T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

RİSÂLE-İ CÜNEYD ADLI ESER ÜZERİNDE BİR DİL İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ENGİN KAPAN

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ İSMAİL GÜNEŞ

AKSARAY 2023

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

RİSÂLE-İ CÜNEYD ADLI ESER ÜZERİNDE BİR DİL İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ENGİN KAPAN

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ İSMAİL GÜNEŞ

AKSARAY 2023

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren ….(….) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Engin

Soyadı : KAPAN

Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı

İmza :

Teslim Tarihi : 12.05.2023

TEZİN

Türkçe Adı: Risâle-i Cüneyd Adlı Eser Üzerinde Bir Dil İncelemesi

İngilizce Adı: A Linguistic Analysis On The Work Called Risâle-i Cüneyd

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme kurallarına uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Engin KAPAN

İmza: ……..

T.C. AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Engin KAPAN tarafından hazırlanan "Risâle-i Cüneyd Adlı Eser Üzerinde Bir Dil İncelemesi" başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İsmail GÜNEŞ

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi) ……

Üye: Doç. Dr. Erkan SALAN

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adnan Menderes Üniversitesi) ……

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Murat ALTUĞ

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi) ……

Tez Savunma Tarihi: 14/04/2023

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun …… tarih ve …… sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

TEŞEKKÜR

Başta, tez yazma sürecimde başından sonuna kadar beni destekleyen bana rehberlik eden, bilgi ve tecrübesiyle yolumu aydınlatan, samimiyetiyle şevkimi daima taze tutan Sayın Dr. Öğretim Üyesi İsmail GÜNEŞ'e şükranlarımı sunuyor; tez çalışmam müddetince beni manevi anlamda destekleyip sabırla yanımda olan sevgili eşim Rabia KAPAN'a teşekkür ediyorum.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

RİSÂLE-İ CÜNEYD ADLI ESER ÜZERİNDE BİR DİL İNCELEMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Engin KAPAN, Aksaray 2023

ÖZET

Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini taşıyan ve 16. yüzyılda istinsah edilen Risâle-i Cüneyd'in müellifi belli değildir. Dinî-didaktik türde bir eser olan Risâle-i Cüneyd'in bilinen tek nüshası Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halil İnalcık Kütüphanesi Yazma Eserler bölümündeki bir mecmuanın 71a-105a sayfaları arasında bulunmaktadır. Eserin tamamı harekeli olup 34 varaktan ibarettir. Eski Anadolu Türkçesi devresinin tüm yönleriyle aydınlatılması için metin incelemeleri önemli olduğu aşikârdır. Bu doğrultuda eserin dil özellikleri incelenerek dönemin diliyle ilgili yapılan çalışmalara katkı sağlanması ve Türk dilinin tarihî mirasına ait bir eserin Türklük bilimine kazandırılması amaçlanmıştır.

Çalışma giriş, gramer incelemesi, transkripsiyonlu metin, sonuç ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tez çalışması ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde metnin gramer incelemesi kapsamında metnin imlası, ses ve şekil özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde metin bulunmaktadır. Burada Risâle-i Cüneyd'in 71a-105a sayfaları arasında yer alan metni Eski Anadolu Türkçesi döneminin dil özelliklerine ve aslına uygun olarak çeviri yazılı bir şekilde verilmiştir. Sonuç bölümünde ise inceleme sonucunda elde edilen verilerin bilim dünyasına kazandırılması amacı doğrultusunda çalışma ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Son olarak da okuyucuların karşılaştırma yapabilmeleri için Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halil İnalcık Kütüphanesi Yazma Eserler bölümünde bulunan Risâle-i Cüneyd'in tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Bilim Kodu: 30103

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Risâle-i Cüneyd, Cüneyd-i Bağdâdî

Sayfa Adedi: 130

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İsmail GÜNEŞ

AKSARAY UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

A LİNGUİSTİC RESEARCH ON THE WORK NAMED RİSÂLE-İ CÜNEYD

(Master Thesis)

Engin KAPAN, Aksaray 2023

ABSTRACT

The author of Risâle-i Cüneyd, which has Old Anatolian Turkish language features and was copied in the 16th century, is unknown. The only known copy of Risâle-i Cüneyd, which is a religious-didactic work, is located between pages 71a-105a of a journal in the Department of Manuscripts in the Halil İnalcık Library, Faculty of Language and History-Geography of Ankara University. The work, which consists of 34 leaves, is completely pointed. It is obvious that text studies are important in order to illuminate the Old Anatolian Turkish period with all its walls. In this direction, it is expected to contribute to the sections on the language of the period by examining the language features of the work and to bring a work of historical prediction of the Turkish language to the science of Turcology.

The study consists of introduction, grammar review, transcripted text, glossary, conclusion and bibliography. In the introduction part, general information about the thesis work is given. The content of the first content grammar analysis, spelling, sound and morphological features are emphasized. The second part contains the text. The second part contains the text. Here, the text of Risâle-i Cüneyd between pages 71a-105a is given in transcription in accordance with the language characteristics of the Old Anatolian Turkish period. In the conclusion part, a general evaluation was carried out and suggestions were made about the study aimed at achieving the purpose of gaining the science world in which the results were obtained.

Finally, the facsimile of Risâle-i Cüneyd, which is located in the Manuscripts Department of the Halil İnalcık Library, Faculty of Language and History-Geography of Ankara University is included for the readers to make comparisons.

Science Code : 30103

Key Words : Old Anatolian Turkish, Risâle-i Cüneyd, Cüneyd-i Bağdâdî

Page Number: 130

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi İsmail GÜNEŞ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ii
JÜRİ ONAY SAYFASI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZET v
ABSTRACT vi
KISALTMALAR xi
İŞARETLER xii
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ xiii
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 6
İNCELEME 6
1. İMLA ÖZELLİKLERİ 6
1.1. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI 7
1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı 7
1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı 8
1.1.3 /ı/ Ünlüsünün Yazımı 8
1.1.4. /i/ Ünlüsünün Yazımı 9
1.1.5. /o/ Ünlüsünün Yazımı 9
2.2.6 /ö/ Ünlüsünün Yazımı 10
1.1.7. /u/ Ünlüsünün Yazımı 10
1.1.8. /ü/ Ünlüsünün Yazımı 11
1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI 11
1.2.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı 11
1.2.2. /g/ Ünsüzünün Yazımı 12
1.2.3. /p/ Ünsüzünün Yazımı 12
1.2.4. /t/ Ünsüzünün Yazımı 12
2. SES BİLGİSİ 13
2.1. ÜNLÜLER 13
2.1.1. i/e konusu 13
2.1.2. Kalınlık-İncelik Uyumu (Damak Uyumu) 13
2.1.3. Düzlük- Yuvarlaklık Uyumu (Dudak Uyumu) 14
2.1.3.1. Köklerde Uyumsuzluk 14
2.1.3.2. Eklerde Uyumsuzluk 15

2.1.3.2.1 Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler 15
2.1.3.2.2 Düz Ünlü Taşıyan Ekler 17
2.1.4. Ünlü Türemesi 18
2.1.5. Ünlü Düşmesi 18
2.1.6. Ünlü Birleşmesi 18
2.2. ÜNSÜZLER 18
2.2.1. Ünsüz Uyumu 18
3. ŞEKİL BİLGİSİ 20
3.1. İSİMLER 20
3.1.1. İsim Yapım Ekleri 20
3.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler 20
3.1.1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler 22
3.1.2. İSİM ÇEKİMİ 23
3.1.2.1. Çokluk Eki 23
3.1.2.2. İyelik Ekleri 23
3.1.2.3. İsim Hâl Ekleri 25
3.1.2.4. İsim Tamlaması 28
3.2. ZAMİRLER 29
3.2.1. Şahıs Zamirleri 30
3.2.2. İşaret Zamirleri 30
3.2.3. Dönüşlülük Zamiri 30
3.2.4. Belirsizlik Zamirleri 30
3.2.5. Soru Zamirleri 31
3.3. SIFATLAR 31
3.3.1. Niteleme Sıfatları 31
3.3.2. Belirtme Sıfatları 31
3.4. ZARFLAR 33
3.4.1. Zaman Zarfları 33
3.4.2. Yer-Yön Zarfları 33
3.4.3. Miktar Zarfları 33
3.4.4. Durum Zarfları 34
3.4.5. Soru Zarfları 34
3.5. FİİLLER 34
3.5.1. Fiil Yapım Ekleri 35
3.5.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler 35

3.5.1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler 36
3.5.2. Şahıs Ekleri 37
3.5.2.1. I. Tip Şahıs Ekleri 37
3.5.2.2. II. Tip Şahıs Ekleri: 37
3.5.3. BASİT FİİL ÇEKİMİ 37
3.5.3.1. Bildirme (Haber) Kipleri 37
3.5.3.1.1. Görülen Geçmiş Zaman 38
3.5.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman 38
3.5.3.1.3. Şimdiki Zaman 39
3.5.3.1.4. Gelecek Zaman 39
3.5.3.1.5. Geniş Zaman 39
3.5.3.2. Dilek (Tasarlama) Kipleri 40
3.5.3.2.1. İstek Kipi 40
3.5.3.2.2. Emir Kipi 40
3.5.3.2.3. Şart Kipi 41
3.5.3.2.4. Gereklilik Kipi 41
3.5.4. BİRLEŞİK FİİL ÇEKİMİ 42
3.5.4.1. Hikâye Birleşik Çekim 42
3.5.4.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi 42
3.5.4.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi 42
3.5.4.1.3. İstek Kipinin Hikâyesi 42
3.5.4.2. Şart Birleşik Çekim 42
3.5.4.2.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı 42
3.5.4.2.2. Gelecek Zamanın Şartı 42
3.5.4.2.3. Geniş Zamanın Şartı 43
3.5.5. EK-FİİL 43
3.6. BİRLEŞİK FİİLLER 44
3.6.1. Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller 44
3.6.2. Tasvirî Fiiller 44
3.6.2.1. Tezlik Fiilleri 44
3.6.2.2. Sürerlik Fiilleri 44
3.7. FİİLİMSİLER 45
3.7.1. İsim-Fiiller 45
3.7.2. Sıfat-Fiiller 45
3.7.3. Zarf-Fiiller 47

İKİNCİ BÖLÜM....49
ÇEVİRİ YAZILI METİN....49
SONUÇ....75
KAYNAKÇA....77
TIPKIBASIM....79
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU....114

KISALTMALAR

bs. : Baskı

C. : Cilt

H. : Hicri

M. : Miladi

TDAY: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı

TDK : Türk Dil Kurumu

s. : Sayfa

İŞARETLER

[…] : Metinde silinmiş veya okunamayan yerleri gösterir.

[ ] : Metindeki onarımları gösterir.

+ : Sözcük kök veya gövdesinin isim olduğunu gösterir.

_ : Sözcük kök veya gövdesinin fiil olduğunu gösterir.

(¯) : Uzun ünlülerin işareti

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

Harf	Çeviri Yazı	Harf	Çeviri Yazı
آ ,ا	a, e, ā	ض	ż
ء	’	ط	ṭ
ب	b, p	ظ	ž
پ	p	ع	‘
ت	t	غ	ġ
ث	ŝ	ف	f
ج	c, ç	ق	ķ
چ	ç	ك	k, g, ñ
ح	ĥ	ل	l
خ	ħ	م	m
د	d	ن	n
ذ	ź	و	v, o, ö, u, ü, ū
ر	r	ه	h
ز	z	ي	y, ı, i, į
س	s		
ش	ş		
ص	ś		

GİRİŞ

1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, Eski Anadolu Türkçesi dönemi ile ilgili bilinenlerin üstüne bir şeyler ilave edebilmek, *Risâle-i Cüneyd* adlı eserle ilgili yapılacak ilk çalışmayı bilim dünyasına sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın amaçlarından biri de Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış ve tek nüshası Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halil İnalcık Kütüphanesi Yazma Eserler bölümünde bulunan *Risâle-i Cüneyd*'in incelenmesi sonucunda elde edilen verilerin bilim dünyasına kazandırılmasıdır.

Ayrıca bu çalışma ile XVI. yüzyıla ait Eski Anadolu Türkçesi döneminin mensur örneklerinden olan *Risâle-i Cüneyd*'in tarihî Türk grameri araştırmaları kapsamında Türk dilinin tarihî gelişimi içindeki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. Çalışmanın Önemi

Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmalara katkı sağlamak adına üzerinde henüz herhangi bir çalışma yapılmamış olan *Risâle-i Cüneyd*'in transkribe edilerek günümüz Türkçesine kazandırılması, eserin ses ve şekil özellikleri bakımından incelenmesi Eski Anadolu Türkçesi bakımından önemlidir.

3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyalleri kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187). Bu çalışmada doküman incelemesi tekniği ile elde edilen veriler doğrultusunda konu ile ilgili genel bilgiler verilmiştir.

4. Eski Anadolu Türkçesi

X. yüzyıldan itibaren batıya göç eden Oğuzların, XII. yüzyılın sonlarında kendi lehçelerine dayalı olarak Anadolu coğrafyasında geliştirdikleri yazı diline *Eski Anadolu Türkçesi* denilmektedir. Bu dönemle ilgili yapılan farklı bilimsel çalışmalarda *Eski Anadolu Türkçesi* ifadesi yerine kimi zaman *Eski Osmanlıca, Eski Türkiye Türkçesi* gibi terimlerin kullanıldığı görülmektedir (Gülsevin ve Boz, 2013: 1).

Eski Anadolu Türkçesi, XII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIII. yüzyılın ilk yarısında teşekkül etmeye başlayan, XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren günümüze kadar metinleri aralıksız bir şekilde takip edilen Batı Türkçesinin ilk dönemidir (Ergin, 2009: 15). Eski Anadolu Türkçesi, Oğuz lehçesinin yazıya geçirilmiş ilk biçimidir. Bir başka deyişle Oğuzca ilk olarak Eski Anadolu Türkçesi olarak adlandırdığımız dönemde yazıya geçirilmiştir. Oğuzcaya dayalı ilk yazı dili olması sebebiyle Türk dili tarihinde önemli bir yer tutar (Şahin, 2009: 13).

Eski Anadolu Türkçesi kendi içinde genel olarak üç devrede ele alınıp incelenir.

1. Selçuklu Dönemi Türkçesi
2. Beylikler Dönemi Türkçesi
3. Osmanlıcaya Geçiş Dönemi Türkçesi (Şahin, 2009: 13).

Selçukluların XI. yüzyılın başlarından itibaren askerî ve siyasi zaferler kazanmaları sonucunda Anadolu'da yavaş yavaş Türk iskânı başlamış, bölgede kültürel bakımdan da önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu yüzyılda elde edilen siyasi ve askerî hakimiyete rağmen Anadolu'da Türk nüfusunun üstünlüğünden bahsetmek zordur. Bu dönemde Anadolu'da daha çok bölgesel ve süreli fetihler olmuş ve askerî bakımdan kontrol sağlanan yerlerde dervişler tasavvuf düşüncesini yaymaya çalışmışlardır. Orta Asya'da Moğol baskısı sonucu batıya doğru göç eden Oğuz boyları kendileri için güvenli bölge olarak gördükleri Anadolu'ya gelmeye başlamışlardır. Bu yüzyılda Anadolu'ya sadece Oğuzlar gelmemiştir. Moğol akınları, Oğuzlarla birlikte başka unsurların da buraya göç etmesine neden olmuştur. Böylelikle bir Oğuz yurdu hâline gelen Anadolu'da bazı küçük Kıpçak yerleşim bölgeleri de oluşmuştur (Akar, 2018: 42).

Oğuz göçleri Anadolu'da Türk nüfusunu arttırmış ve Oğuz Türklerinin Doğu Türkçesinin kullanıldığı mekânlardan uzaklaşmasına sebep olmuştur. Konargöçer Oğuzların Anadolu'da şehirler kurması, sözlü olarak gelişen tekke ve tasavvuf edebiyatının yazılı bir dile ihtiyaç duyması, Anadolu Beyliklerinin üstünlük mücadelesi kapsamında kendi çevrelerinde kültür ve edebiyatı geliştirme gayretleri gibi sebepler Oğuz Türkçesinin yazı dili olma sürecini hızlandırmıştır (Öztürk, 2017: 19).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin bölgede güçlü bir duruma gelmesinden sonra birçok Türk İslam merkezi kurulmuş ve oralarda İslam devletlerinin geleneğine bağlı tekkeler ortaya çıkmıştır. Gerek buralarda yetişen gerekse diğer bölgelerden gelen derviş ve şeyhlerin faaliyetleriyle Anadolu'da güçlü bir tasavvuf cereyanı ortaya çıkmıştır (Güneş, 2022:12).

XIII. yüzyılda Anadolu'da birçok mutasavvıf, tasavvuf ve tarikat anlayışının yayılması için çaba sarf etmiştir. Anadolu'ya gelerek Kayseri, Konya ve Sivas gibi büyük şehirlere yerleşen tasavvuf mensuplarının bir kısmı, açtıkları zaviyelerde yaptıkları faaliyetlerle ilim ve kültür hayatına önemli katkı sağlamışlardır. Anadolu topraklarında tasavvuf düşüncesinin sistemleşmesi ve tarikatların kurumsal hâle gelmesinde Maveraünnehir, Harezm ve Horasan gibi bölgelerden Anadolu'ya gelen mutasavvıflar önemli bir rol oynamışlardır (Güneş, 2022:13).

Türkiye Türkçesinin kaynağı durumunda bulunan Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmaların hem Türk dili tarihi çalışmaları hem de Türkiye Türkçesinin kurallarının metin temelleri üzerinde ortaya konulabilmesi noktasında önemi büyüktür.

5. Risâle-i Cüneyd

Eserde halvetin faydaları, usul ve esaslarının yanı sıra müridin seyr-i süluk esnasında karşılaşacağı haller ve bu haller karşısında ne yapması gerektiğine dair tavsiyeler yer almaktadır.

5.1. Nüsha Özellikleri

Çalışmamızın konusunu oluşturan *Risâle-i Cüneyd,* Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini taşıyan dinî-didaktik türde bir eserdir. Eserin tek nüshası Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halil İnalcık Kütüphanesi Yazma Eserler bölümünde bulunmaktadır. Kütüphanenin Mustafa Con Koleksiyonu'nda 61/111 numara ile kayıtlı olan eserin tamamı harekeli olup 34 varaktan ibarettir. İçinde bulunduğu mecmuada 70-104 varaklar arasındadır. İlk ve son sayfalar hariç her bir sayfada 17 satır mevcuttur. İlk sayfada 13, son sayfada 6 satır vardır. Sırtı bez kaplı, salbek şemseli, kahverengi meşin kaplı mukavva ciltten oluşan eser 274x165 ebatlarındadır. Eserin son sayfasındaki kayda göre istinsah tarihi H. 978 / M. 1570-71'dir. Eserin müellifi ve müstensihi belli değildir.

5.2. Eserin İçeriği

Cüneyd-i Bağdâdî Bağdatlı ilk sufilerdendir. Tasavvuf terimlerini, usul ve esaslarını tespit ederek tasavvufun ortaya çıkmasına vesile olan önemli sufilerden biridir. Sufiliğin esas mevzularından biri insan ile Allah arasındaki mesafeyi kapatma meselesidir. Cüneyd'e göre bu mesafe ancak tasavvuf vesilesi ile kapatılabilir (Ateş, 1993: 120).

Risâle-i Cüneyd'de tasavvufi anlamda insanı Allah'a yaklaştıracak, aradaki mesafeyi kapatmaya vesile olacak halvetin faydaları, usul ve esasları izah edilmiştir. Bu vesile ile eser seyr-i süluktaki müride mühim bir rehber niteliğindedir.

Eser halvetin faydasını bulmak için gerekli olan sekiz şart ile başlamaktadır. Müridin ifade edilen vazifeleri sıdk ve ihlasla yerine getirmesiyle halvette kolaylık bulacağı, kalpte oluşan huzurla zikrin de yardımıyla ihsana ulaşacağı vurgulanmıştır. Namazın kabulü için nasıl ki Kabe'ye yönelmek gerekiyorsa Allah'ın muhabbetine ulaşmak için de Hz. Muhammed'e ittiba etmenin gerekli olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında bedenin ve ruhun yöneldiği zikir cihetlerinden müridin feyz elde etmesi ve istifade etmesi için Hz. Muhammed'e kalbini bağlamasının şart olduğu eserde ifade edilmiştir.

Şeyhlerin kendi kavimleri arasında nebiler gibi olduğu ifade edilerek müridin kalbini şeyhine bağlayarak feyz elde edeceği ifade edilmiş ve müridin evliyanın tamamına itikat etse dahi istifadesinin ve istifazasının yalnız şeyhinin ruhaniyetinden olacağı vurgulanmıştır. Tasavvufta müridin şeyhine kalp bağıyla bağlanmasının çok büyük bir gereklilik olduğu, bütün şeyhlerin bu gerekliliğin yerine getirilmesi hususunda ittifak ettikleri vurgulanmıştır.

Esere göre, mürit daha önce hiç gitmediği ve tehlikelerinden haberdar olmadığı bir yolculuğa çıkmaya cesaret eden kişi, hastalığını tedavi edeceğine inandığı şeyhinin verdiği acı ve tatlı ilaçları ona güvenerek içmekten çekinmeyen insandır. Yine eserde Allah'ın bu âlemde sebepleri, kaideleri yarattığı ve Allah'a ulaşmayı arzulayan kişilere yol göstereceği dile getirilmiştir.

İhlas şartını yerine getirmeden salt keramet göstermek için halvete girenlerin şeytanın oyuncağı olacağı, şeytanın hilelerinden Allah'a sığınanların Allah nazarında muhlisler ve sadıklar olarak değer göreceği eserde dile getirilen bir başka konudur.

Eserin pek çok yerinde Allah'ın insan aklına gelecek bütün her şeyden münezzeh ve mukaddes olduğu belirtilmiştir. İnsan bu kâinatta neyi müşahede ederse etsin ve hangi bilgiye vakıf olursa olsun Allah'ın zatının hepsinden yüce olduğu, zaman, mekân, nicelik ve nitelik gibi noktalardan münezzeh olduğu ve Allah'ın zatının akılların idrakinin ötesinde olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca eserde, insanın küçük bir âlem olduğu için büyük âlemi anlamasının yolunun kendi âlemini tanımak ve anlamaktan geçtiği, insanın da Allah'ı bilmesinin yolunun kendi nefsini tanımasıyla mümkün olduğu vurgulanmıştır.

Eserin ilerleyen bölümlerinde seyr-i süluk esnasında müridin yaşadığı hâllerin nelere işaret ettiği anlatılmıştır. Eserin son bölümünde Allah ömür verirse salikin müşahede ettiği önemli hâllerin neler olduğunun beyan edileceği, talibin himmetini fani işlerden arındırması, keşfe ve keramete meyletmemesi gerektiği dile getirilmiştir.

5.3. Eserin Dili

Eserde Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerinin görülmesinin yanı sıra Arapça ve Farsça tamlama ve kelimelere de sıkça yer verildiği görülmektedir:

ĥaḳīḳat-i insāniyye 91b/1, ehl-i istidlālüñ 92b/4, pinhāndı 94b/1, bustāna 97a/16, ġıdā-yı ma‘nevįdendür 99a/9.

Eserin bazı bölümlerinde yer yer devrik cümle yapılarına da rastlanmaktadır:

daħı anuñ hevāsına tābi‘ oldı daħı gerekdür sālike 101b/8
olayım ki ‘ömrüm żāyi‘ itmemiş olam dirdi resūl ‘aleyhi’s-selām 93b/5
münşerîĥ olur emr-i künde fikr itmege pes müşkil olur nefs üzerine Allāhdan yaña iḳbāl idüp yönelmege 73b/5-6.

Risâle-i Cüneyd’de bazı Farsça tamlamalarda geçen Arapça kelimelerin yanlış yazıldığı görülmektedir: rūĥ-ı idāfį < rūĥ-ı iżāfį 94a/9.

Dönem Türkçesinin söz varlığını yansıtan ve günümüz Türkçesinde kullanılmayan Türkçe kelimelere de rastlanmaktadır: eyitdi 76a/3, bilgil ki 94b/3, ırılmadı 103a/17, söykenmeye 71a/13, yörenmege 72a/12.

Metinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait karakteristik zarf-fiil eklerinin kullanıldığı görülmektedir: idüben 87b/6, ḳorḳuban 84a/12, olmayıncaḳ 76a/9, ṭayanıcaḳ 77a/12, umuban 77b/6.

Eserin genelinde Türkçe kelimelerde kalınlık-incelik uyumu sağlamdır: güneş 70b/8, ayruḳ 70b/10, söykenmeye 71a/13, yatsudan 72b/7, yönelmege 73b/6.

Risâle-i Cüneyd’de düzlük-yuvarlaklık uyumu açısından kelime tabanlarında ve eklerde uyumsuzluğa rastlanmaktadır. degül 93a/10, girü 95b/15, kendü 98b/2, itdür 74a/3, bildürür 80b/4, eylemesün 79a/2, bilsün 91a/16.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. İMLA ÖZELLİKLERİ

Risâle-i Cüneyd baştan sona harekeli olarak kaleme alınmış bir eserdir. Metin harekeli olduğu için imla özelliklerini belirlemekte ciddi bir zorlukla karşılaşılmamıştır. Metnimizde Arapça ve Farsça asıllı kelimeler imlalarına uygun şekilde yazılmıştır. Türkçe kelimelerin yazılışında ise bazı farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar iki farklı yazı geleneğinin özelliklerini göstermektedir. Metnin tamamında hem Uygur yazı geleneğinin hem de Arap-Fars yazı geleneğinin (Mansuroğlu, 1988: 249) etkisi görülmektedir.

a. Uygur yazı geleneği

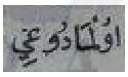
1. Ünlülerin yazımda gösterilmesi:

daḫı 76a/14

idüp 77a/15

imdi 91a/6

oldı 95a/3

olmaduġı 76a/13

vardur 83b/7

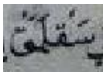
2. Kalın sıradan sözcüklerin yazımında sin (س) harfinin kullanımı:

arasında 71a/17

ortasında 87a/19

saġından 73a/12

saḳına 74a/7

saḳlamaḳ 78a/14

b. Arap-Fars yazı geleneği

1. Ünlülerin yazılmaması bunun yerine ünlülerin hareke ile desteklenerek yazılması:

biz 73b/3

eyleye 74b/17

dirler 89a/11

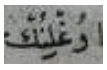
söyleye 72b/12

ṭolu 74b/7

2. Art damak n'sinin yazımı için (ك) harfinin kullanılması:

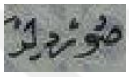
asıllaruñ 75b/17 buña 78a/16

fuḳarānuñ 100b/2 geçmenüñ 91a/10

oġlınuñ 95a/14 öñ 72b/7

c. Kalın sıradan kelimelerde (ص) harfinin kullanılması:

solına 73a/11 śoñra 87a/4

śordılar 79a/10 śovuḳ 99b/13

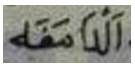
1.1. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI

1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı

/a/ ünlüsü kelime başında genellikle üstünlü elifle yazılmıştır. Metinden bazı örnekler şöyledir:

anlar 76a/12 arasında 72b/10

azsa 88b/14 ayruḳ 70b/10

aldamaġa 100b/13 aşaġa 71a/13

Kelime başında /a/ sesi, kimi zaman medli elifle de (آ) yazılmıştır:

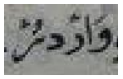
anuñ 90a/2 açılmaz 74b/10

azar 88b/14 anı 100b/13

Kelime ortasında /a/ sesi, üstünlü elif (آ) veya üstünle (-َ) yazılmıştır:

ayaḳ 98b/11 baġlana 76b/8

ḳapusın 100b/16 ṭaġında 78a/9

ṭaşra 79b/9 vardur 88a/14

Kelime sonlarında /a/ ünlüsünü yazmak için bazen elif (ا) bazen de he (ه) kullanılmıştır.

aña 87b/14 başlasa 82b/9

ḳıla 71a/5 śoñra 71b/5

1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı

Kelime başında /e/ ünlüsü üstünlü elif (أ) ile yazılmıştır.

er 94a/3 et 88b/12

evlere 77b/13 eyleye 74b/17

eylese 79b/1

Kelime ortasında /e/ sesi, üstünle (-َ) yazılmıştır:

begenicidür 81a/4 geçdi 95a/14

gerek 73a/13 kendü 72a/1

Kelime sonunda /e/ sesi üstünlü he (ه) yazılmıştır.

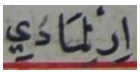
diye 74b/7 göre 82a/12

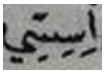
kimesne 76a/17 kimse 80a/8

nesne 92a/15 gele 94b/4

1.1.3 /ı/ Ünlüsünün Yazımı

Kelime başında /ı/ ünlüsü, esreli elif (إ) ile yazılmıştır:

ıraḳdur 82a/14 ırılmadı 103a/14

ıssısı 99b/14

Kelime ortasında /ı/ ünlüsü, metnimizde genellikle esre (-ِ) ile yazılmıştır:

altında 88b/4 olınmuşdı 96a/3

yalıncaḳ 98b/14 yalıñuz 75b/8

Kelime sonunda /ı/ ünlüsünün yazımında esreli ye (ـِی) kullanılmıştır:

anı 101a/2 daḫı 101b/8

ḳatı 73a/6 ṫoḳuzuncı 95b/2

1.1.4. /i/ Ünlüsünün Yazımı

Kelime başında /i/ ünlüsü, esreli elif (اِ) veya esreli elif-ye (ایِ) ile yazılmıştır:

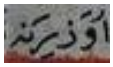
içinde 70b/17 ilerü 78a/14

işidüp 78b/3 itmek 78a/11

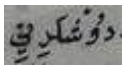
Metinde /i/ ünlüsü, kelime ortasında esre (-ِ) ile yazılmıştır:

giderildi 96a/14 gire 71a/1

girse 70b/10 kişi 71b/12

üzerine 71b/17

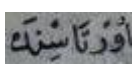
Kelime sonunda /i/ sesinin yazılışında esreli ye (ـِی) kullanıldığı görülmektedir:

düşlerini 82a/14 gibi 79a/9

ikinci 70b/17 kişi 71b/12

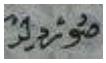
1.1.5. /o/ Ünlüsünün Yazımı

Kelime başında /o/ ünlüsünün yazımında ötreli elif-vav (اُو) ile yazılmıştır:

olur 70b/9 ortasında 77a/5

otura 71a/10 oturmaḳdur 71a/1

Kelime içinde /o/ sesinin yazımında ötre (ـُ) veya ötreli vav (ـُو) kullanılmıştır:

ḳolayına 73a/15 śordılar 79a/10

śoñra 71a/16 şol 71b/10

ṭolu 74b/7

2.2.6 /ö/ Ünlüsünün Yazımı

Kelime başında /ö/ sesi, ötreli elif-vav (اُو) ile ile gösterilmiştir:

öleydi 99b/13 öñinde 76b/1

örs 76a/5 ötürü 74 a/16

Kelime içinde /ö/ sesinin yazılışında ötre (ـُ) veya ötreli vav (ـُو) kullanılmıştır:

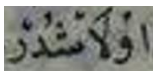
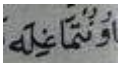
dördünci 72b/10 göre 71b/8

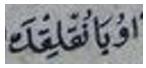
gözi 71a/17 söykenmeye 71a/13

söyleye 72b/12

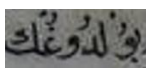
1.1.7. /u/ Ünlüsünün Yazımı

Kelime başında /u/ ünlüsü, ötreli elif-vav (اُو) ile yazılmıştır:

ulaşdur 93a/7 unutmaġ-ıla 74a/15

uyuşur 99b/14 uyanuḳlıḳda 81b/15

Kelime içinde /u/ ünlüsünün yazılışında ötreli vav (ـُو) kullanılmıştır:

bulduġuñ 84a/2 dutam 81a/7

ṭokuzıncı 95b/2 ṭurur 72a/6

Kelime sonunda /u/ ünlüsünün yazımında ötreli vav (ـُو) kullanılmıştır:

bu 76a/9

ḳuyu 97b/15

śayru 99b/6

ṫolu 74b/7

1.1.8. /ü/ Ünlüsünün Yazımı

Kelime başında /ü/ ünlüsünün yazımında ötreli elif-vav (اُو) kullanılmıştır:

üç 95b/16

üçünci 72b/6

üzere 72a/10

üzerine 71b/10

Kelime içinde /ü/ sesinin yazılışında ötre (ُ) veya ötreli vav (ُو) kullanılmıştır:

için 70b/4

degüldür 74a/8

güneş 95a/11

üzümdür 99a/10

Kelime sonunda /ü/ ünlüsünün yazılışında ötreli vav (ُو) kullanılmıştır:

dürlü 82b/17

ilerü 78a/14

kendü 72a/8

1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI

1.2.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı

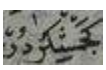
Metnimizde bazı kelimelerde /ç/ ünsüzünü yazılışında (چ) ve (ج) işareti birlikte kullanılmıştır:

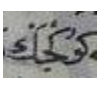
aġaçları 97a/17

balçıḳ 98b/9

çekiç 76a/4

geçdi 95a/14

geçmişlerdür 921b/11

gökçek 100a/10

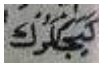
için 76a/8

ḳaçan 97a/17

1.2.2. /g/ Ünsüzünün Yazımı

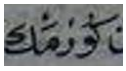
Metnimizin genelinde /g/ ünsüzünün yazımında (ك) harfi kullanılmıştır:

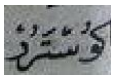
çig 99a/6

geyeceklerüñ 99a/16

gelicilere 79a/17

gider 73b/11

görmek 81b/3

gösterür 80a/16

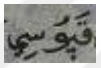
1.2.3. /p/ Ünsüzünün Yazımı

Metinde /p/ ünsüzünün yazılışında genel olarak (پ) işareti kullanılmıştır. Bunun yanı sıra özellikle *-Ip, -Up* zarf-fiil ekinin yazmında (ب) harfi de çokça kullanılmıştır:

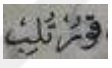
düşüp 82a/17

eyleyüp 74a/14

idüp 73b/6

ḳapusı 76b/8

ḳoyup 73a/15

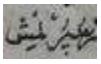
ḳurtulıp 82b/13

olup 76b/9

olupdurur 95a/9

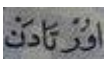
oturup 73b/15

saklamayup 74a/5

süpürilmüş 96a/15

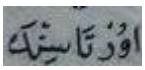
1.2.4. /t/ Ünsüzünün Yazımı

Metnimizde /t/ ünsüzü, kalın ünlülerin kullanıldığı kelimelerin başında sürekli (ط) ile yazılırken, kelime ortasında kalın ünlü taşıyan kelimelerde aynı ses (ت) ile gösterilmiştir:

ortadan 84b/6

dutar 92b/4

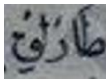
atasını 98a/2

ortasında 87a/16

ṭaşra 82b/4

ṭuracaḳ 103a/11

ṭatlu 77b/4

ṭarlıḳ 77a/6

2. SES BİLGİSİ

2.1. ÜNLÜLER

Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinin yazılış özelliklerinden hareketle tespit edilen ünlüler *a, e, ı, i, o, ö, u, ü* ünlüleridir.

2.1.1. i/e konusu

Yukarıdaki ünlülerin dışında araştırmacılar arasında varlığı tartışmalı olan bir de *kapalı e* ünlüsü vardır. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin imlası *kapalı e* ünlüsünün tespitini zorlaştırmaktadır. *Kapalı e*'li olduğu ifade edilen kelimeler Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde tek bir imla ile esre veya esreli y'lerle yazılmıştır (Korkmaz, 2005: 497). Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait metinlerde genel bir kural olarak *kapalı e* ünlüsü yerine yerine *i* ünlüsünün tercih edildiği görülmektedir (Kocaoğlu, 2003: 3) *Risâle-i Cüneyd*'in tamamının harekeli olması ve *kapalı e* olarak kabul edilen sesin, metinde ayırt edilecek bir işaretle yazılmamasından ilgili örneklerde metindeki imlaya bağlı kalınmıştır. Metinde i/e konusuyle ilgili tespitler şunlardır:

Risâle-i Cüneyd'de /i/ ünlüsünü taşıyan bazı kelimeler günümüz yazı dilinde /e/ ünlüsüyle kullanılmaktadır:

itdüm 81a/7 'et-' ir 93b/13 'er'

girü 95b/15 'geri' irişdüñ 93b/8 'eriş-'

yir 99a/2 'ye-' yirlerde 77a/5 'yer'

didüm 80b/18 'de-'

Metnimizde /e/ ünlüsü taşıyan kimi kelimeler ise günümüz yazı dilinde /i/ ünlüsü taşımaktadır:

eyü 81b/16 'iyi' geyeceklerüñ 99a/10 'giyecek'

geyer 96a/8 'giyer' yeyeceklerinden 101a/5 'yiyecek'

2.1.2. Kalınlık-İncelik Uyumu (Damak Uyumu)

Kelimelerin ilk hecesinde kalın bir ünlü (*a, ı, o, u*) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler de kalın, ince bir ünlü (*e, i, ö, ü*) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler de ince olur. Bu kaideye kalınlık-incelik uyumu adı verilir. Metnimizde bu uyum, Türkçe kelimelerde genel olarak sağlamdır:

güneş 70b/8 ayruḳ 70b/10
söykenmeye 71a/13 kendü 72a/1

Kalınlık-incelik uyumu bazı Türkçe eklerin tek şekilli olmasından dolayı metnimizde bozulabilmektedir.

-ken: Metnimizde Türkiye Türkçesine benzer şekilde kalın ünlü taşıyan kelimelerde kalınlık-incelik uyumuna girmeyen eklerdendir.

ṫururken 86b/11

+ki: Türkiye Türkçesinde kalın ünlü taşıyan kelimelerde kalınlık-incelik uyumuna uymayan aitlik eki, metnimizde kalın ünlü taşıyan kelmelerde ince şekliyle gelerek kalınlık-incelik uyumunu bozmuştur.
aydaki 95b/2
kitāblarındaki 75b/1
Bu örneklerin dışında metnimizde çok az örnekte, aitlik ekinin kalınlık-incelik uyumuna bağlı olarak kalın şekilleri de görülmektedir:
arasındaġı 102a/12
fevḳındaġı 90a/1

2.1.3. Düzlük- Yuvarlaklık Uyumu (Dudak Uyumu)

Bir kelimede düz ünlüden sonra düz (a, e, ı, i), yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak dar (u, ü) veya düz geniş (a, e) ünlüler bulunması kuralına düzlük-yuvarlaklık uyumu adı verilir.

Türkiye Türkçesinde genel olarak düzenli bir işleyişe sahip olan düzlük-yuvarlaklık uyumu, Türk dilinin tarihî dönemlerinde kalınlık-incelik uyumu kadar sağlam değildir. Eski Türkçe döneminde görülen uyumsuzluk Eski Anadolu Türkçesinde de devam etmiştir. Bununla birlikte Eski Anadolu Türkçesinde bazı kelime ve eklerde görülen fonetik değişmeler, düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğunu daha da arttırmıştır (Güneş, 2022: 52).

2.1.3.1. Köklerde Uyumsuzluk

Eski Anadolu Türkçesi döneminde bazı kelimelerin yapısında çeşitli etkenlere bağlı olarak yuvarlak ünlülerin kullanılması bu kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulmasına sebep olmuştur (Güneş, 2022:52). Metnimizde yuvarlaklaşmadan dolayı düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu durumlar şunlardır:

a. Eski Türkçede yuvarlak ünlü taşıyan bazı kelimeler, Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlak ünlülü olduğu için uyumsuz örnekler arasında yer almaktadır: degül 93a/10, girü 95b/15, kendü 98b/2.

b. Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin sonundaki */ġ/* seslerinin Eski Anadolu Türkçesinde erimesiyle ortaya çıkan ünlü yuvarlaklaşmaları dudak uyumunun bozulmasına neden olmuştur: ḳapu < ḳapıġ 76b/8

2.1.3.2. Eklerde Uyumsuzluk

Eski Anadolu Türkçesi döneminde genel bir eğilim olarak kimi eklerin yuvarlak, kimi eklerinse düz ünlülü şekillerinin kullanıldığı görülür. Bir açıdan Eski Türkçe dönemiyle bağlantılı olan bu durum, dönem metinlerinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulmasına neden olmuştur (Güneş, 2022: 53).

2.1.3.2.1 Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlü bulunduran kelime tabanlarına yuvarlak olarak gelen pek çok ek mevcuttur. Bunların bir bölümü yuvarlak ünlüdür; bir bölümü ise sonradan yuvarlaklaşmıştır.

2.1.3.2.1 1. Zarf Fiil Eki: -Up, -UbAn

bağlayup 95a/11	bilüben 77b/6
çıḳup 97b/10	ḳılup 73b/17
oluban 89a/9	saḳlamayup 74a/5

2.1.3.2.1.2. Fiilden Fiil Eki: -dUr

azdurduġını 80b/6	bildürür 80b/4
itdür 74a/3	yetişdürür 73b/13

2.1.3.2.1.3. Fillden Fiil Eki: -Ur

durur 71b/7	görür 80a/9
ḳalur 73a/4	oturur 71a/8

2.1.3.2.1.4. Emir Eki: -sUn; -sünler

bilsün 91a/16	çıḳmasun 82b/4
eylemesün 79a/2	gelsünler 78a/6
varsun 79a/2	

2.1.3.2.1.5. Bildirme Eki: +dUr

bilmekdür 93a/8	berkitmişdür 77b/12

gidermekdür 73a/13 işāretdür 89b/7

ḳılmaḳdur 87a/1 lāzımdur 82a/10

şaḥśdur 78a/16 ṫuzaḳlarındandur 79a/10

2.1.3.2.1.6. Birinci Şahıs İyelik Ekleri: +(U)m; +(ü)müz

aśhābum 78a/4 birümüz 84a/11

didügüm 78a/1 didigümüz 77b/9

evlādum 78a/4

2.1.3.2.1.7. İkinci Şahıs İyelik Ekleri: +(U)ñ; +(ü)ñüz

dilüñe 82b/5 emrüñde 78b/2

sevmekligüñüz 76b/16 ĥālüñi 78a/14

ḳalbüñe 78a/15 rabbuñ 77a/3

vefāñ 103b/12 elüñüzde 79b/11

2.1.3.2.1.8. İlgi Hali Eki: +Uñ; +nUñ

evliyānuñ 75b/5 insānuñ 74b/10

kimsenüñ 78b/10 kişinüñ 81a/5

mürįdüñ 80a/6 nefsüñ 79a/6

silsilenüñ 71a/3 vaḳtinüñ 73b/11

2.1.3.2.1.9. İsimden İsim Yapma Eki: +lU

gizlü 84a/13

ṫatlu 77b/4

2.1.3.2.1.10. İsimden İsim Yapma Eki: +sUz

ibtidāsuz 85b/7 intihāsuz 85b/8

miŝālsüz 85b/8 vaḳitsüz 80a/17

2.1.3.2.1.11. Görülen Geçmiş Zaman Teklik 1. Şahıs Eki: -dUm

añladum 93b/2 başladum 81a/1

didüm 80b/18 eyitdüm 80b/14

yazmadum 103b/16 yetişmişdüm 77a/16

2.1.3.2.1.12. Görülen Geçmiş Zaman Teklik 2. Şahıs Eki: -dUñ

añladuñ 93b/7 bildüñ 84a. 3

irişdüñ 93b/8 itdüñ 76b/4

2.1.3.2.1.13. Görülen Geçmiş Zaman Çokluk 1. Şahıs Eki: -dUk

eyledük 89b/12 geldük 95a/6

işitdük 80b/15 ḳılduḳ 71b/10

2.1.3.2.1.14. Çokluk 1. Şahıs Emir Eki -elüm

idelüm 93b/13

2.1.3.2.1.15. Geniş Zaman Eki: -Ur

bilür 77b/3 gelür 78b/5

içirür 77b/7 işidür 78b/1

ḳılur 77a/9 yetişür 78b/1

2.1.3.2.2 Düz Ünlü Taşıyan Ekler

Eski Anadolu Türkçesinde Bazı ekler, kök ünlüsü ne olursa olsun daima düz ünlü taşımaktadırlar (Timurtaş, 1994: 36).

2.1.3.2.2.1. Belirtme Hâli Eki: +I; +nı

bunı 76a/10 gözi 96b/7

himmetüñi 103a/7 ḳapularını 78a/5

‘ömrüñi 93b/6 sözi 72b/12

2.1.3.2.2.2. Teklik 3. Şahıs İyelik Eki: +I; +sI

göñli 92b/9 ḳapusı 76b/8

nūrı 70b/7 śūreti 98b/15

2.1.3.2.2.3. Soru Eki: -mı

olur mı 102b/3

2.1.3.2.2.4. Görülen Geçmiş Zaman eki: -dI

buyurdı 72a/17 oldı 77a/6

otururdı 79b/12 gördi 82b/15

2.1.3.2.2.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki: -mIş

görmişlerdür 92b/12 olmış 101b/13

olunmışdur 102a/6

2.1.3.2.2.6. Teklik 2. Şahıs Eki: -sIn

bilürsin 100a/9 olursın 78b/12

işidürsin 78b/8

2.1.3.2.2.7. Çokluk 2. Şahıs Eki: -sIz

idesiz 82a/10
oldısız 76b/14

2.1.4. Ünlü Türemesi

Metnimizde ünlü türemesi Arapça asıllı kelimelerde görülmektedir. Tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:
em(i)rden 73a/17
fik(i)rler 79a/9
ḳıs(ı)mdur 95b/8
źik(i)r 96b/3

2.1.5. Ünlü Düşmesi

Türkçede vurgusuz olan orta hecenin düşmesi çok yaygın görülen ses olaylarından biridir. Metnimizde ünlü düşmesinin görüldüğü örneklerden bazıları şunlardır:
eytdiler 76a/16 (< eyit-)
göñline 71b/9 (< göñül)

2.1.6. Ünlü Birleşmesi

Türkçede ünlüyle biten bir kelimeye yine ünlüyle başlayan bir ek veya kelime eklendiğinde ünlülerden biri düşmekte ve birleşme meydana gelmektedir (Özkan, 2009: 106). *Risâle-i Cüneyd*'de ünlü birleşmesi için tespit edilen örnekler şunlardır:

böyle < bu +öyle 90b/10
nolaydı < ne + ol 99b/12
şimdi < uş + imdi 97a/14
şol < uş + ol 74b/12

2.2. ÜNSÜZLER

2.2.1. Ünsüz Uyumu

Ünsüz uyumu, tonlu ünsüzle biten bir kelimeye tonlu ünsüz, tonsuz ünsüzle biten bir kelimeye tonsuz ünsüzün gelmesidir. Günümüz yazı dilinde tam olan ünsüz uyumu Eski Anadolu Türkçesinde bulunan bazı eklerin tek şekilli olmasından dolayı bozulmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi devresinde imlanın kalıplaşmış olmasından dolayı dönem metinlerinde özellikle */d/* ünsüzüyle başlayan ekler, tonsuz bir ünsüzle biten kelimelere geldiğinde ünsüz uyumu bozulmaktadır. Metnimizde ünsüz uyumuna uymayan ekler aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

2.2.1.1. Bulunma Hâli Eki: +dA

āfāḳda 70b/10 ṭarīḳatda 97b/8

ĥareketde 100a/5 cihetde 74b/12

2.2.1.2. Ayrılma Hâli Eki: +dAn

ĥaḳdan 72b/4 iltifātdan 84a/13

itmekden 81a/17 kāyināṭdan 71a/13

ṭabį‘atdan 98b/5 vaśiyyetden 80a/3

2.2.1.3. Sıfat-Fiil Eki: -dük

itdügi 91b/14

itdükleri 78a/5

söyleşdügümden 80b/13

2.2.1.4 Görülen Geçmiş Zaman Eki: -dI

eyitdi 83a/1 geçdi 95a/14

irişdi 95a/3 itdi 97a/10

2.2.1.5. Bildirme Eki: +dUr

etdür 99a/4 ıraḳdur 82a/14

musįbetdür 99b/3 olmaḳdur 91a/11

ṭuzaḳdur 91b/2 yoḳdur 90b/1

3. ŞEKİL BİLGİSİ

Şekil bilgisi bir dilin ek ve köklerinin çeşitli durumlarını inceleyen gramer dalıdır. Dilin yapı ve işleyişi ile ilgili kuralları ifade etmesi bakımından gramerin ana bölümüdür (Korkmaz, 2009: 125). Metnimiz şekil bakımında aşağıdaki şekilde incelenmiştir:

3.1. İSİMLER

3.1.1. İsim Yapım Ekleri

İsim ya da fiil kök ve gövdelerinden yeni isim gövdeleri yapan eklerdir. İsimden isim yapan ekler ve fiilden isim yapan ekler olmak üzere ikiye bölüme ayrılır:

3.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

+an: Eski Türkçe döneminde çokluk işlevinde kullanılan ek (Tekin, 2016: 97), metnimizde tek kelimede kalıplaşmış olarak görülmektedir.

oğlan 98b/3

+aru: Yön ifade eden sözcükler türeten ek (Gülsevin, 1997: 115) metnimizde işlek değildir.

yuḳaruda 73a/10
ilerü 78a/14

+çe: İsim işletme eklerinden olan *+çe* eki, metnimizde bazı sözcüklerde türetme eki işleviyle kullanılmıştır.

niçe 77a/15

+CAk: Küçültme ve sevgi ifade eden sözcükler türeten *+CAk* eki, metnimizde sıfat ve zarf olarak kullanılan iki örnekte görülmektedir.

gökçek 100a/10
yalıncaḳ 98b/14

+cılayın: Eski Anadolu Türkçesinde sık kullanılan ek, zamirlere eklendiğinde *gibi, kadar* anlamları verir (Yelten, 2019: 102). Metnimizde sadece *ancılayın* örneğinde görülmektedir.

ancılayın 75a/6

+daş: İşleklik alanı çok geniş olmayan isimden isim yapma eklerindendir. Metnimizde sadece bir örneğe rastlanmıştır.

ḳardaşı 79b/16 (< ḳarın+daş)

+di: Kalıplaşmış olarak tek örnekte zaman zarfı yapmıştır (Gülsevin ve Boz, 2013: 103). Metnimizde tespit edilen örnek şu şekildedir:

imdi 72b/3

+egi: Metinde tek örnekte sayı isminde tespit edilmiştir.

biregi 72b/12

+(I)ncI: Sayı isimlerinden sıralama sayı sıfatı türetir aynı zamanda sayı isimlerine eklenerek zarf yapar (Gülsevin, 1997: 118). Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

ikinci 94a/9 beşinci 73a/9
altıncı 73a/11 yedinci 74b/1
sekizinci 76b/5

+layın: Benzerlik ve gibilik fonksiyonunda kullanılan (Ergin, 2009: 173) ekin metnimizde tek örneği tespit edilmiştir.
olduġunlayındur 83a/16

+lIk, +luk: Genel olarak isimlerden ve sıfatlardan isimler yapan ek, Türkçenin işlek olarak kullanılan isimden isim yapma eklerindendir. İsimlerden soyut isimler ve sıfatlar türeten ek, metnimizde düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir.

aḳlıḳdan 85a/8 berrāḳlıḳdan 85a/8
dostluġından 79a/1 göklikden 85a/7
helāklik 79a/3 ħıyānetlikdür 82a/6
ḳılmaḳlıḳ 77a/8 ḳulluḳ 78b/16
ṭarlıḳ 77a/6 uyanuḳlıḳda 81b/15
varluḳ 92b/12 yıllıḳ 100a/7
śafāsuzlıġa 99b/1 ziyānkārlıġı 81a/5

+lU: İsimlerden olumlu manada sıfatlar türetir (Yavuz, 2006: 237). Ekin ünlüsü, Eski Anadulu Türkçesine ait diğer metinlerde olduğu gibi metnimizde de daima yuvarlaktır. Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:
ṭatlu 77b/4
gizlü 84a/12

+ra: Aslında ismin yön gösterme hâlini ifade eden bu ek (Ergin, 2009: 242) Eski Anadolu Türkçesinde kalıplaşmış olarak birkaç kelimede görünmektedir. Ek geldiği kelimelerden yön ve zaman belirten zarflar türetir (Gülsevin, 1997: 119).

śoñra 71b/5

ṯaşra 82b/4

+raḳ: Eski Anadolu Türkçesinde sıfat ve zarflardan kıyaslama ve üstünlük derecesi ifade eden kelimeler türeten (Tekin, 1998: 226) *+rak* eki, metnimizde tek örnekte görülmektedir.

azraḳ 90a/11

+sUz: İsimden sıfat yapmak için kullanılan ek, *+lU* ekinin olumsuzu durumundadır. Kökün ünlüsü ne olursa olsun, ekteki ünlü yuvarlaktır (Timurtaş, 1994: 79). Metnimizde tespit edilen örnek şu şekildedir:

sözinsüz 81a/12 vaḳitsüz 80a/17

destūrsuz 80a/17 ibtidāsuz 85b/7

3.1.1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

İsimden isim türeten eklerde olduğu gibi, fiilden isim türeten ekler de ya fiil kök ve gövdelerine veya da isim kök ve gövdelerinden oluşturulmuş fiil gövdelerine getirilen eklerdir (Korkmaz, 2009: 67).

-ecek: Sıfat-fiil eklerinden olan *-ecek* eki, metnimizde birkaç örnekte geldiği sözcüklerden kalıcı isimler türetmiştir.

geyeceklerinden 101a/6

içeceklerinden 101a/6

yeyeceklerinden 101a/5

-I, -ü: Eski Türkçedeki ünlü zarf-fiil eki olan *-I*, (Gülsevin, 1997: 137) metnimizde kalıplaşmış olarak sınırlı sayıda örnekte karşımıza çıkmaktadır.

daḫı 74b/1

diyü 73b/15

ötüri 80a/2

ötürü 74a/16

-IcI: Eylemin bildirdiği iş ve hareketi yapan anlamında çeşitli isimler türeten fiilden isim yapma ekidir. Metnimizde yalnızca düz ünlülü olarak tespit edilmiştir.

begenicidür 81a/4 gelicilere 79a/17

gidici 71a/6 istimdād idici 71a/2

śıgınıcılar 80b/2 tedbịr idicidür 98a/8

-gü: Metnimizde tek örnekte tespit edilen ek, düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi değildir.

sevgülü 87b/7

-l: Geçişsiz fiillerden sıfat ve zarflar türeten (Gülsevin, 1997: 136) ekin metnimizde işlek olmayan fiilden isim yapma eklerindendir.

dükelisi 75a/10 (< düke-l)

-miş: Aslında sıfat-fiil eki olan *-miş* metnimizde sadece bir örnekte kalıcı isim türetmiştir.

yemiş 97a/11

-U: Eski Türkçede *-ıġ / -ig* şeklinde olan ek, asıl fiilden isim yapma eki olan *-ġ* ve *-g*'lerin düşmesiyle yardımcı sesler ekin fonksiyonunu üstlenmiştir (Yavuz, 2006: 240). Metnimizde çok işlek değildir.

ḳorḳulara 77a/15

ölü 99b/10

ṫoluysa 74b/7

3.1.2. İSİM ÇEKİMİ

3.1.2.1. Çokluk Eki

Türkçenin her döneminde kullanılan *+lAr* çokluk eki, metnimizde yaygın olarak kullanılmıştır.

'arifler 78b/13 faśllar 92b/17

idiciler 80b/1 kāmiller 81b/4

kimseler 77b/16 ḳullar 98a/10

nesneler 74a/17 nūrlar 73a/3

olanlar 103b/5 śādıḳlar 80b/3

śıgınıcılar 80b/2 ṫamarlar 95a/10

3.1.2.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri eklendiği ismin kime veya neye ait olduğunu bildiren eklerdir.

3.1.2.2.1. Teklik 1. Şahıs: +(U)m

Eski Türkçe devresinde eklendiği kelimenin ünlü durumuna göre her iki uyuma da giren bu ekin yardımcı ünlüsü, Eski Anadolu Türkçesi döneminde genellikle yuvarlak olmuştur (Timurtaş, 1994: 64). Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

aśhābum 78a/4 didügüm 78a/1
evlādum 78a/4 ‘ömrüm 93b/5
murādumdur 94b/6 söyleşdügümden 80b/13
użvumda 79b/2

3.1.2.2.2. Teklik 2. Şahıs: +(U)ñ

Teklik ikinci şahıs iyelik eki metnimizde *+(U)ñ* şeklindedir. Ekin ünsüzle biten kelimlerden sonra gelen yardımcı ünlüsü sürekli yuvarlak olduğu için ek, düzlük-yuvarlaklık uyumna bağlı değildir. Metnimizde tespit edilen örnekler şunlardır:

dilüñe 82b/5 du‘āñdan 103b/10
emrüñde 78b/2 gördügüñ 76b/3
ĥālüñi 78a/14 ḳalbüñe 78a/15
ḳapularuñdan 77b/12 kendüñi 72b/3
kendüzüñden 72b/4 rabbuñ 77a/3
sülūkuñda 84a/3 üzerüñe 96a/2
vefāñ 103b/12 yoluñ 93a/13

3.1.2.2.3. Teklik 3. Şahıs: +I, +sI

Teklik 3. şahıs iyelik ekleri, ünsüzle biten sözcüklerde *+I,* ünlüyle biten sözcüklerden sonra ise *+sI* şeklindedir (Timurtaş, 1994: 65). Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

arası 71a/17 arkası 71a/12
beyānı 102a/15 birisi 82a/2
dükelisi 75a/10 göñli 92b/9
ıssısı 99b/14 ḳapusı 76b/8
nūrı 70b/7 śāfį̄lıġı 99a/16
saġından 73a/10 śıfātı 96a/11
śūreti 98b/15 ṯaşrası 79b/8

3.1.2.2.4. Çokluk 1. Şahıs: +(ü)müz

Çokluk 1. şahıs iyelik eki metnimizde *+(ü)müz* şeklindedir. Ekin kalın ünlülü örnekleri metinde kullanılmamıştır. Ünsüz ile biten sözcüklerden sonra araya ünlü girmektedir. Düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen ekin metnimizde tespit edilen örnekleri şunlardır:

didigümüz 77b/9

itdigümüz 71b/16

nebįmüz 91b/9

şeyẖümüz 101a/10

3.1.2.2.5. Çokluk 2. Şahıs: +(ü)ñüz

Çokluk 2. şahıs iyelik eki Eski Türkçe ve günümüz Türkçesinde dil ve dudak uyumuna bağlı iken, Eski Anadolu Türkçesinde sadece yuvarlak şekillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Özkan, 2009: 111). Metnimizde tespit edilen örnek şu şekildedir:

sevmeklügüñüz 76b/16

elüñüzde 79b/11

görmekligüñüz 76b/14

3.1.2.2.6. Çokluk 3. Şahıs: +lArI

Çokluk üçüncü şahıs iyelik eki Eski Anadolu Türkçesinde *+lArI* şeklindedir. Muharrem Ergin'e göre teklik üçüncü şahıs iyelik eki *+I*'nın çokluk eki *+lAr* ile birleşmesinden meydana gelmiştir. Buradaki *+lAr*, ekin bünyesine değil kelimeye aittir (Ergin, 2009: 223). Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

gögüsleri 82b/3	Ĥāllerini 84a/1
iĤtiyārlarıdur 100b/4	iḳrārları 92b/9
i'tiḳādları 79a/3	mu'āmelelerinde 80b/2
nefslerinde 77a/6	śūretlerini 86b/5
şeyẖleri 80b/5	taśdįḳleri 92b/10

3.1.2.3. İsim Hâl Ekleri

İsimler, kelime grupları ve cümleler içinde diğer kelimelerle ilişkileri sırasında, ilişkinin cinsine göre, çeşitli durumlarda bulunurlar. İsimlerin kelime grupları ve cümleler içinde isimlerle, edatlarla ve fiillerle çeşitli ilişkileri olur. Bu ilişki kurulurken isimler hep aynı durumda bulunmaz, ilişkinin cinsine göre ayrı ayrı hâllere girerler. İsmin hâlleri ismin diğer sözcüklerle ilişkisinin içinde bulunduğu durumlardır (Ergin, 2009: 226).

3.1.2.3.1. Yalın Hâl

Bu hâl ismin, karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim haricinde hiçbir münasebet ifade etmeyen hâlidir (Ergin, 2009: 227). Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

acı 77b/4	ʻālem 77b/10
et 88b/12	ķul 82b/13
mürįd 82a/9	śayru 99b/6
ŧatlu 77b/4	yigit 100b/8

3.1.2.3.2. İlgi Hâli Eki: +Uñ, +nUñ, +üm

Eski Anadolu Türkçesinde ilgi hâli eki daima yuvarlak ünlülüdür. *-üm* ekindeki yuvarlaklık /*m*/ sesinden ortaya çıkarak *-Uñ, -nUñ*'u da analoji yoluyla etkilemiş olmalıdır (Karadoğan, 2003:177). Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

benüm 77b/2	birisinüñ 71b/4
bedenüñ 75a/12	bizüm 84a/14
bunuñ 101a/11	envāruñ 91b/13
efʻālüñ 86a/9	evliyānuñ 75b/5
oġlanuñ 95b/	olmaġuñ 102b/2
sāliklerüñ 102a/7	silsilenüñ 71a/3

3.1.2.3.3. Yönelme Hâli Eki: + (y)A

Bu hâl, ismin kendisine yaklaşma belirten fiillere bağlanmak için girdiği hâlidir (Ergin, 2009: 228). Metnimizde yönelme hâli eki *-A* şeklindedir. Ünlü ile biten bir kelimeye eklendiği zaman araya yardımcı */y/* sesi, iyelik eki almış sözcüklerden sonra ise zamir n'si girmektedir. Eski Türkçedeki *+ġa / +ge* ekinden gelişmiştir. Batı Türkçesinde şahıs zamirlerinin yönelme hâlinin (baña, saña, aña) *ñ* sesini taşıması, ekin başındaki *ġ* ve *g* seslerinin sonradan düşmüş olduğunu göstermektedir. Büyük bir ihtimalle Eski Türkçe devresinde *n* ile *ġ, ñ* biçiminde birleşmiş, lehçelerin oluşmasında yeniden parçalanmayarak Batı Türkçesine klişe hâlinde geçmiştir (Timurtaş, 1994: 69). Yönelme hâli ekinin metnimizde tespit edilen bazı örnekleri şunlardır:

aġaca 97a/12	ayaġına 101b/4
baʻżılara 79a/10	ġayrıya 74b/8
ġażaba 87b/9	hevāsına 88b/17
ķatına 73b/16	ķolayına 73a/15
ķula 87b/8	ķullarına 88a/7
mekşūfa 90a/6	śafāya 76b/9

saña 103a/6 yuḳaruya 102a/13

3.1.2.3.4. Belirtme Hâli Eki: +(y)I

Bu hâl ismin geçişli fiillerin doğrudan doğruya etkisi altında olduğunu ifade eden hâlidir (Ergin, 2009: 228). Belirtme hâli eki ünsüzle biten kelimelerden sonra *+I*, ünlüyle biten kelimelerden sonra ise *+(y)I* şeklinde gelmektedir. Belirtme hâli eki, teklik 3. kişi iyelik eki almış sözcüklere gelirken araya *zamir n*'si gelmektedir. (Güneş, 2022: 80) Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

aĥvāli 88a/16 ervāĥı 86a/13
fażįleti 100a/6 dizini 71a/9
dünyāyı 100b/10 gözi 96b/7
ħāṫırayı 73b/3 ĥālini 84a/3
ḳapularını 78a/5 nesneyi 83a/7
sırrını 89b /16 sözi 72b/12
yirlerini 77b/1

Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili bazı çalışmalarda teklik 3. şahıs iyelik ekinden sonra belirtme hâli ekinin *+n* şeklinde geldiği belirtilmektedir (Öztürk, 2017: 63). Ancak bu görüş, ifade edilen dönemdeki bir kısım dil kullanımlarının ortaya çıkardığı farklı düşünce ve görüşlerle tartışılmaya muhtaçtır. Son zamanlarda Eski Anadolu Türkçesi metinleri üzerine yapılan incelemeler, *+n* şeklinde gösterilen yapılardaki /n/ sesinin belirtme hâli ekine dahil olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durumun bir neticesi olarak Eski Anadolu Türkçesine ait *+n* şeklinde bir belirtme hâli ekinin olmadığı düşünülebilir (Salan, 2021: 389).

3.1.2.3.5. Bulunma Hâli Eki: +dA

İsmin kendisinde bulunma ifade eden fiillerle ilişkide olduğunu gösteren hâlidir (Ergin, 2009: 228). Eski Anadolu Türkçesinde imlası kalıplaşmış olarak sadece *+dA* biçiminde kullanılmıştır (Timurtaş, 1994: 71). Ünsüz uyumuna bağlı olmayan ekin metnimizde tespit edilen kimi örnekleri şu şekildedir:

arasında 71a/17 beytinde 89b/12
dāyirede 79b/14 dünyāya 101a/8
düşinde 82b/15 içinde 78a/9
ḳatında 82a/9 ortasında 77a/5
śūretinde 80b/7 ṫaġında 78a/9

yirlerde 77a/5 yuḳaruda 73a/10

3.1.2.3.6. Ayrılma Hâli Eki: +dAn

İsmin kendisinden ayrılma ifade eden fiillerle ilişkisini gösteren hâlidir (Ergin, 2012: 228). Ünsüz uyumuna tabi olmayan ayrılma hâli ekinin metnimizde tespit edilen bazı örnekleri şunlardır:

aḳlıḳdan 85a/8 arslandan 79b/6
cihetden 88b/1 göklikden 85a/7
ħalḳdan 78a/4 ħalāyıḳdan 80a/4
ḳarışmaḳdan 79a/4 ḳapularundan 77b/13
kendüden 91a/12 ḳorḳulardan 83b/3
nesnelerden 85b/7 ortadan 84b/6

3.1.2.3.7. Vasıta Hâli Eki: +(y)IlA

Fiilin hangi vasıtayla yapıldığını bildiren hâl eki olan vasıta hâli için Eski Anadolu Türkçesinde değişik yapılar kullanılmıştır (Gülsevin, 1997: 68-69). *Risâle-i Cüneyd*'de vasıta hâli için *birle* ve *ile* edatlarıyla *ile* edatının ekleşmiş biçimi olan *+(y)IlA* kullanılmıştır. Eski Türkçede kullanılan *+(I)n* vasıta hâli ekinin metnimizde örneğine rastlanmamıştır. Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

aħşam-ıla 72b/9 anuñ-ıla 71a/15
dünyā-y-ıla 100b/15 göñli birle 92b/9
ḳat'į birle 92a/3 kelime ile 72b/17
ḳoġa-y-ıla 97b/15 loḳma-y-ıla 100b/11
meşāyıĥ-ıla 74b/7 nās-ıla 79b/17
nesne-y-ile 81b/1 senüñ-ile 79a/8
sözler-ile 73a/2 teslį̇m-ile
teveccüh-ile 75a/12

3.1.2.4. İsim Tamlaması

Bir isim, başka bir isimle ilgi hâli eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda *isim tamlaması* olarak adlandırılan sözcük grubu ortaya çıkar. Burada birinci isim tamlayan, ikinci isim ise tamlanan niteliğindedir (Korkmaz, 2009: 270).

3.1.2.4.1. Belirtili İsim Tamlaması

Belirtili isim tamlaması, tamlayan ismin sonuna ilgi hâli eki, tamlanan ismin sonuna da üçüncü şahıs iyelik eki getirilerek yapılan tamlama türüdür (Korkmaz, 2009: 271). Metnimizde çokça kullanılan belirtili isim tamlamasının bazı örnekleri şunlardır:

‘anāśıruñ ĥayātı 94a/15	anuñ mekirlerin 100a/16
ħātıranuñ fikrine 73a/16	işügüñ ŧaşrası 79b/8
kimsenüñ devābı 78b/10	kişinüñ ziyānkārlıġı 81a/5
mürįdüñ bāŧını 74b/8	oduñ çevresi 96b/12
oġlanuñ ġıdāsı 95a/17	yoluñ pāyānı 93a/13

3.1.2.4.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Belirtili isim tamlamasında, tamlayan eksiz yani yalın durumdadır. Fakat tamlanan teklik üçüncü şahıs iyelik ekini alır (Korkmaz, 2009: 272). Metnimizde az kullanılan belirtisiz isim tamlamasının bazı örnekleri şu şekildedir:

feyz ķapusı 76b/8
her birisi 82a/2
güneş ısısı 99b/14
od ıssısı 99b/15

3.1.2.5. Sayı İsimleri

Sayıların adlarını gösterdikleri için aslında isimdirler. Fakat kullanışları bakımından belirtme sıfatı görevindedirler (Timurtaş, 1994: 75). Sıra sayı isimlerinde *+nci* eki ile yapılan sıra sayı isimlerinde ekin ünlüsü daima düzdür (Özkan, 2009: 118). Metnimizde tespit edilen örnekler şu şekildedir:

bir 71a/9	iki 71a/16
üç 95b/16	dört 93b/12
beş 95b/8	altıncı73a/11
sekiz 95b/2	biñ 71b/4

3.2. ZAMİRLER

İsimlerin yerlerini tutan, kişileri ve nesneleri temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategorisidir (Korkmaz, 2009: 399). İsim soyuna giren sözcükler içinde anlam sahası en geniş olanlar zamirlerdir. Çünkü zamirler nesneleri temsil veya işaret yoluyla karşılarlar. Yani tüm isimlerin yerine kullanılabilirler. Birinci ve ikinci şahıs zamirleri dışında bir zamir her çeşit varlık ve niteliği ifade edebilecek anlam genişliğine sahiptir (Şahin, 2009: 58).

3.2.1. Şahıs Zamirleri

Varlıkları şahıs olarak temsil eden ve şahıs adlarının yerine geçen zamirlerdir (Korkmaz, 2009: 405).

Teklik 1. Şahıs: ben 71a/15, benüm 72b/1, beni 103b/10, baña 74b/5.

Teklik 2. Şahıs: sen 72b/4, seniñ 77a/ 3, seni 77a/8 , saña 102b/14, senden 103b/10.

Teklik 3. Şahıs: ol 95b/9, anı 73b/14, aña 71b/13, anda 72b/2, andan 87a/3, anuñ-ıla 70b/8.

Çokluk 1. Şahıs: biz 73b/3, bizüm 77b/16, bizi 84a/9, bizden 84a/11.

Çokluk 2. Şahıs: siz 76b/17.

Çokluk 3. Şahıs: anlar 76a/12, anları 77b/17, anlara 80b/4, anlaruñ 94b/11, anlardandur 87a/11.

3.2.2. İşaret Zamirleri

Varlıkları ve neseneleri işaret yoluyla gösteren zamirlerdir. *Risâle-i Cüneyd*'de kullanılan işaret zamirleri *bu*, *bunlar*, *şu*, *şunlar* ve *ol* kelimeleridir.

bu: bu 72a/10, bunuñ 79a/9, bunı 100b/10, buña 78a/16, bunda 83b/3, bundan 91b/6.

bunlar: bunlar 84b/11, bunları 95b/14, bunlara 94a/17.

şu: şunuñ 75a/17.

şunlar: şunlardan 81b/9.

ol: ol 88a/14, anuñ 96a/14, aña 87b/8, anı 101b/1, anda 72b/2, andan 71a/16.

3.2.3. Dönüşlülük Zamiri

Risâle-i Cüneyd'de *kendü* ve *kendüz* zamirleri dönüşlülük zamirleri olarak kullanılmıştır. *Kendüz* dönüşlülük zamiri yalnız iki örnekte tespit dilmiştir.

kendü: kendü 85b/15, kendüñi 72b/3, kendünüñ 77b/5, kendüyi 75a/6, kendüye 75b/4, kendüde 88a/2, kendüden 100a/6, kendü-y-ile 75a/8.

kendüz: kendüzüñi 93b/6, kendüzüñden 72b/4.

3.2.4. Belirsizlik Zamirleri

Varlıkları ve nesneleri belli olmayacak şekilde gösteren zamirlerdir. Metnimizde tespit edilen berlirsizlik zamirleri şunlardır:

ba‘żılara 79a/10 ba‘żısına 79a/13
biri 91a/2 her birisi 82a/2
her birini 91a/8 her kimse 85b/11
kimesne 76a/17 kimi 97b/ 12
kimse 100a/11 ne kim 101b/1
nicesini 100b/4

3.2.5. Soru Zamirleri

Varlıkların yerini soru yoluyla tutan, varlıkları soru yoluyla ifade eden zamirlerdir. Metinde görülen soru zamirleri şunlardır:

ḳande 102b/16
kim 100a/11
ne 77b/4

3.3. SIFATLAR

Sıfatlar, adlardan önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden ifade eden sözlerdir (Korkmaz, 2009: 333). Sıfatlar İşlevlerine göre iki gruba ayrılır:

3.3.1. Niteleme Sıfatları

Canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi türlü dış ve iç hususiyetlerini bildiren sıfatlardır (Korkmaz, 2009: 361).

‘ažįm musįbetdür 99b/3 düşlerini ta‘bįr idici kimse 82a/14
ġayrı nesneyi 92b/13 Ĥabįŝ nefsden 72a/11
Ĥūb śūretlü 98a/15 iyi ṫālib 72b/3
ma‘nevį ġıdālardur 99a/3 mürekkeb bir ḳālıb 86b/4
ulu vekįli 81a/16 yüce taġ 97b/9

3.3.2. Belirtme Sıfatları

Bunlar nesnenin içerdiği herhangi bir niteliği göstermez. Nesneyi şu veya bu biçimde belirtir. Belirtme sıfatları şekillerine göre dört bölümde incelenir (Şahin, 2009: 60).

Belirtme sıfatları, niteleme sıfatlarından farklı olarak varlıkları niteleme değil belirtme fonksiyonu yüklenmiş olan sıfatlardır. Bu işlev ya isimleri işaret etme, ya sayısını, miktarını belirtme, ya sorma yahut da belirsizlik gösterme şeklinde karşılanır. Buna göre

de belirtme sıfatları kendi içinde, sayı sıfatları, işaret sıfatları (gösterme), belirsizlik sıfatları ve soru sıfatları olmak üzere dört alt gruba ayrılır (Korkmaz, 2009: 385).

3.3.2.1. Sayı Sıfatları

İsimleri sayı gösterme yoluyla belirten sıfatlardır.

3.3.2.1.1. Asıl Sayı Sıfatları

iki dizini 71a/9
bir ĥırḳaya 100b/11
bir nesne 71a/9
dört deñizi 93b/12

3.3.2.1.2. Sıra Sayı Sıfatları

ikinci deñizi 93b/15
dördünci ayuñ 95a/11

3.3.2.2. İşaret Sıfatları

Varlıkları gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. Metinde kullanılan işaret sıfatları *bu, şu, ol* ve bunların birleşik şekilleri *işbu, şol*'dur.

bu yoluñ 93a/13	işbu vech-ile 94b/2
ol sözler-ile 73a/2	şol sözlerden 73a/1
şu nesneyi 87b/14	

3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları

Varlık ve nesnelerin sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır (Korkmaz, 2009: 395)

ba'żı 'arifler 78b/13	bir vaḳt 72b/1
birḳaç kelam 80b/13	cümle eşyāda 92a/17
fülān şaĥśdur 78a/16	her naḳşdan 84b/5
hįç nesne 92a/15	küllį mevcūdāt 92a/5
nice ḳorḳulara 77a/15	niçe śūretler 80b/1

3.3.2.4. Soru Sıfatları

İsimlerin yer, zaman, sayı ve nitelik bakımından belirtili hale konması isteğin soru yoluyla ifade eden sıfatlardır (Şahin, 2009: 60).

ḳanḳı şeyĥ 83a/3	ne vaḳt 72b/15

ne işe 93b/4 ne nesnedür 79a/10

ne niyet 79a/13

3.4. ZARFLAR

Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli açılardan etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren kelimelerdir (Korkmaz, 2009: 451).

Zarflar şekil yönünden sıfatlardan farksızdır. Bir kelimenin sıfat mı zarf mı oluşu cümle içindeki yerinden belli olur. Zarfların bir bölümü isimlerin çekim eki ve edatlarla kalıplaşmasından meydana gelmişlerdir (Özkan, 2009: 124).

3.4.1. Zaman Zarfları

Zaman zarfları bir oluş ve kılışın zaman içindeki yerini haber veren, daha açık bir anlatımla fiillerin, sıfat fiillerin ve zarf fiillerin anlamlarını zaman açısından belirleyen, sınırlandıran veya kesinleştiren kelimelerdir (Korkmaz, 2009: 495). Metnimizde kullanılan zaman zarflarında bazıları şunlardır:

evvel: olmaz pes evvel sālik ħalvete girmezden öñ evḳāt- ı ‘uzletinde ve ħalvetinde meşġūl olmaḳ 71b/14-15

henüz: bu yolda cān virdi henüz kim bir menzile irdi 93a/17

imdi: çünki bunları bildüñ imdi bilgil ki ŧa bu Ĥāle degin söylendi 95b/14-15

nice: bir kişi bilmez pes cebbār keyfiyyetini nice idrāk ider 85b/2

öñ: ve enverdür cemį‘ nūrlardan kim andan andan öñ görinmişdi 89b/1

şimdi: eger ol aġaçlar daħı şimdi çiçeklenmiş olsa delālet eyler 97a/14-15

śoñra: ve yemeġi yatsudan śoñra yiye 72b/7

3.4.2. Yer-Yön Zarfları

Fiildeki oluş ve kılışın yerini ve yönünü tespit eden zarflardır (Korkmaz, 2009: 498). Metinde çok az kullanılmıştır.

ilerü: Ĥālüñi saḳlamaḳ içün daħı ḳaśduñı ilerü iletmek 78a/14

3.4.3. Miktar Zarfları

Bir sıfatın, bir zarfın veya fiildeki oluş ve kılışın miktarını, ölçüsünü ve derecesini tespit eden zarflardır. Bunlar azlık-çokluk ifade eden miktar ve sayı bildiren zarflardır (Şahin,

2009: 61). *Risâle-i Cüneyd*'de metnimizde tespit edilem miktar zarflarından bazıları şunlardır:

az: cezbe ola dahı az olur kim ol envārı aśla görmez 90a/3

bir kezden: mevcūdāt bir kezden ‘āciz ve maḳhūr görüp bilmişlerdür 92a/5-6

hįç: beñzer ki bir berriyeye girdi kim anda hįç yürimemişdür 77a/17

ḳatı: imdi źākir olan kimse ġāyet ḳatı vācib olan oldur 73a/6-7

ziyāde: ḳaçan ziyāde söylese şol sözlerden kim ol sözi söylemek aña lāzım degüldür 73a/1-2

3.4.4. Durum Zarfları

Fiildeki oluş ve kılışın durumunu belirten zarflardır. Bir oluş ve kılışın durumu, kendisine eklenen zarfın anlamı ile irtibatlı olduğundan benzerlik, beraberlik, dilek, hatırlatma, karşılaştırma, kesinlik, pekiştirme, tahmin, tekrarlama, sebep, sınırlama, süreklilik gösterme, şüphe bildirme, cevap verme gibi türlü işlevler yüklenmiştir (Korkmaz, 2009: 5002).

ancılayın: ‘ālem-i śaġįr şöyle ki bile ‘ālem-i kebįri daḥı ancılayın bile 93a/6

az az: bir nesne vardur pes evvel sālik az az ḥalāś bulur 101b/11

destūrsuz/vaḳitsüz: aśḤābumdan bir kimse ḥorāsānda destūrsuz ve vaḳitsüz ḥalvete 80a/16-17

ġāyet: Allāhu te‘ālā münevverligi ġāyet ziyāde oluban evvelki münevverliginden 89a/9-10

sözinsüz: daḥı şeyḥi sözinsüz ḥalvete girmeye 81a/12

şöyle kim: murāḳabe-i ḥāś birle (8) şöyle kim olup fānį olur gibi ḳılına 72a/8

yalıncaḳ: kendüyi yalıncaḳ görse iẖtimāl var kim kendünüñ 98b/13-14

yine: ötürü sür‘at-ıla yaza ve yine źikre rucū‘ ide ammā şol 74a/16

3.4.5. Soru Zarfları

Fiilin tarzını ve niteliğini soru yoluyla ifade eden zarflardır (Şahin, 2009: 61).

nice: bilmege nice ḳābil olurdı yani kesret-i kesįre 86b/9

neden: neden žāhir olacāġ-ısa aña da ‘ālimdi 85b/17

3.5. FİİLLER

Fiiller bir oluşu, bir kılışı veya bir durumu bildiren kök ya da gövde durumundaki anlamlı gramer birimleridir. Bu gramer birimleri, dilde yalın olarak sadece gösterdikleri oluş, kılış ve durumun adı olan mastar biçimleriyle yer alırlar. Cümle ve söz içerisinde ise diğer

kelimelerle çok yönlü ilişkiler kurdukları için dilde çekimli olarak bulunurlar. Çekimli bir fiilde fiil kök veya gövdesi dışında; kip, zaman, şahıs, sayı kavramı ve ögeleri bulunur (Korkmaz, 2009: 527).

3.5.1. Fiil Yapım Ekleri

3.5.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler

+A: İşlek olmayan isimden fiil yapma eklerindendir. Metinde birkaç örnekte görülmektedir.

beñzer 77b/2 (< beñiz+e)

oynar 80a/14 (< oyun+a)

dilese 87b/5

uġramışdur 77a/15 (< uġur+a)

+el: Genellikle sıfatlardan geçişssiz fiiller türeten ek (Tekini, 1998: 228) metnimizde işlek değildir.

yönelmege 73b/6

+dA: Daha çok ses taklidi kelimelerden fiiller türeten ek (Yelten, 2019: 119) metnimizde işlek olmayan isimden fiil yapma eklerindendir.

aldaya 100b/13

iste- (< iz+de) 79b/13

+i: Geçişsiz fiiller türeten ek metnimizde işlek değildir.

berkitmişdür 77b/12

saḳına 74a/7 (< saḳ+ı-n)

+lA: Türkçenin en işlek isimden fiil yapma eklerinden olan *+lA* eki, metnimizde birkaç örnekte tespit edilmiştir.

añladum 93b/2	bağlayup 95a/11
başlasa 71b/12	ta‘žįmleyüben 71a/13

+lAn: *+lA* ekinin *-n* ekiyle genişlemiş şeklidir. Metinde fazla işlek olmayan ekin örnekleri şunlardır:

çiçeklenmiş 94a/14

ḳuvvetlenür 101b/12

vatanlandurmaḳ 81b/7

3.5.1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-Ar: Geçişsiz fiillerden geçişli fiiller türeten ettirgenlik eklerindendir. Metnimizde işlek olmayan ekin tespit edilen örnekleri şunlardır:

çıḳar 73a/3

giderür 97a/1

-dUr: Metnimizde birkaç örnekte görülen ettirgenlik eklerindendir:

azdurduġını 80b/6

bildürür 80b/4

itdürür 78a/13

vatanlandurmaḳ 81b/7

yetişdürür 73b/13

-gür: İşlek olmayan fiilden fiil yapma eklerindendir. Metinde tek örneği tespit edilmiştir.

irgüre 88a/6

-l: Edilgenlik işleviyle kullanılan çatı ekidir. Bazı örneklerde ekin dönüşlülük işleviyle kullanıldığı görülmektedir. Metnimizde geçen örneklerden bazıları şunlardır:

bozulmaḳdan 73a/6	dartılmaḳdan 83b/2
dinildi 94b/3	dirilür 99b/12
döküldi 96a/7	idildi 80a/2
giderildi 96a/14	ḳurtulıp 8b/13
yanduruldı 96a/13	yaradıldı 96a/7

-n: Ünlüyle ve genellikle *-l* ünsüzüyle sonlanan fiillerin edilgenlik şekli *-n* ekiyle yapılmaktadır. Metnimizde ekin geçtiği bazı örnekler şunlardır:

baġlana 76b/8	bilindi 75a/15
bulınur 77a/6	görinmez 83a/10
ḳılına 71b/8	olunır 83a/9

-ş: Birlikte ya da ortaklaşa yapılan fiiller türeten *-ş* eki, metnimizde tek örnekte tespit edilmiştir**:**

söyleşdügümden 80b/13

-Ur: Geçişsiz ve geçişsiz fiillerden geçişli fiiller türeten ettirgenlik eklerindendir, metnimizde ekin ünlüsü kullanıldığı örneklerde yuvarlaktır:

degüre 82a/11

içürür 77b/4

ḳaçururdı 84a/9

-y: Eski Türkçedeki *-d* ekinin devamı olan ek (Gülsevin, 1997: 142) kuvvetlendirme işleviyle tek örnekte tespit edilmiştir.

ḳoyduñ 96a/6

3.5.2. Şahıs Ekleri

3.5.2.1. I. Tip Şahıs Ekleri

I. tip şahıs ekleri, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve istek kipinde kullanılmıştır. Metnimizde kullanılan I. tip şahıs ekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -em, -ın

Teklik 2. Şahıs: -sIn

Teklik 3. Şahıs: Ø

Çokluk 1. Şahıs: -uz

Çokluk 2. Şahıs: -siz

Çokluk 3. Şahıs: -lAr

3.5.2.2. II. Tip Şahıs Ekleri:

Görülen geçmiş zaman ve şart kipinde kullanılan iyelik kökenli şahıs ekleridir. Metnimizde kullanılan II. tip şahıs ekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -m

Teklik 2. Şahıs: ñ

Teklik 3. Şahıs: Ø

Çokluk 1. Şahıs: -k

Çokluk 2. Şahıs: -ñüz

Çokluk 3. Şahıs: -lAr

3.5.3. BASİT FİİL ÇEKİMİ

Türkçede bildirme (haber) ve tasarlama (dilek) olmak üzere iki çeşit kip vardır.

3.5.3.1. Bildirme (Haber) Kipleri

Zaman ve kip ekleri fiillere eklenir ve üzerlerine şahıs morfemlerini de alarak o fiili cümlenin yüklemi yaparlar (Gülsevin ve Boz, 2013: 63).

3.5.3.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Geçmiş zamanda hareketi gerçekleştiren şahıs tarafından onun bilgisi ve bilinci dahilinde yapılmış fiillerde kullanılır (Şahin, 2009: 65). Metnimizde görülen geçmiş zaman kipinde kullanılan ekler *-dI, -dU* biçimindedir. Ekin ünlüsü birinci teklik ve çokluk ile ikinci teklik şahısta yuvarlak; üçüncü şahıslarda ise düzdür. İkinci çokluk şahıs çekimi için metinde herhangi bir örneğe rastlanmamıştır.

Teklik 1. Şahıs: -dU-m

añladum 93b/2, başladum 81a/1.

Teklik 2. Şahıs: -dU-ñ

bildüñ 84a/3, itdüñ 76b/4, irişdüñ 93b/8.

Teklik 3. Şahıs: -dI-Ø

buyurdı 72a/17, işitdi 80b/18, gördi 84a/5, eyledi 86a/10.

Çokluk 1. Şahıs: -dU-k

bulduḳ 76a/11, geldük 93b/12, işitdük 80b/15, itdük 76a/10, ḳılduḳ 71b/11.

Çokluk 3. Şahıs: -dI-lAr

didiler 79a/1, eyitdiler 78b/13, gördiler 92a/10, irişdiler 92a/9, itdiler 75b/1, oldılar 76a/11, olmadılar 76a/12, śordılar 79a/10, söylemediler 89b/10.

3.5.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Eski Türkçede görülen geçmiş zaman eki *-mIş*'tır. Ek, Batı Türkçesine geçerken aynı kalmış, Eski Türkiye Türkçesinden başka Osmanlıcanın ilk dönemlerinde de bu düz biçimler kullanılmaya devam etmiştir (Ergin, 2009: 467). Öğrenilen geçmiş zamanın metnimizde yalnız teklik ve çokluk 3. şahıs çekimleri tespit edimiştir.

Teklik 3. Şahıs: -mIş-Ø

geymiş 98b/10, itmemiş 93b/5, gelmemiş 72a/10.

Çokluk 3. Şahıs: -mIş-lAr

görmişlerdür 92a/5, bilmişlerdür 92a/6, geçmişlerdür 92b/11, añlamışlardur 92a/4.

3.5.3.1.3. Şimdiki Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için kullanılan özel bir ek yoktur. Bununla birlikte Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde geniş zaman ve istek kipi ekleri de şimdiki zaman fonksiyonunda kullanılmıştır (Şahin, 2009: 68). Metnimizde şimdiki zaman anlamı taşıyan herhangi bir bir örneğe rastlanmamıştır.

3.5.3.1.4. Gelecek Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zamanı ifade etmek için genellikle *-(y)IsAr* eki kullanılmıştır. Bu ekin dışında dışında da bazı eklerden istifade edilmiştir. Bunlar Eski Anadolu Türkçesi metinelerinde genellikle sıfat-fiil olarak kullanılan *-(y)AcAk, -(y)AsI* ekleridir (Şahin 2009: 67). Eski Anadolu Türkçesinin yaygın gelecek zaman eki *-(y)IsAr Risâle-i Cüneyd*'de kullanılmamıştır. Metnimizde gelecek zaman kipi için sadece *-acaḳ* eki bir örnekte birleşik fiil çekiminde tespit edilmiştir:

olacaġ-ısa 85b/17

3.5.3.1.5. Geniş Zaman

Fiilin ifade ettiği hareketin her zaman yapıldığını anlatan veya geçerli kaideleri anlatmak için kullanılan kiptir. Eski Anadolu Türkçesinde geniş zaman çekimi için kullanılan *-r, -Ar, -Ur* eklerine metnimizde de rastlanmaktadır. Ekin ünlüsü metnimizde düzlük-yuvarlaklı uyumuna bağlı değildir. Metnimizde çokluk ikinci şahıs örneğine rastlanmamıştır.

Teklik 1. Şahıs: -r-em; -ur-ın
dilerem 80b/14, direm 76b/4, otururın 71a/16.
Teklik 2. Şahıs: -er-sin; -Ur-sIn
idersin 103a/6, işidürsin 78b/8, olursın 103b/7
Teklik 3. Şahıs: -Ar- Ø; -Ur-Ø
azar 88b/14, çıḳar 73a/1, durur 71b/7, gider 73b/11, görür 80a/9, ider 74a/4, olur 70b/12, oturur 71a/8, sever 88b/1, śıġar 72b/2.
Çokluk 1. Şahıs: -ur-uz
dururuz 73b/4, ḳulavuzlaruz 77b/17
Çokluk 2. Şahıs: -r-ler, -Ur-lAr
bilürler 94b/6, dirler 89b/4, dururlar 94a/17, eydürler 84a/5, görürler 81b/15, götürürler 92b/2, severler 92a/14.

3.5.3.2. Dilek (Tasarlama) Kipleri

Türk dilinde fiillerin basit çekiminde zaman kavramı taşımadan sadece geleceğe yönelik tasarıları, istekleri anlatan kipler dilek (tasarlama) kipleri olarak ele alınırlar (Şahin, 2009: 68).

3.5.3.2.1. İstek Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde istek kipi çekimi *-A* ekiyle gerçekleştirilmektedir (Timurtaş, 1994: 126). İstek çekimi teklik birinci şahısta kullanılan *-(y)Am* eki bugün yazı dilinde artık kullanımdan düşmüş olup yerini emir kipinin teklik 1. şahıs ekine bırakmıştır.

Teklik 1. Şahıs: -(y)A-m

dutam 81a/7, işleyem 93b/4, işidem 80b/14, olam 93b/5.

Teklik 2. Şahıs: -A-sIn

añlayasın 93a/11, bilesin 93a/10, olasın 93b/6, ŧadasın 72b/5.

Teklik 3. Şahıs: -A-Ø

bile 75b/8, eyleye 74b/1, göre 100a/3, otura 71a/8, yuma 71a/14.

Çokluk 2. Şahıs: -e-siz

idesiz 82a/9.

Çokluk 3. Şahıs: -A-lAr

açmayalar 78a/5, bileler 94b/8, eyleyeler 81b/10, ideler 82a/3, itmeyeler 82a/1, ḳılalar 77a/8.

3.5.3.2.2. Emir Kipi

Fiilin ifade ettiği eylemin emir yoluyla tasarlandığını dile getiren bir kiptir. (Şahin, 2009: 69). Emiri kipinda her kişi için farklı bir ek kullanılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde teklik 2. şahıs emir çekimi, eksiz olarak yapıldığı gibi günümüz yazı dilinden farklı olarak *-gIl* ekiyle de yapılabilmektedir. Metnimizde emir kipinin 3. şahıs örnekleri daha çok kullanılmıştır. Birinci şahıslarda birer örnek tespit edilirken ikinci çokluk şahıs örneğine rastlanmamıştır.

Teklik 1. Şahıs: -ayım

meşġūl olayım 93b/5.

Teklik 2. Şahıs: eksiz, -gil

bil 94a/4, bilgil 93a/3, çıḳma 79b/9, gel 101b/1, ol terk eyle 101b/1, ulşadur 93a/7.

Teklik 3. Şahıs: -sUn

bilsün 101b/7, çıḳmasun 82b/4, eylemesün 79a/2, itsün 96b/4, olsun 73a/14, varsun 79a/2.

Çokluk 1. Şahıs: -elüm

beyān idelüm 93b/13.

Çokluk 2. Şahıs: -ñ, -Uñ

açuñ 77b/14, girüñ 77b13, ḳayurmañ 84a/15, oturmañ 79b/11.

Çokluk 3. Şahıs: -sünler

gelsünler 78a/6.

3.5.3.2.3. Şart Kipi

Şart kipi, fiilin ifade ettiği eylemin gerekliliğini tasarlayan kiptir (Şahin, 2009: 69). Metnimizde şart kipi çekimi Türkiye Türkçesinde olduğu gibi -s*A* ekiyle yaplmıştır.

Teklik 1. Şahıs: -se-m

yazsam 92b/17.

Teklik 2. Şahıs: -sA-ñ

açsañ 78b/3, bulsañ 96a/2, dirseñ 101a/15, görseñ 81a/4, men‘ itmeseñ 73b/7.

Teklik 3. Şahıs: -sA-Ø

başlasa 72a/12, eylemese 80a/14, girse 80a/13, istese 85a/16, ḳılmasa 78b/15, ḳorḳsa 74a/15, ŧoluysa 74b/7.

Çokluk 2. Şahıs: -se-ñüz

iltifāt itmeseñüz 84a/12.

Çokluk 3. Şahıs: -se-ler

görseler 83a/12, ḳaśd eyleseler 80a/4, müşāhede itseler 81b/14, virseler 93b/1.

3.5.3.2.4. Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipinin farklı biçimlerde yapıldığı görülmektedir. Gereklilik ifadesi, asıl fiillerin çeşitli şekillerine *gerek* kelimesi getirilerek (Ergin, 1997: 465), dilek-şart kipine *gerek* kelimesi eklenmesiyle (Timurtaş, 1994: 132), -*A* istek ekinden

sonra ya da fiillerin mastar şekillerine *gerek*, *gerekdür* sözcüklerin getirilmesiyle sağlanmıştır (Korkmaz, 2017: 138). *Risâle-i Cüneyd*'de de gereklilik ifadesinin değişik biçimlerde yapıldığı görülmektedir:

bağlana gerek 76b/8	bilmek gerek 85a/4
kesile gerek 76b/9	meşġūl olmaḳ gerek 71b/5
yazsam gerekdür 92b/17	yetişe gerek 76b/10

3.5.4. BİRLEŞİK FİİL ÇEKİMİ

Metnimizde birleşik çekim fazla kullanılmamıştır. Tespit edilen örnekler hikâye ve şart birleşik çekimlerine aittir.

3.5.4.1. Hikâye Birleşik Çekim

3.5.4.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

eylemişdi 95a/6
görinmişdi 89b/1
irmişdi 95a/5

3.5.4.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

bilürdi 83a/1	eydürdi 79b/7
iderdi 78a/10	görürlerdi 92a/8
ḳılurdı 84a/9	oḳurdı 93a/8
otururdı 79b/15	

3.5.4.1.3. İstek Kipinin Hikâyesi

bulaydı 93b/3	olaydı 90b/12
eyleyeydi 86a/15	nolaydı 99b/12

3.5.4.2. Şart Birleşik Çekim

3.5.4.2.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

olmadısa 88b/6
yaratdı-y-ısa 86b/3

3.5.4.2.2. Gelecek Zamanın Şartı

olacaġ-ısa 85b/17

3.5.4.2.3. Geniş Zamanın Şartı

olursa 77a/10

3.5.5. EK-FİİL

Eski Türkçede *er-* şeklinde olan *i-* fiili, isim soylu sözcüklerin fiilleştirilmesinde ve fiillerin birleşik çekimlerinin yapılmasında kullanılır (Ergin, 2009: 314). Eski Anadolu Türkçesinde ek-filin geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipi olmak üzere dört çekimi vardır. Ek-fiilin geniş zaman ekiminde kullanılan eklere *bildirme ekleri* denir (Özkan, 2009: 144). *Risâle-i Cüneyd*'de ek-fiilin genellikle teklik 3. şahıs çekimleri kullanılmıştır.

Görülen Geçmiş Zaman: ʻālimdi 85b/16, pinhāndı 94b/1, yoġdı 89a/8.

Öğrenilen Geçmiş Zaman: şart-ımış 75a/16, var-ımış 100a/10.

Şart Kipi: nāsdan-ısam 80a/1, ṫoluysa 74b/7, var-ısa 103a/5.

Geniş Zaman: Eski Anadolu Türkçesinde ek-fiilin geniş zaman çekiminde *dur-* fiilinin geniş zaman eki almış şekli olan *durur* ile bunun ekleşmiş şekli *-dUr* kullanılmıştır (Şahin, 2009: 70). *Risâle-i Cüneyd*'de ek-fiilin geniş zaman çekimi, daha çok teklik 3. şahısta ve ekleşmiş olarak görülmektedir. Çokluk 3. şahıs çekimi bir örnekte tespit edilmiştir. Metnimizde iki örnekte, ek-fiilin geniş zaman teklik ve çokluk 3. şahıs çekiminde *durur* şeklinde ekleşmemiş yapı kullanılmıştır.

Teklik 1. Şahıs:

degülem 96b/14

Teklik 2. Şahıs:

degülsin 103a/7

Teklik 3. Şahıs:

bilmekdür 93a/8	budur 80a/3
degüldür 90b/5	deñizdür 94a/8
işāretdür 89b/7	ḳadįmdür 91b/4
lāzımdur 82a/10	müştāḳdur 84b/1
ortasındadur 87a/14	vardur 83b/7
yuḳarudur 85b/6	yürekdür 95b/13
tecellįde dururlar 94a/17	žāhirde durur 95b/8

3.6. BİRLEŞİK FİİLLER

Birleşik fiiller çalışmamızda yardımcı fillerle yapılan birleşik fiiller ve tasvirî fiiller olmak üzere iki bölümde incelenmiştir.

3.6.1. Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Eski Anadolu Türkçesinde Arapça ve Farça isimlere *eyle-*, *it-*, *ḳıl-* ve *ol-* yardımcı fiilleri getirilerek birleşik fiiller teşkil edilmiştir. Metnimizde yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiillerden bazıları şunlardır:

fehm eyle- 74a/14	fikr eyle- 73b/1
iḳbāl eyle- 73b/7	mülāĥaža eyle- 71b/16
şart eyle- 70b/5	talep eyle- 72b/9
iĥtilāt it- 73b/13	iḳtižā it- 74b/12
iŝbāt it- 75b/1	i‘tirāž it- 76b/5
naḳl it- 81a/1	ta‘yįn it- 74b/5
beyān ḳıl- 71b/10	ḳābil ḳıl- 87a/1
müteneffer ḳıl- 84a/9	meşġūl ḳıl- 71b/6
tecellį ḳıl- 94a/8	zā’il ḳıl- 97a/2
Ĥāśıl ol- 73a/3	peydā ol- 93b/17
tamām ol- 95a/16	vāḳi‘ ol- 100b/17
žāhir ol- 94b/1	żāyi‘ ol- 99b/2

3.6.2. Tasvirî Fiiller

Tasvir fiiller, asıl bir fiil ile ona zarf-fiil ekiyle bağlanan bir yardımcı fiilden teşkil eden fiillerdir. Bu yapıda asıl fiil anlamını korurken, yardımcı fiil anlamını kaybeder. Yardımcı fiiller, asıl fiilin ifade ettiği oluş ve kılışı bir mana da tasvir eder. Tasvirî fiiller genel olarak yeterlik, sürerlik, tezlik ve yaklaşma fiilleri olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır (Şahin, 2009: 73). *Risâle-i Cüneyd*’de tasvirî fiillerden yalnızca tezlik ve sürerlik fiillerinin örnekleri tespit edilmiştir.

3.6.2.1. Tezlik Fiilleri

beyān idi virmege 102a/5
śalı virdüm 100b/5

3.6.2.2. Sürerlik Fiilleri

göre durur 71b/7

ede geldi 94a/3

3.7. FİİLİMSİLER

Fiilimsiler, fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen ancak kişi ekleri alarak çekime girmedikleri için yargı bildirmeyen dolayısıyla da bitmemiş fiil niteliğinde olan fiillerdir. Bu özelliği dolayısıyla Zeynep Korkmaz fiilimsileri *çekimsiz fiil* olarak adlandırmıştır (Korkmaz, 2009: 863). Tahsin Banguoğlu *yatık fiiller* (Banguoğlu, 2007:419), Gürer Gülsevin *fiilimsiler* (Gülsevin, 1997: 121) gibi terimler de kullanmıştır. Muharrem Ergin ise fiilimsi, ekleri fiil köklerine kattıkları özel anlamlar ifade ederek fiilden isim yapma ekleri arasında almıştır (Ergin, 2009: 263).

Genel olarak isim-fiil (infinitif, mastar), sıfat-fiil (partisip) ve zarf-fiil (gerundium) olmak üçe ayrılan fiilimsiler; cümle içinde isim, sıfat, zarf gibi isim soylu sözcüklerin görev ve özelliklerini taşırlar.

3.7.1. İsim-Fiiller

Fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; kişi ve zamana bağlı olmadan gösteren isim fiillerdir (Korkmaz, 2009: 864). İsim-fiiller, fiillerin isim biçimleridir. Bu nedenle herhangi bir ismin gireceği bütün durumlara girer ve isimlerin aldığı tüm ekleri alabilirler (Gülsevin ve Boz, 2013: 95).

-mAk: Fiilin mastar şeklidir, bir hareket ve oluşun soyut ismidir (Timurtaş, 1994: 82).

almaḳdur 70b/6	anlamaḳ 93a/7
eylemek 74a/10	gidermekdür 73a/13
görmek 91a/9	itmekden 73b/7
olmaḳ 89b/14	oturmaḳdur 71a/1
söylemek 72b/13	yetişmek 74b/13

-mA: Aslında mastar şekli olan bu ek, kalıcı isimler de yapar (Gülsevin 1997: 136).

bilmesi 91b/15	bulması 77b/15
itmesine 97b/1	olmasını 103a/6
olmamasına 97a/9	yaradılmasını 86a/10

3.7.2. Sıfat-Fiiller

Sıfat-fiiller, hareket ve zaman bildirerek nesneyi niteleyen sözcüklerdir (Şahin, 2009: 74). Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak

varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırlar (Korkmaz, 2009: 909).

-An: Geniş zaman ifade eden *-An* sıfat-fiil eki metnimizde işlek kullanılan sıfat-fiil eklerindendir. Metnimizde tespit edilen örnekleri şunlardır:

fehmine gelen nesnelerden 85a/11
görenden 83a/10
ĥalvete giren źākire 72b/11
mensūb olanlar 103b/15
ża‘įf olanlar 83a/12
getürenleri 81b/8
görinenlerüñ
ḳalan ĥāllerini101b/15
naḳś getüren nesneden 98b/16
źākir olan kimseye 74a/8

-AcAk: Metnimizde yaygışu örnekler tespit edilmiştir:

đalālete düşecek yirlerini 77a/12
ŧuracaḳ yerleridür 103a/11
rūşen bulacaḳ yirlerini 77a/13
irşād idecek yerde 81a/16
ġażaba müsteĥaḳ olacaḳ işler 87b/10
şifā olacaġını 77b/3

-dUk: Metnimizde işlek olarak kullanılan *-dUk* eki, genellikle kendisinden sonra bir iyelik eki ile birlikte kullanılmştır.

azdurduġını 80b/6
bulduġuñ arasında 84a/2
didügi ḳavlini 71a/15
didügümüz 77b/9
ħorladuġına 81b/6
žāhir olduġı vaḳt 88a/9
besledükleri 97a/14
fehm itdügi nesnelerden 85b/7
didügüm 78a/1
gördügüñ 76b/3
ri‘āyet itdügi vaḳitde 102a/2

-er: Olumlu geniş zaman sıfat-fiil eklerindendir. Metnimizde işlek olmayıp tek örnekte görülmektedir.

emer oġlan 98b/5

-mez: Olumsuz geniş zaman sıfat-fiil eklerindendir. *-ür* sıfat-fiil ekinin olumsuzudur. Metnimizde bir örnekte geçmektedir:

yemiş virmez aġaç 97a/17

-mIş: Metnimizde az kullanılan geçmiş zaman sıfat-fiilidir. *-mIş* eki alan bazı sıfat-fiiller birleşik fiil yapısında yer alabilir (Korkmaz, 2009: 801). Metnimizde tespit edilen örnekler şöyledir:

iṫlā‘ı olmamış ola 84a/14 çiçeklenmiş olsa 97a/14
śuda bişmiş ola 99a/5 süpürilmiş mescide 96a/15
yetişmiş olsa 97a/14 żāyi‘ itmemiş olasın 93b/6

-ür: Metnimizde işlek olmayıp tek örnekte görülen geniş zaman sıfat-fil ekidir.

yemiş virür aġaç 97a/12

3.7.3. Zarf-Fiiller

Zarf-fiiller, kişi ve zaman belirtmeyen sadece hareket kavramı ifade eden fiil şekilleridir. Zarf-fiiller cümlede yüklemin anlamını çeşitli açılardan tamamlayarak zarf olarak kullanılırlar. Zarf-fiiller fiillerin zarf şekilleridirler; isim veya fiill gibi çekime girmezler. Zarf-fiillerin isimleşme eğilimleri sıfat-fiillere göre azdır (Özkan, 2009: 151).

-e: Tasvirî fiillerde asıl fiil ile yardımcı fiil arasına giren *-e* zarf-fiil eki (Bayraktar, 2004: 295), metnimizde işlek değildir.
ede geldi 94a/3

-I: Tasvirî fiillerde asıl fiil ile yardımcı fiil arasına giren *-I* zarf-fiil eki (Bayraktar, 2004: 265), metnimizde tezlik fiilinde görülmektedir.
idi virmege 102a/5
śalı virdüm 100b/5

-IcAk: Türkiye Türkçesindeki *-IıncA* anlamı taşıyan bu zarf-fiil eki metnimizde işlek değildir.

ṫayanıcaḳ 77a/12
diyicek 81a/5

-IncA: Zaman anlamı taşıyan zarf-fiil eklernden olan *-IncA* ekinin metnimizde görülen bazı örnekleri şunlardır:

bilmeyince 93a/10 idince 72a/14
ḳılmayınca 77a/4 ölince 79b/14

-ıncaḳ: *-IncA* zarf-fiil ekinin genişlemiş şekli olan *-ıncak* zarf-fiil eki metnimizde tek örnekte görülmektedir:
olmayıncaḳ 76a/9

-ken: Ek fiilin zarf-fiil ekidir (Tiken, 2004: 146). Metnimizde birkaç örmekte geçmektedir.

düzülmişken 73a/5

terk itmişken 101a/8

ŧururken 86b/11

-ıp, -Up: Bağlı bulunduğu asıl fiildeki hareketten önce gerçekeşmiş hareketi ifade eden -*Up* zarf-fiil eki (Korkmaz, 2009: 999), metnimizde bir örnek dışında yuvarlak ünlü ile kullanılmıştır. Ek, düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir.

baġdaş ḳurup 71a/8	çıḳup 97b/10
diküp 71a/9	diyüp 73a/14
eyleyüp 73b/7	girüp 71b/11
görüp 92a/6	idüp 73a/13
işidüp 78b/3	ḳılup 100a/7
ḳuşadup 71a/9	ḳoyup 73a/15
olup 103b/5	oturup 73b/15
ḳurtulıp 82b/13	saḳlamayup 74a/5

-UbAn: Türkiye Türkçesindeki *-ArAk* ekinin anlamını taşıyan *-UbAn* zarf-fiil ekinin metnimizde görülen örnekleri şunlardır:

bilüben 77b/6	idüben 87b/9
ḳorḳuban 84a/12	oluban 71a/6
umuban 77b/6	ta‘žįmleyüben 71a/13

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ YAZILI METİN

Risāle-i Cüneyd

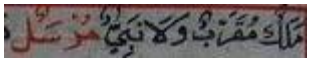
[70b] (1) kitāb-ı risāle-i cüneyd ḳaddese raĥmetu'llāhi 'aleyhi raĥmeten vāsi'aten bi'smi'llāhi'r-raĥmāni'r-raĥįm (2) elĥamdu li'llāhi rabbi'l-'ālemįn ve'ś-śalātu 'alā muĥammedin ve ālihi ecma'įn (3) ammā ba'dehu seyyidu eṯ-ṯā'ife cüneyd-i baġdādį ḳaddesa'llāhu (4) sırrahu'l-'azįz śıĥĥat-i inḳıṯā'-ıçun daĥı ĥalvetüñ fā'idesini (5) bulmaġ-ıçun sekiz nesne şarṯ eyledi evvelki şarṯ (6) devām-ı vużūdur ya'nį dāyim ābdest almaḳdur zįrā ābdestüñ (7) nūrı vardur kim saṯı'dur ibtidāen ay nūrı gibi žāhir olur (8) anuñ-ıla ĥalvet münevver olur ve nihāyet-i ĥālde güneş nūrı gibi (9) žāhir olur ḳaçan güneş gibi žāhir olsa daĥı sāliküñ (10) gelse içine girse ayruḳ anuñ āfāḳda žuhūrı ḳalmaz belki (11) enfüse bāṯına seyr ider pes ayruḳ ol nūr žāhir olmaz (12) belki ayruḳ nūr žāhir olur ümįźdür kim ol envāruñ (13) nūrı žāhir şerĥi žāhir ve müyesser ola inşā'a'llāhu te'ālā (14) ikinci devām-ı ĥalvetdür ya'nį dāyim ĥalvet içinde

[71a] (1) oturmaḳdur ĥalvete gire mescide girür gibi bi'smi'llāhi'r-raĥmāni'r-raĥįm (2) diye isti'ānet ve istimdād idici olduġı ĥālde meşāyıĥ-ı (3) silsilenüñ ervāĥında kendü şeyĥi vāsıṯasıla daĥı (4) ĥalvete ĥāliśan Allāh içün gire münḳaṯi' olduġı ĥālde (5) māsiva'llāhdan ĥalvetini ḳabir menzilinde ḳıla daĥı Allāhdan (6) yaña gidici oluban gine Allāhdan ġayrı nesneyi žāhirde (7) terk itdügi gibi ḳalb-ıla daĥı terk ide oturduġı vaḳt (8) baġdaş ḳurup otura veya teşehhüdde oturur gibi veyāĥūź (9) iki dizini diküp daĥı bel-ile dizlerini bir nesneyle ḳuşadup (10) otura her ne vech-ile kim ḳalbi raĥat olursa eyle (11) otura tā kim a'żāsı müte'ellim olup göñli teşvįş çekmeye (12) ḳıbleye ḳarşu otura ĥalvet dįvārına arḳasını ṯayanmaya (13) daĥı uzanı söykenmeye başını aşaġa ege Allāhı ta'žįmleyüben (14) iki gözini yuma ĥaḳ te'ālānuñ (15) didügi ḳavlini ya'nį her kim beni źikr iderse ben anuñ-ıla (16) otururın didügini mülāĥaža eyleye andan śoñra şeyĥinüñ (17) ĥayālini ma'nį cihetile iki gözi arasında ḳıla zįrā

[71b] (1) şeyĥ anuñ refįḳidür ṯarįḳinde daĥı şeyĥ ma'nį cihetile (2) ve rūĥāniyetile anuñ-ıla biledür zįrā her kim ki ĥaḳįḳatde (3) şeyĥdür anuñ rūĥāniyyetinüñ refįḳası mürįdlerinüñ her (4) birisinüñ rūĥāniyyetine müte'alliḳdür egerçi mürįdler biñ (5) daĥı olursa andan śoñra ḳalbini źikrüñ ma'nāsına (6) meşġūl ḳıla maḳāmına göre ma'nā-yı iĥsānı mülāĥaža (7) idici olduġı halde ya'nį Allāhı göre durur gibi eger gene (8) Allāhı görmezse Allāh

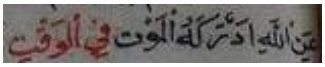
ḥod anı göre durur bu vech-ile ḳılına (9) andan dilini göñline tābi‘ ḳıla dil-ile lā ilāhe illa’llāh diye (10) şol vaśf üzerine kim yuḳaru[da] beyān ḳılduḳ ve ḳalb-ıla (11) lā mevcūde ġayru’llāh diye ẓikrā ḥalvete girüp mütebettil (12) olan kişi ḥalvete girmezden öñ nūr-ı tevḥîd śafḥāt-ı (13) kāyinātdan müşāhede ḳılmasa aña fetẖ-i ḥaḳîḳî ḥāśıl (14) olmaz pes evvel sālik ḥalvete girmezden öñ evḳāt-ı (15) ‘uzletinde ve ḥalvetinde meşġūl olmaḳ gerek yine źikr (16) itdügümüz vežāyiḫfi ve tevzį‘-i evḳāta şerāyiṫile ve (17) edebler-ile śıdḳ ve iḫlāś-ı ḳānun üzerine tā ki

[72a] (1) halvet ḥalāś bula kendü vücūdından meşhūd-ı ḥaḳḳuñ (2) celle ve ‘alā andan śoñra ḳaçan ma‘nāy-ı źikr ġalebe itse (3) ḳalb üzerine daḫı nūr-ı ḥużūru mezkūr işrāḳ idüp žāhir (4) olsa ol vaḳt źikr ma‘nāsınuñ mülāḥažasını terk (5) ide ma‘nā-yı iḥsān mülāḥaža eyleye Allāhu te‘ālāyı göre (6) ṫurur gibi źikr eyleye andan śoñra ḳaçan ma‘nā-yı iḥsān (7) ġalebe eylese sırr-ıla murāḳıb ola murāḳabe-i ḥāś birle (8) şöyle kim olup fānį olur gibi ḳılına daḫı kendü vücūdından (9) ve idrākinden ve şu‘ūrından ḳaça Allāh-ıla ola gene (10) hįç vücūda gelmemiş gibi ola bu ḥāl üze[ri]ne müstemir (11) ola mādemki ḥabįŝ nefsden sākin ve sākit (12) ola ḳaçan nefse ḥavāṫır yörenmege başlasa yine źikre (13) meşġūl ola şol vech üzerine ki beyān ḳıla yā (14) ḥabįs nefs münḳaṫi‘ olup ma‘nāy-ı źikr ġalebe idince (15) andan śoñra beyān olunan tertįb yine ri‘āyet ide ammā (16) ḥalvet-i ḥaḳîḳîye oldur kim resū’lullāh (śav) aña işāret (17) idüp buyurdı ki

[72b] (1) ya‘nį benüm-içün Allāh-ıla (2) bir vaḳt vardur kim anda ne melek-i muḳarreb śıġar ve ne nebiyy-i (3) mürsel śıġar didi imdi iyi ṫālib kendüñi fānį ḳılmaḳda (4) sa‘y eyle sen kendüzüñden ḥaḳdan yaña ḳaç tālįm bu (5) meşreb-i ‘aźbdan sen daḫı ṫadasın inşā’allāhu (6) te‘ālā üçünci devām-ı śavmdur ki śalāt-ı maġribden (7) öñ iftār ide ve yemegi yatsudan śoñra yiye ammā aḥsen (8) oldur kim suḥur yemegi te’ḥįr ide suḥur vaḳtine degin lįkin (9) ḳaçan nefsi müşevveş olup yemek ṫaleb eylese aḥşam-ıla (10) yatsu arasında yiye dördünci devām-ı sükūtdur źikru’llāhdan (11) ġayrıdan pes ḥalvete giren źākire gerekmez kim (12) ḥalvetde biregile söz söyleye illā meger kim ol sözi (13) söylemek şerį‘atda anuñ üzerine müte‘ayyin ola yāhūź (14) kendü mededinden olduġı emirde ol sözi söylemege (15) muḥtāç ola pes ehl-i ḥalvet olan ne vaḳt kim bir söz (16) söylese kim añı söylemekde żarūret olmasa (17) ḳalbinüñ nūrāniyyetinden biraz nūr ol kelime ile bile

[73a] (1) çıḳar ḳaçan ziyāde söylese şol sözlerden kim ol (2) sözi söylemek aña lāzım degüldür ol sözler-ile źikirden (3) ḥāśıl olan nūrlar bile çıḳar pes anuñ ḳalbi (4) nūrdan

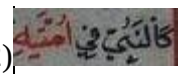
ħālį olur ķalur (5) ya‘nį Allāha śıġınırız bir nesne düzülmişken yine (6) bozulmaķdan imdi źākir olan kimse ġāyet ķatı vācib (7) olan oldur kim hergiz bir eĥade söylemeye her kim gerekse (8) olsun illā şeyĥine söyleye şol vāķı‘alardan kim (9) beyān itmege muĥtācdur beşinci devām-ı źikirdür źikr itmegüñ (10) keyfiyyeti yuķaruda beyān olunmışdur ki nefyi saġından ala (11) ve iŝbātı śolına eyde altıncı nefy-i ħavātırdur (12) ya‘nį göñile gelen nesneyi nefyi saġından ala ve iŝbātı (13) idüp gidermekdür gerek ħayr olsun gerek şer (14) olsun daħı ol ħātıra ħayr mı ki şer mi ki diyüp temiz (15) itmege meşġūl olmaya daħı nefsini ķolayına ķoyup (16) gelen ħātıranuñ fikrine meşġūl ķılmaya belki ol (17) emirden ne ki ħātırına ħutūr ider nefy eyleye zį rā

[73b] (1) ol źākir ķaçan ol ħātırada fikr eylese nefs ķavį (2) ve ķalb ża‘įf olur pes ķalb ża‘įf olduķdan śoñra ol (3) ħātırayı def‘ itmege ķuvvet ķalmaz biz bu emri tekrār (4) tecribe idüp dururuz nefs daħı feraħ olup münşeriĥ (5) olur emr-i künde fikr itmege pes müşkil olur nefs üzerine (6) Allāhdan yaña iķbāl idüp yönelmege ķaçan göñüle gelen (7) ħātıra fikr itmekden nefsi men‘ itmeseñ daħı iķbāl eyleyüp (8) mükevvināta ol vaķt i‘rāż ider ĥaķdan daħı bį- (9) edeblik ider pes mu‘āķıb olur ħavātıra ve ĥabįse nefs (10) musallat olmaġ-ıla ya‘nį üzerine ĥavāle ķılınmaġ-ıla daħı (11) vaķtinüñ naśāratı ve letāfeti gider ve ķalb mükedder olur gāh (12) olur kim bu ġalebe-i ħavā źikirden ve ħalvetden nefret itmege (13) yetişdürür ve ebnāy-ı cenb-ile iĥtilāt itmege mü’eddį (14) olur pes ol vaķt şeytan ‘aleyhi’l-la‘ne vesvese (15) ider aña kim bir ġayrı ħalvetde oturup Allāha meşġūl (16) olanuñ ķatına vara aña daħı teşvįş virüp vaķtini (17) žāyi‘ ķılup Allāhdan i‘rāž ider tā kim Allāhu te‘ālānuñ **[74a]** (1) müsteĥaķ ola nitekim peyġāmber (‘a.m.) (2) ya‘nį her kim ki Allāha meşġūl (3) olan kişi Allāhdan i‘rāż itdürse ol kimseye ol vaķtde (4) Allāhuñ ħışmı yetüşür didi pes hem kendüye ziyān ider hem ol (5) kimseye ziyān ider imdi bu muśįbetler ki küllisi edeb saķlamayup (6) ĥavātırı ol emirden nefy itmekdendür pes ‘āķil olan (7) kişiye gerekdür kim ķalbini ĥavātırdan saķına fikr eylemekden iĥtirāz (8) ide daħı cāyiz degüldür źākir olan kimseye ehl-i źikr ve ehl-i (9) ħalvet ṭarįķi mūcibince bir āyetüñ yā bir ĥadįsüñ yā ġayrı (10) kelāmuñ ma‘nāsında fikr eylemek illā meger kim vārid olanuñ (11) ķalbine eŝnāy-ı kelāmda ya‘nį eŝnāy-ı źikirde şol ma‘nįlerden (12) kim ol ma‘nįler tenbįhāt-ı ilāhiyyedendür daħı vāridāt-ı (13) ĥaķiyyedendür kim efkār-ı beşeriyye ile mülevveŝ olmamışdur (14) fi’l-ĥāl anı fehm eyleyüp yine źikre meşġūl ola (15) eger unutmaġ-ıla fevt ola diyü ķorķsa nefāsetinden (16)

ötürü sür‘at-ıla yaza ve yine źikre rücū‘ ide ammā şol (17) nesneler kim eş‘ārlardan ve sec‘ilerden ħātıra düşer

[74b] (1) anları nef’ eyleye ve daħı her ĥātıra kim fi’l-cümle ġalebe gelür yedinci (2) devām-ı rabṭ-ı ḳalbdür şeyħine i‘tiḳād-ıla ve istimdād-ıla ve vaśf (3) teslįm ve muhabbet-i śādıḳa ve umūrında şeyħini ĥākim ḳılmaḳ üzerine (4) ve daħı i‘tiḳādında bu ola kim bu mažhar şoldur kim ĥaḳ te‘ālā’ (5) ta‘yįn itdi baña ifāža itmek-içün diye daħı baña feyż (6) ĥāśıl olmaz illā şeyħ vāsıtasıla olur ġayrı şeyħler (7) vāsıtasıla olmaz egerçi dünyā meşāyıĥ-ıla ṫoluysa diye (8) zįrā ne vaḳt mürįdüñ bātınında şeyħinden ġayrıya tatallu‘ ve (9) iltifāt olsa ol mürįdüñ ĥažret-i vāĥidiyyetden bātını (10) açılmaz zįrā insān cihāndadur daħı insānuñ bedeni (11) daħı rūĥı vardur Allāh subĥānehū ve te‘ālā münezzehdür cihāndan (12) pes haḳ te‘ālānuñ ĥikmeti iḳtižā itdi şol cihetde olan (13) kimseye feyż yetişmek içün feyyāż-ı haḳdan kim ol cihetde (14) degüldür ta‘yįn eyleye beden-i insānį çünkim mürekkebdür kesret-i (15) kesįreden cihet[-i] vāĥideden ola imdi ol cihet-i (16) vāhide ecsāmda ‘ālim ve ‘ālem-i ebdan ka‘beyedür (17) şerrefehu’llāhu te‘ālā daħı ta‘yįn eyleye rūĥ-ı insān-ıçun kim mühįb[dür]

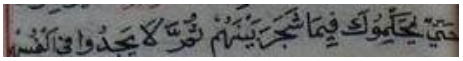
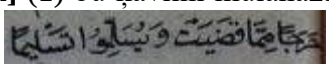
[75a] (1) envār[-ı] śıfāt-ı ilāhiyyedür bir cihet[-i] vāhide ki ol cihet-i vāĥideden (2) ola rūĥ-ı insānįnüñ ĥažret-i ĥaḳ te‘ālā teveccühi (3) ol cihet-i vāhide ‘ālem-i ervāĥda rūĥāniyyet-i resūlu’llāhdur (4) (sav) pes nitekim namāz maḳbūl olmaz illā cihet-i ka‘beye teveccüh (5) itmek-ile olur yine ancılayın Allāh te‘ālāya teveccüh itmek (6) ĥāśıl olmaz illā resūlu’llāha ittiba‘ itmek-ile ‘aleyh daħı kendüyi (7) aña teslįm idüp anuñ nübüvvetine rabṭ-ı ḳalb itmek-ile olur (8) kim ol resūldur kendü-y-ile Allāh arasında vāsıta olan (9) ġayrı enbiyā degüldür gerçi ġayrı enbiyā daħı peyġāmberlerdür (10) dükelisi ĥaḳ üzerinedür lįkin devr-i muĥammed-i muśṫāfā (‘a.m.) (11) Allāhu te‘ālādan feyż ĥāśıl olmaz illā muĥammed resūlu’llāha (12) ḳalbini rabṭ itmek-ile olur pes bedenüñ ve rūĥuñ teveccüh-ile (13) źikr olınan cihet[-i] vaĥdetlere ĥažret-i vāĥidiyyetden (14) insāna isti‘dād-ı istifāża ĥāśıl olur bundan (15) bilindi kim tahḳįḳ münāsebet-i mufįż-ile müstefįż arasında (16) ifāżaya müte‘alliḳ olan emirde şarṭ-ımış daħı (17) taĥḳįḳ vārid oldı ba‘žı eĥādiŝde şunuñ üzerine

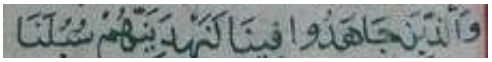
[75b] (1) kim meşāyıħ iŝbāt itdiler kitāblarındaki (2) ya‘nį ḳavmi arasında nebį gibidür ümmeti (3) arasında pes lābüddür her mürįde kim kendü ve şeyħine teveccüh (4) ide ḳalbinį aña baġlamaġ-ıla daħı taĥḳįḳ bile kim kendüye (5) feyż yetişmez illā şeyħ vāsıtasıla yetişür egerçi evliyānuñ (6) küllisi hādįlerdür mühtedįlerdür küllisine i‘tiḳād (7) ide ve du‘ā ide lākin istimdād[-ı] ħāśı daħı istifāžası (8) yalıñuz şeyħinuñ

rūĥāniyyetinden ola dahı bile kim şeyḫinden (9) istimdād itmek hemān resūlu’llāhdan istimdād itmekdür (10) ẕiṛā şeyḫi müte‘alliḳdür müstemiddür öte şeyḫinden ol (11) dahı öte şeyḫinden tā resūlu’llāha degin (sav) ve (12) resūlu’llāh dahı müstemiddür Ĥażret-i bāriṛ te‘ālādan celle (13) ismuhu ya‘nį ‘ādetu’llāh ki ezelde (15) olmışdur sen ol ‘ādetu’llāh içūn tebdįl bulmazsın (16) pes şeyḫine rabŧ[-ı] ḳalb itmek aśl-ı kebirdür […] (17) belki cemį‘ aśıllaruñ aślıdur bu rabŧ-ı ḳalb ulu

[76a] (1) aśıl oldugı-çun meşāyıḫuñ küllisi ḳaddesa’llāhu ervāĥahum (2) mübālaġa eylediler bu şarŧuñ ri‘āyetinde Ĥattā şeyḫ necmü’d-dįn-i (3) kübrā eyitdi ḳadesallāhu rūĥahu bu rabŧ üstād gibidür (4) sāyir edvāta nisbet san‘at[-ı] mir‘ātda nitekim çekiç (5) olsa örs olsa körük ve kömür ve od dahı olsa (6) āletden ne var-ısa müctemi‘olsa ammā üstād olmasa (7) ne mir’āt düze vücūd mir’ātı müteĥaḳḳiḳ olmaz yine ancılayın (8) şerā’iŧ-i seb‘a-ı cüneydiyye ki ħalvet içün şarŧ olmışdur (9) şeyḫe rabŧ[-ı] ḳalb olmayıncaḳ bu şerā’iŧ-i seb‘a ila mirat-ı (10) ḳalb śafį olmaz taĥḳįḳ biz bunı tecribe itdük şeyḫ didügi (11) gibi bulduḳ dahı mürįdlerüñ ekseri ki münḳaŧi‘ oldılar (12) feyżden dahı teraḳḳiden anlar münḳaŧi‘ olmadılar illā şeyḫe (13) rabŧ-ı ḳalb olmadugı ecilden münḳaŧ‘i oldılar teslįm-ile (14) dahı adġān-ıla dahı muhabbet-i śādıḳa-ila pes imtinān (15) dahı i‘tirāž feyż ḳapusını sed ider bundan ötürüdür (16) kim meşāyıḫ eytdiler edeb-i müridde gerekdür kim mürįd (17) olan kimesne şeyḫ öñinde de şol meyyit gibi ola

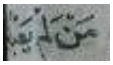
[76b] (1) kim ġassāl öñinde hįç (2) meyyit i‘tirāz eyler mi ki fülān użv fülān użvumda (3) öñ yuduñ yā tahrįk itdüñ yā maślahatı gördügüñ (4) üzre taśarruf itdüñ direm pes mürįd dahı eyle gerekdür (5) sekizinci terk-i i‘tirāždur ya‘nį i‘tirāž itmemekdür (6) Ĥaḳ te‘ālāya dahı şeyḫe dahı devam-ı rıžadur Allāhu te‘ālānuñ(7) ḳažāsına ve Ĥükmine nenüñ üzerine ki taḳdįr (8) itdi gerek feyż ḳapusı bağlana gerek açıla gerek (9) ḳabż olup śafāsı kesile gerek basŧ olup śafāya (10) yetişe gerek śıhhat vire gerek maraz Allāhu te‘ālānuñ (11) ḳavlini mülāĥaża itdüre (12) (13) (14) ya‘nį yaḳįn oldısız bir şeyi kerįh görmekligüñüz (15) Ĥāl budur kim sizüñ-içün ħayrdur dahı yaḳįn (16) oldı siz bir şey sevmekligüñüz Ĥāl budur kim sizüñ-içün (17) şerdür Allāh bilür siz bilmezsiz didi dahı Allāhu te‘ālānuñ

[77a] (1) bu ḳavlini mülāĥaža ide (2) (3) ya‘nį senüñ rabbuñ (4) ĥaḳḳı-çun yā muĥammed anlar mü’min olmazlar tā seni ĥākim ḳılmayınca (5) şol yirlerde kim anlaruñ ortasında iĥtilāf (6) vāḳi‘ oldı andan śoñra nefslerinde ŧarlıḳ bulınur (7) şol nesneden kim anı sen ĥükm itdüñ daĥı selāmet (8) ḳılalar seni şerlerinden selāmet ḳılmaḳlıḳ daĥı taĥḳįḳ (9) bile kim Allāhu subĥānehu ve te‘ālā şefḳatler ḳılur ḳulına ve (10) vālidenüñ veledine şefḳatinden daĥı a‘lemdür ḳuluñ maślaĥatını (11) ḳuluñ kendü nefsinden daĥı şeyĥ a‘rafdur mürįdüñ (12) ŧayanıcaḳ ve đalālete düşecek yirlerini daĥı meśāliĥini ve (13) mefāsidini daĥı rūşen bulacaḳ yirlerini daĥı ol şeyĥi (14) taĥḳįḳ umūrı tecribe itmişdür ve niçe ĥāllerde mümāreset (15) idüp dürişmişdür ve niçe ḳorḳulara uġramışdur (16) daĥı anlaruñ maḳāmına yetişmişdüm ammā mürįd şol kimseye (17) beñzer ki bir berriyeye girdi kim anda hįç yürimemişdür

[77b] (1) daĥı ĥatar yirlerini bilmez daĥı nef‘-ile đarrı temyiż yāĥūd şol (2) marįże beñzer kim i‘tiḳād ider fülan ŧabib benüm marażaımuñ ‘ilacını ve (3) bu mühlik marażdan baña şifā olacaġını bilür dir pes ol ŧabįb (4) ol marįże ŧatlu içürür ve acı içirür ol daĥı ne virürse ve (5) ne içürse tenāvül ider içer kendünüñ şifā bulmasını (6) umuban daĥı yaḳįnen bilüben zaĥmetinden sıĥĥat bulmasını ammā vaḳti (7) kim ol marįż içmese şol nesne kim ŧabįb aña içirür (8) eşribeden daĥı edviyeden pes anuñ marażına vaḳt (9) zā’il olur bu didügümüz ḳānun-ı ĥikmetdür ve ḳānun-ı terbiyyetdür (10) ve bu ‘ālem ‘ālem-i ĥikmetdür ol ĥakįm-i haḳ subĥānehu ve te‘ālā (11) tertįb itmişdür müsebbebātı esbāb üzerine daĥı ḳā‘ideleri (12) ve ḳānūnları berkitmişdür daĥı ebvāb-ıçun miftāĥlar (13) ḳılmışdur pes siz evlere girüñ ḳapularından daĥı (14) siz ḳapuları açuñ kendü miftāĥlarıla Allāhu te‘ālā (15) ya‘nį şol (16) kimseler kim bizüm ma‘rifetimüz ŧarįḳinde müdāhele itdiler elbette (17) biz anları ŧārįḳümüze ḳulavuzlaruz didi

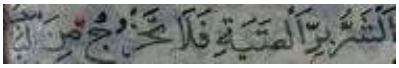
[78a] (1) ya‘nį bu didügüm teźkiredür ve (2) naśįĥatdur pes kim dilerśe bu naśįhat rabbinüñ (3) ma‘rifetine ŧarįḳ idine ol vaśiyyetden ba‘żı budur kim taĥḳįḳ (4) aśhābum ve evlādum ĥalḳa girdükleri vaḳt daĥı ĥalḳdan (5) inḳıŧā‘ ḳaśd itdükleri vaḳt ḳapularını aślā açmayalar (6) gelenlere gerek ziyāret ve teberrük ḳaśdına gelsünler gerek (7) ġayrı maślaĥata nažar ideler resūlu’llāhūn (sav) ĥāline (8) ibtidā-yı emrinde daĥı cem‘iyyetini Allāha tekmįl itmek ḳaśdında (9) nice ĥalḳdan ‘uzlet ḳılup ĥira ŧağında bir maġāra içinde (10) mücāhede iderdi şöyle kim hįç bir eĥad-ile muśāĥibet (11) itmek

dilemezdi ḳaçan iyi ṫālib saña bir kimesne kim seni (12) Allāhu teʻālādan iʻraż itdürür ġayrı nesneye teveccüh (13) itdürür Ĥāl budur sen daḥı ol kimesnenüñ mülāḳātın dilemezsin (14) Ĥālüñi saḳlamaḳ içün daḥı ḳaśduñı ilerü iletmek (15) içün pes gāh olur kim şeyṫān saña vehim virür ve ḳalbüñe (16) ilḳā ider kim bu gelen fülān şaḥśdur eger buña müdāre (17) itmek saña menfaʻat yetişür eger ḳapu açmasañ saña mażarrat

[78b] (1) yetişür dir nefs daḥı şeyṫānuñ vesvesesin işidür (2) müsāhele ider Allāhla senüñ emrüñde daḥı Allāh-ıla (3) muʻāmeleñde eger sen daḥı anuñ sözin işidüp ol gelene ḳapu açsañ (4) ol vaḳt taśavvur itdügüñ meferretden daḥı aśʻab işe (5) mübtelā olursın daḥı senüñ üzerüñe umūr lazım gelür (6) sen aña muḳāvemet itmege ḳādir olmazsın pes mużtār [olup] (7) sen ḥalvetüñ bünyādını ḥarāb idüp aśıllarını żāyiʻ (8) ḳılmaġa daḥı kelimāt işidürsin kim ḥāricdür ḳavāʻidden (9) ve menḳūlden żalūm ve cehūl kimselerden daḥı az (10) olur kim emr-i müttecer olur ol gelen kimsenüñ devābını (11) riʻāyet itmege belki kilābını ḥıfẓ itmege pes ḥizmet-i (12) ḥālıḳdan maʻzūl olup maḥlūḳa hizmet ider olursın (13) taḥḳīḳ baʻżı ʻarifler eyitdiler ḳaddesa'llāhu (14) yaʻnį her (15) kim ki iḥtiyārıla ḥaḳḳa ḳulluḳ ḳılmasa muztar oluban (16) ḥalḳa ḳulluḳ ḳılur didi pes iyi sālik ol gelenden (17) ṫamaʻuñ kes daḥı anuñ şerrinden ḳorḳam

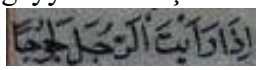
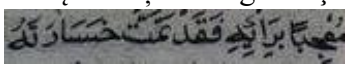
[79a] (1) anuñ iʻtiḳādından ve dostluġından ḳāç terk eyle anı (2) varsun saña inkār eylesūn iʻtiḳād eylemesün zįrā (3) anlaruñ iʻtiḳādları helāklik çuḳurıdur taĤḳīḳ ben envāʻ-ı (4) żararı daḥı fütūrı daḥı ḳuśūrı erbab-ı dünyāya ḳarışmaḳdan (5) gördüm kim anlar hevālarına tābiʻlerdir imdi key (6) saḳın nefsüñ telbiyānından daḥı ḥadʻ-ı şeyṫāndan kim (7) saña ilḳā idüp eyde ki bu gelen kişi senüñ-ile ve senüñ (8) kelāmuñ-ıla hidāyet bulur daḥı senüñ-ile mülāḳāt[-ı] dįniye menfaʻat ḳılur (9) zįrā bunuñ gibi fikirler ol şeytan-ı lāʻinüñ mekir (10) ṫuzaḳlarındandur baʻżılara śordılar ki devāy-ı ḳalb ne nesnedür (11) didiler eyitdi ḥalāyıḳ-ıla ḳıllet-i mülaḳātdür didi vāśıtalardan (12) ve ḥalḳ-ıla mükāleme idenlerden baʻżı ʻāriflerüñ (13) baʻżısına śordı ne niyet-ile bu ḥalḳa vaʻż u nasiĤat ideyin didi (14) ol ʻārifi eyitdi ben maʻśiyete niyyet eylemegi revā (15) görmezin didi taĤḳīḳ yuḳaru[da] geçdi kelāmuñ (16) żararınuñ beyānı daḥı ḳalbe Ĥāśıl olan nūrdan ḳalb (17) Ĥālį ḳaldugı imdi her kim ki ziyārete gelicilere üns

[79b] (1) bisāṫın basṫ eylese daḥı taśannuʻ eylese ʻāriflerüñ (2) kelāmın naḳl itmekde bunlara kendüyi düzse ḥoş (3) gösterse taĤḳīḳ ol kişi şeyṫāna muʻāvindür vaḳtini (4) tażyįʻ idüp Ĥālini ḥarāb itmekdedür pes sālik cidd idüp (5) elbette andan iĤtirāż ide daḥı

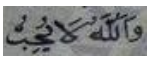
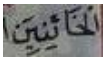
ħalāyıḳdan ḳaça şol (6) arslandan ḳaçar gibi bizüm şeyħümüz ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʻazįz (7) dāyim eydürdi (8) ya'nį işügüñ taşrası şerdür (9) pes ḳapudan taşra çıḳma eger çıḳarsañ Ĥicāba düşersin (10) dirdi daħı vaśiyyet iderdi yine ancılayın ḳaddesa'llāhu (11) sırrıhu bir mevżi'e oturmañ kim anuñ miftāĥı elüñüzde da olmaya (12) dirdi daħı ba'żı sālikler ba'zı 'āriflerden vaśiyyet (13) istedi ol 'ārif eyitdi ismüñi ḳavmüñ divānından maĥv eyle (14) daħı bu dāyirede istiḳbāl eyle tā ölince didi imām- dāvud-ı tāį (15) ('as) evinde otururdı hįç kimse ḳarışmazdı (16) ḳardaşı eyitdi yā dāvud eġer sen nāsdan iseñ (17) nās-ıla ünsiyyet gerekdür didi dāvud eyitdi yā aħį eger ben nāsdan

[80a] (1) -ısam baña Allāh lābüddür didi taĥḳįḳ yuḳaru[da] geçdi 'ademi (2) iħtilāta ḳındurmaḳ lįkin tekrār idildi te'kįdden ötüri (3) ol vaśiyyetden ba'żı budur kim ḳaçan anlar ħalvete girüp (4) ħalāyıḳdan kesilmege ḳaśd eyleseler gerekdür kim ol ħalvet (5) şeyħ ħużūrında ola daħı anuñ žāhir emrile ola (6) yā bātın emrile ola zįrā mürįdüñ şeyħile ḳaçan rābıtası (7) saĥįĥ olsa daħı anuñ emirlerine ve işāretlerine (8) kendüyi teslįm idici olsa ol kimse şeyħini (9) vāḳı'asında görür ol şeyħ aña vāḳı'asında emr ider (10) ve nehy ider yine ancılayın vāḳı'asını ĥall ider daħı (11) ħalvete girmeye keşf-i kevni ḳaśd-ıçun kerāmāt[-ı] 'ayāniyye (12) taĥśįli içün zįrā her kim ki bu ārzūlardan (13) ötürü ħalvete girse iħlāśı śarfı şartını ri'āyet (14) eylemese şeyṭān andan taśarruf ider ve anuñ-ıla oynar ve anı (15) masĥaralıġa alur daħı bāṭıl nesneleri ĥaḳ śūretinde (16) aña gösterür aśĥābumdan bir kimse ħorāsānda destūrsuz (17) ve vaḳitsüz ħalvete girdi şeytān ĥıżır śūretinde

[80b] (1) niçe śūretler üzerine gelür ammā iĥtirāz idiciler daħı (2) Allāha śıġınıcılar daħı muħliśler daħı Allāh-ıla mu'āmelelerinde (3) śādıḳlar ol śūretleri bilür ĥaḳ te'ālā anı (4) anlara bildürür tenbįh ider şeyħleri vasıtasıla (5) daħı şeyħleri anlara bildürmesile şeyṭānuñ ne (6) keyfiyyet-ile geldügini daħı ne vech-ile azdurduġını (7) daħı ne vech-ile şerri ħayr śūretinde gösterdügini (9) gerek şeyħ ĥāżır gerek ġāyıb olsun ḳalbinüñ (10) rābıtası śaĥįĥ olduġından śoñra nitekim beyān (11) itdük taĥḳįḳ ben şeyṭānı gördüm baña geldi ĥıżır (12) śūretinde zāviye-i nūr ābādı da ħalvetde-y- iken (13) anuñ-ıla birḳaç kelam söyleşdügümden śoñra ben (14) eyitdüm dilerem ki senden bir ĥadįŝ işidem kim sen (15) anı bilā-vāsıta ĥażret-i resūlden işitdük (16) śalla'llāhu 'aleyhi ve sellem daħı şeyħ rüknü'l-milleti (17) ve'd-dįni 'alāi'd-devleti ḳaddesa'llāhu sırrahu senden (18) bilā-vāsıta işitdi didüm bunı diyicek levni

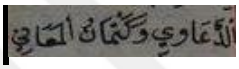
[81a] (1) müteġayyir oldı çünki ben ĥadiṡi naḳl itmege başladum (2) eyitdüm ḳāle resūlu'llāh (a.s) (3) ya'nį ḳaçan bir kişi (4) görseñ kim önegidür kendü re'yini begenicidür taĥḳįḳ (5) ol kişinüñ ziyānkārlıġı tamām oldı bunı diyicek (6) durdı ḳaçdı Ĥıżır śūretinde müteġayyir oldı bir mükedder (7) uġrı śūretine mübeddel oldı ḳaśd itdüm ki dutam (8) yetişemedüm maḳśūdı bu taṫvįlden tenbįh idüp ĥaźer itdürmekdür (9) sālik-i mütebettile kim ĥalḳdan 'uzlet itmişdür dahı (10) ḳaśd idicidür rāyet-i eşyāya dahı 'ādetlere muĥālif (11) nesnelerüñ vuḳū'ını tā şeyṫānuñ ṫuzaġına düşmeye (12) dahı şeyĥi sözinsüz ĥalvete girmeye ba'żı meşāyıĥ (13) eyitdi kimüñ kim şeyĥ olmaz anuñ şeyĥ şeyṫāndur didi (14) ṫaĥḳiḳ ben gördüm irşād da'vāsın idicilerüñ (15) ba'żısını kim şeyṫān anuñ yolın urdı ol şeyṫānuñ (16) ulu vekįli oldı irşād idecek yerde iđlāl (17) idüp ifsād itmekden pes śıdḳ-ıla iĥlāś dahı

[81b] (1) 'ucub itmek hiç bir nesne-y-ile şol fażįletlerden kim anuñ (2) vücūdı muĥaḳḳiḳdür dahı nefsine dāyim yaramazlıġ-ıla töhmet (3) itmek dahı dāyim kendü taḳśįrin görmek dahı kendüyi (4) dāyim kāmiller bölügine ḳonmamaḳ dahı Allāh ṫanįni gökçek (5) eylemek dahı viśāle yetişmege evmekden iĥtirāz eylemek (6) dahı 'avāmuñ ve erāźilüñ ĥorladuġına nefsini taĥammül (7) üzerine vaṫanlandurmaḳ dahı Allāh ve Allāhuñ resūline (8) įmān getürenleri ĥorlamamaḳ dahı emegin ḳıśa eylemek ve (9) hücūm-ı eceli mülāĥaża eylemek şunlardan kim şeyṫānı (10) nevmįź eyleyeler ve menāfi'i įmānda żarar ḳılmaḳdan maĥrūm (11) eyler dahı şeyṫānı def' eyler nesneden kim men' ider (12) sāliki 'irfānuñ a'lā mertebesine 'urūc itmekden (13) nes'elallāhi 'ululhimmet ol veśāyādan ba'żı budur kim (14) ḳaçan anlar bir nesneyi müşāhede itseler şol vāḳı'ada (15) kim uyanuḳlıḳda görürler yāĥūź beyne'n-nevmi ve'l- yaḳaża (16) görür eyu nesne gördüm diyü ferāĥ olmayalar yāĥūź (17) yaramaz gördüm diyü melūl olmayalar dahı anuñ

[82a] (1) üzerine nesne ziyāde itmeyeler ve andan nesne dahı naḳs (2) itmeyeler belki her birisi cemį' gördüklerini şeyĥe 'arż (3) ideler ve te'vįlini ṫaleb itmeyeler zįrā vaḳt olur kim (4) şeyĥ ol vāḳı'anuñ te'vįlin dimegi maślaĥat görmez (5) dahı şeyĥinden vāḳı'asını gizlemeye zįrā şeyĥinden (6) vāḳı'a gizlemek ĥıyānetlikdür ki (7)   (8) ya'nį Allāhu te'ālā emr ider size kim emānetleri (9) ehline edā idesiz pes vāḳı'a mürįd ḳatında emānetdür (10) lāzımdur ki ol emāneti şeyĥine degüre tā ki (11) şeyĥine degüre ṫa ki şeyĥ dahı aña göre terbiyyet ḳıla (12) ve maraża göre 'ilāc eyleye dahı źākir vāḳ'asınuñ (13) te'vįlini źākirden ġayrı kimse bilmez pes (14) a'vāmuñ düşlerini ta'bįr idici kimse ıraḳdur źākir (15) sālik olanuñ vāḳı'asınūñ

ta‘bįrinden zįrā (16) sāliküñ ekŝer vāḳı‘ası enfüsįdür āfāḳi degüldür (17) eger āfāḳa düşüp āfāḳ enfüsiye mutābıḳ olsa

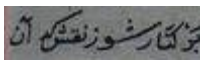
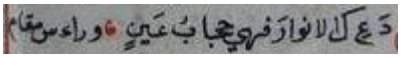
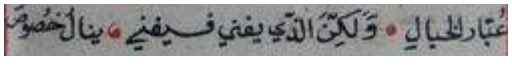
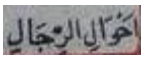
[82b] (1) enfüsde bir ma‘nį vāḳi‘ olmışdur kim ol ma‘nį münāsibdür (2) muvāfıḳdur āfāḳda vāḳi‘ olana dahı eyle gerekdür kim vāḳ‘ası (3) şeyĥinden ġayrı kimseye ižhār itmeye ba‘żılar eyitdi (4) dökmekden taşra çıḳmasun (5) ya‘nį ḳalbüñden dilüñe şol żarar kim ĥāśıl olur sālike (6) şeyĥinden ġayrıya vāḳı‘asın ižhār itmekde bį-ĥisābdur (7) her kim ki nefsini ‘ādetlendürmese vāḳı‘asın gizlemek (8) üzerine ol ḳādir olmaz kerāmātı gizlemege pes ḳaçan ižhār (9) itmege başlasa seyirden münḳati‘ olur ol ižhār müeddi’ (10) olur vuḳūfa mevḳūfa ve istiḳśāra dahı merātibüñ a‘lāsına (11) yetişmez ki ol müyesser olur evliyā-yı kibāra ba‘żılar (12) eyitdi ya‘nį nefse (13) ḳul olmaḳdan ḳurtulıp āzād olanlaruñ gögüsleri (14) sırlaruñ ḳabirleridür taĥḳįḳ resūlu’llāh (‘as) śūfiyyįnden (15) bir kimse vāḳı‘asında yā düşinde gördi eyitdi (16) yā resūla’llāh taśavvuf ne nesnedür ĥāl budur kim ol (17) kimse taśavvufuñ ta‘rįfatından nice dürlü ta‘rifler

[83a] (1) bilürdi pes resūlu’llāh (sav) eyitdi (2) ya‘nį taśavvuf da‘vāları terk (3) idüp ma‘nāları gizlemekdür didi pes ḳanḳı şeyĥ kim mürįdlerinüñ (4) vāḳı‘alarını ižhār itse şol vāḳı‘alardan kim (5) te’dįbāta dahı terbiyyete müte‘alliḳ degüldür ol şeyĥ (6) sa‘y idici mürįdini maĥcūb ḳıla ‘ucub virmek-ile evlā budur (7) mürįdüñ ĥāline vāḳı‘ada gördügi nesneyi nefy ide zįrā vāḳı‘ānuñ (8) ekŝeri ĥayālātdur kim anuñ-ıla tarįḳat tıf[l]ları terbiyyet (9) olunır pes her kimse kim vāḳı‘a görmez dahı kimsenüñ vāḳı‘asında (10) görinmez ol mertebede aşaġa degüldür vāḳı‘a görenden (11) dahı vāḳı‘ada görinenden belki efḍaldur zįrā yaḳįnleri (12)ża‘įf olanlar ḳaçan vāḳı‘a görseler yaḳįnleri ḳavį olur (13) ammā yaḳįn kāmil ve ḳavį olan vāḳı‘aya iltifāt eylemez zįrā (14) bilür ki dār-ı āĥiret şunuñ üzerinedür kim Allāh subĥānehu (15) ve te‘ālā anı beyān itmişdür pes ol dār-ı āĥiret (16) şol vaśf olduġunlayındur cennetden dahı anuñ (17) ni‘metlerinden nārdan dahı anuñ ‘aźābларından dahı

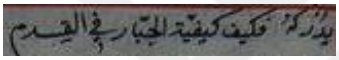
[83b] (1) ba‘żılar ĥisāb olup ba‘żılara ĥisāb olmamaḳdan (2) dahı a‘māl dartılmaḳdan dahı sāyir aĥvālden ve (3) ḳorḳulardan eger bunda āĥiretüñ aĥvāli ‘ayān olup münkeşif olmasa (4) tįz ola ki yevm-i ḳıyāmetde ve yevm-i neşirde göre eger aĥvāl-i (5) āĥiret vaśf olana muĥālif münkeşif olsa tezyįn (6) şeytānıla pes nūr-ı įmānda yine mużmaĥil olup maĥv olur (7) pes ne fā’ide vardur āĥiretüñ keşfinde ya ne żarar var (8) ‘ademi keşfinde şol kimseye

kim ‘urūc itmek ister (9) merātib-i ‘irfāna dahı vuśūl diler müşāhede-i cemāl-i (10) mennāna dahı vuśūl diler melik-i mülk-i mennānuñ cemāli (11) müşāhedesine ammā dār-ı dünyāda aĥvāl-i nāsuñ keşfi (12) şunlardandur kim sāliküñ sırrını ĥavādiŝe ve ‘avāriża (13) meşġūl ḳılur ne vaḳt kim sāliküñ ĥātırı mülāḳat (14) olsa bir maĥlūḳa ol sālik ne ĥāl-ıla işġāl (15) ider nūr-ı ḳadįmüñ źuhūrı-çun (16) ya‘nį Allāhu te‘ālā bir kişinüñ (17) içinde iki göñül ḳılmadı şeyĥ ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-a‘zįzu

[84a] (1) eydürdi ne farḳı var ĥalāyıḳuñ ĥāllerini saña ĥaber (2) virmek-ile bildügüñ-ile keşfüñde bulduġuñ arasında bir (3) maĥlūḳuñ ĥālini bildüñ sülūkuñda saña ne ĥāśıl oldı (4) dahı ma‘rifet-i ĥaḳ ṭarįḳinde ‘azze sulṭānehu saña ne fā’ide (5) virdi dahı eydürler kim fülān ‘arşı gördi imdi bir (6) cism gördi kim cemį‘ ecsāmdan a‘žam ve ve a‘lā ve (7) aśfādur bunda ne menfa‘at var imdi bir ĥādiŝi (8) bir ĥādiŝ-i āĥire gördi şeyĥ ḳaddesa’llāhu sırrahu ve cāhi ĥayru’l- (9) cezā’i bizi ġāyetde müteneffer ḳılurdı ḳaçururdı (10) mükāşifāt-ı kevniye ve kerāmāt-ı ‘ayāniyyeye meyl itmekden (11) ḳaçan bizden birümüze ĥavārıḳ-ı ‘ādetden bir nesne (12) ĥāśıl olsa melūl olup aġlar-ıdı ḳorḳuban ki (13) nefsinde medfūn ve gizlü ve iltifātdan var ola ki (14) ḳalbüñ aña itlā‘ı olmamış ola diyü pes bizüm şeyĥümüz (15) hem bizi tesellį idüp eydirdi ḳayurmañ ḳaçan size iltifāt (16) itmeseñüz ol size ziyān degürmez dirdi maḳśūd (17) bu tatvįlden oldur kim taĥḳįḳ sālik kim muĥib źākire

[84b] (1) müştāḳdur aślā hįç bir nesneye iltifāt itmeye illā ĥülāśaya (2) sa‘y ide ‘avālim taḳlįdden ‘ālemi ıtlāḳa tā kim müsta‘id (3) ola cezbe-i kerįm ĥallāḳa şi‘ir (4) (5) ya‘nį her naḳşdan kenāre ol ya‘nį nefs ki žāhir olur tā saña (6) naḳḳāş-ı mutlaḳ ol ortadan źāhir ola ammā biz geldük (7) envār elvānınuñ źuhūrına etvārda dahı sālik-i seyyāruñ (8) bir ĥālden bir ĥāle taḳallübātına bir mavṭinden bir mavṭine (9) intiḳālde dahı bir maḳāmdan bir maḳām-ı a‘lāya teraḳḳįde (10) dahı bir latįfenüñ müşāhedesinden bir latįfe dahı (11) varmaḳda pes ġayrı nesne gibi bunlar dahı nefyi evlādur (12) itmek zįrā bu elvān envār insānuñ günleridür žāhir (13) olur ba‘żı āĥyanda dahı maĥfį olur ba‘żı ezmānda şeyĥ (14) şiblį ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azįz eyitdi ammā ne kü gökçek (15) eyitdi nazm (16 (17) ya‘nį nūrları terk eyle kim ol nūrları

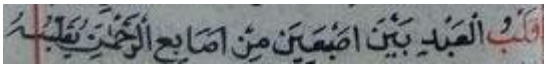
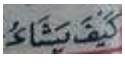
[85a] (1) terk eyleye kim ol nūrlar ĥicāb-ı ‘ayndur ‘ubbād-ı ħayālüñ (2) re’s maḳāmıdur lākin şol fānį olur pes yine fānį (3) olur ol kimse yetişür aĥvāl-i ricālüñ ħuśūśına daħı sālik (4) taĥḳįḳ bilmek gerek kim nūrlar nūrınuñ nūrı ĥaḳ subĥānehu (5) ve te‘ālā münezzehdir cemį‘ elvāndan kim žāhir olur (6) envār üzerine letāyif-i seb‘uñ perdelerinde levni küdūretden (7) ve göklikden daħı ĥumratdan ki ‘aḳįḳiyye ola (8) daħı śufratdan ve aḳlıḳdan daħı sevādı berrāḳlıḳdan (9) daħı ĥażretden daħı münezzehdür ancılayın ḳamer (10) şeklinden daħı şems şeklinden daħı münezzehdür beşer (11) fehmine gelen nesnelerden daħı muḳaddesdür olmaḳda (12) śūret-i nūriyye ħayāliyyede daħı miŝāliyyede pes (13) her nesneyi kim insān müşāhede ider baśar-ıla (14) insānuñ ma‘rifetine müte‘alliḳ olur Allāhu subĥānehu ve te‘ālā (15) andan a‘lādur (16) ya‘nį her ne nişān virmek istese senden (17) kimse nişānuñ yolın bulmaz

[85b] (1) bir kişinüñ keyfiyyetini (2) bir kişi bilmez pes cebbār keyfiyyetini nice idrāk ider pes (3) Allāhute‘ālā münezzehdür keyfiyyet-ile ve kemiyyet-ile ve zamān-ıla ve mekān-ıla (4) muttaśıf olmaḳdan Allāhu te‘ālānuñ ezeliyyeti ber-ezeliyyetdür ki (5) ma‘nāy-ı ezelde ‘uḳūl idrāk itdügi şey’inde (6) yuḳarudur daħı ebediyyeti ma‘nā-yı ebedden efhām fehm (7) itdügi nesnelerden ileridür evveldür ibtidāsuz ve āħirdür (8) intihāsuz źāhirdür şübhesüz daħı bātındur miŝālsüz ħayāl-ıla (9) idrāki mümkin olmaz sizin münezzehdür eşbāĥa (10) ĥulūl idüp girmekden muḳaddesdür ervāĥa serbān (11) itmekden her kimse ki anı kāyināt-ıla bir oldı dise taĥḳįḳ (12) mülĥid oldı daħı her kim ki anuñ źātında yaḳįn yoḳdur (13) illā yaḳįn kāyinātdadur dise taĥḳįḳ ‘aḳāyidi ifsād itdi (14) daħı inkār itdi ol vardı mevcūdādı źātında (15) müte‘ayyin itdi kendü źātında kāyinātdan öñ kendü (16) źātını ‘ālimdi daħı śıfātıı muḳtezāsınca maħlūḳāt (17) neden žāhir olacaġ-ısa aña da ‘ālimdi tecellį

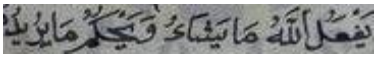
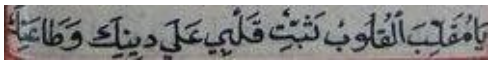
[86a] (1) itdi źātıla źātına meżāhir-i śıfāt žāhir olmazdan (2) öñ diledi kim meknūn ve mestūr olan kemālātını (3) iżhār eyleye śafĥat-ı ervāĥ ve ecsām üzerine pes (4) iżhār eyledi evvelā mažhar-ı meżāhirüñ ve nūr-ı envāruñ (5) ĥabįbi muĥammed-i muĥtāruñ rūĥını śallallāhu ‘aleyhi ve ‘alā (6) ālihi ilā ethār ve śaĥbihi’l-aħbār śıfāt-ı źātiyyesinüñ (7) envārı feyżden andan śoñra ĥikmeti iḳtiżā itdi kim ma‘rifetinüñ (8) kemāli-çün śıfāt-ı źātuñ mažharını ta‘lįḳ eyleye śıfāt-ı (9) ef‘ālüñ meżāhirine pes ekvānı yarātdı ‘ālem-i ecsāmdan (10) daħı te’ħįr eyledi cesed-i ādemüñ yaradılmasını (‘a.m) (11) tekmįl itmek-içün ervāĥuñ tertįbini ‘avālim-i ervāĥda (12) şunuñ üzerine kim işāret ider cābiruñ hadįsi (r.đ) (13)

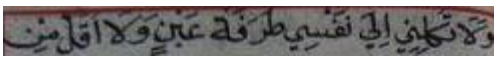
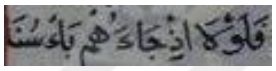
andan śoñra ervāĥı ta‘lįḳ eyledi nefslere ta‘āşuḳ (14) ta‘lluḳ gibi eger ta‘āşuḳ olmasa idi niçe meyl (15) eyleyeydi ervāĥ kim ol ‘ālem-i envārdan dār-ı nefse (16) ki ol ‘ālem-i žulümātdandur imdi zencinüñ rūmiyyeye (17) ta‘şşuḳı ‘aceb degüldür belki ‘aceb rūmiyyenüñ zenciye

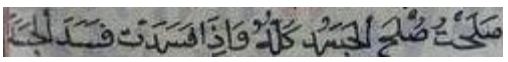
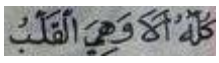
[86b] (1) ta‘aşşuḳdur lākin vaḳti kim Allāhu te‘ālā diledi kim ĥaḳiḳat-i (2) insāniyyeti bir vechile ḳıla kim cemį‘ ‘avālimde ne yarātdı-y-ısa (3) anları cāmi‘ ola vardı ol ĥaḳįḳatı insāniyye (4) içün ‘anāśır-ı erba‘adan mürekkeb bir ḳālıb yaratdı (5) ki ol ‘anāśır ‘ālem-i žulümātdandur anlaruñ śūretlerini (6) kesr itdüginden śoñra ḳudret-i kāmilesile daĥı (7) ol ḳālıb hey’et-i vaĥdāniyyet üzerine ḳıldı eger eyle (8) ḳılmasa ĥaḳįḳat-i insāniyye ĥaḳ te‘ālāyı vaĥdāniyyetile (9) bilmege nice ḳābil olurdı ya‘nį kesret-i kesįre (10) ya‘nį bir niçe nesne ki birbirine żıdd ola ĥālleri (11) üzerine ṭururken vaĥdet-i ĥaḳįḳiyyeti idrāk (12) itmeklige ḳābil degüldür andan śoñra hey’et-i vaĥdāniyyeyi (13) talṭįf eyledi bir hey’et-i vaĥdaniyye-ile daĥı (14) ki evvekiden enzeh ve aḳdesdür ol evvelki heyet-i (15) vahdaniyyeye mizācdirler lisān-ı ĥükemāda laṭįfiyye’ (16) ḳalbiyyedirler lisān-ı ‘urefāda ol laṭįfe’i śāniyyeye (17) laṭįfe-i nefsiyyedirler ve bu hey’et-i ūlāyı śāniyiyle

[87a] (1) talṭįf itmekden fā’ide nefsį ḳābil ḳılmaḳdur rūĥuñ (2) şiddetile ta‘alluḳına zįrā laṭįf olan nesne ḳaçan leṭāfetde (3) enzeh olan nesneyi görse aña ta‘alluḳ eşedd olur andan (4) śoñra rūĥ kim ‘ālem-i envārdandur daĥı nefs kim ‘ālem[-i] (5) žulümātdandur bu ikisinüñ izdivācından laṭįfe-i uĥrā (6) mütevellid oldı kim ol laṭįfe-i ḳalbiyyedür ve ol laṭįfe-i (7) ḳalbiyyenüñ bir vechi rūĥdan yañadur ki ol rūĥ āb (8) menzilesindedür istifāża içün ve bir vechi nefs (9) ṭarafından yañadur kim ol nefs ümmi menzilesindedür (10) ifāża içün ‘asker-i melā’ikenüñ mededi vardur (11) anlardandur ilham-ı ĥayrāt ve ṭā‘āt daĥı nefs (12) içün ‘asker-i şeyāṭįnuñ mededi vardur anlardandur (13) vesvese’i terġįb me‘āśį ve müştehiyyāt-ı ḳalb bu (14) iki leşkerüñ ḳalbidür ya‘nį ortasındadur buña (15) işāret olunmışdur resūlu’llāhuñ ḳavlile (‘a.m.) (16) (17) ya‘nį ‘abdüñ ḳalbi eśbaįn ortasındadur

[87b] (1) eger śābi‘a raĥmandan anı dönderür nice dilerse (2) ve bu işāret ĥaḳ te‘ālānuñ iki sıfatına ki bir sıfātı (3) lütfdur ki vāḳi‘dür cihet-i melā’ikeden ve bir śıfatı (4) ḳahurdur ki vāḳi‘dür cihet-i şeyṭāndan pes ḳaçan (5) Allāhu te‘ālā bir ḳula ĥayr dilese ‘asker-i melā’ikeden (6) meded itdirür ol ḳula luṭf idüben pes andan (7) murāđı ve sevgülü işler gelür ve ḳaçan kim bir ḳula şer (8) dilese ‘asker-i şeyāṭįni aña musallaṭ eyler ol ḳula (9) ḳahr idüben ve ‘adl idüben pes andan ġażaba müsteĥaḳ (10) olacaḳ işler ve ma‘śiyetler

gelür andan śoñra Allāhuñ (11) faẕlıla ḳaçan tevbe-i naśūĥ vāḳi‘ olsa ol vaḳt (12) şeyāṭįn leşkeri śınur ve melā’ike leşkeri üzerine (13) ġalebe ider ya‘nį (14) Allāh tebāreke ve te‘ālā işler şu nesneyi kim aña meşiyyeti (15) müte‘alliḳ olur dahı ĥükm ider şu nesneyi kim aña (16) irādeti müte‘alliḳ olur dahı ed‘iyye-i ma’sūredendür (17)

[88a] (1) (2) ne vaḳt kim insān kendüde Allāh te‘ālānuñ (3) ḳahrı eŝerin idrāk eylese ma‘śiyetler žāhir (4) olduġıla eyle gerekdür kim taẕarru‘ eyleye ĥaḳ te‘ālāya tā kim (5) Allāh te‘ālā ol ma‘śiyetlerden ħalaś ide ve aña feryād (6) irgüre ḳāla’llāhu te‘ālā (7) Allāh te‘ālā ḳullarına (8) ta‘lįm ider ki kendüye taẕarru‘ ideler bir be’s ve bir (9) şiddet žāhir olduġı vaḳt imdi me‘āsį žāhir (10) olduġı vaḳt imdi me‘āśį śādır olmaḳ (11) delįldür žuhūr-ı be’se pes belā andandur dahı ħalaś (12) yine ancılayın andandur te‘ālā kibriyāūhu pes latįfe-i (13) ḳalbiyye ġaybiyyedür dahı şehādiyyedür ya‘nį latįfe-i (14) ḳalbiyyenüñ nisbeti vardur ‘ālem-i ġayba dahı ‘ālem-i şehādete (15) şol cihetden kim ġaybiyyedür baśįretüñ dahı rūĥuñ mededile (16) görür umūr-ı ġaybiyyeyi dahı ĥükm-i ilāhiyyeyi pes aĥvāli āhiret bilür (17) ve aña meyl ider dahı Allāh subĥānehu ve te‘ālā bilür aña mutį‘ olur

[88b] (1) ve anı sever şol cihetden kim şehādiyyedür nefsüñ dahı ‘aḳluñ (2) mededile bilür umūr-ı şehādiyyeyi zįrā ĥaḳ ‘azze ve celle ta‘lįḳ itmişdür (3) ol latįfe-i ḳalbiyyeyi şol ḳalb-i laĥmįye ki śanuberi’ş-şekldür (4) bedenüñ śol yanında memenüñ altında gögüs kemüginüñ (5) yanında ḳonmışdur ve bu ḳalb ‘ālem-i şehādetdür vaḳti kim ĥer eħadüñ (6) isti‘dādı olmadısa ol latįfenüñ ġaybiyeligini (7) fehm eylemege işāret itdi resūlu’llāh śalla’llahu ‘aleyhi (8) ve sellem aña ol latįfe-i ‘ālem-i şehādetde müte‘alliḳ olan-ıla (9) şol ḳavlile ki (10) (11) ya‘nį taĥḳįḳ cesed ibn-i ādemde (12) bir pāre et vardur ḳaçan ol pāre śāliĥ olsa (13) gövdenüñ küllisi śāliĥ olur ve ḳaçan ol mużġa (14) azsa bedenüñ küllisi azar āgāh ol ki ol ḳalbdür (15) didi pes anuñ śalāĥati iḳbāli ve teveccüh (16) itmek-iledür mevlāsına ve fesādı mütābi‘at itmek-iledür (17) nefsine ve hevāsına andan śoñra ḳaçan ol

[89a] (1) latįfe-i münevver olsa envār-ı ‘ibādet žāhirile ve bātınıla (2) śāfį ve latįf olur pes eltāf ve envār olur evvelki letāfetinde (3)imdi ol latįfe-i sırriye pes ol hemān latįfe-i ḳalbiyyedür (4) eltaf ve aśfā oldı andan śoñra rūĥ vaḳti ki tenezzüh (5) itdi kendü

‘āleminden daḥı ĥāśıl oldı (6) aña veled-i ḳalb intiḳā‘ itdi śıfāt-ı fi‘liyyenüñ ma‘rifetile (7) bir vech-ile kim kendü ‘āleminde-y-iken ol ma‘rifete (8) isti‘dādı yoġdı pes iḳbāl eyledi (9) Allāhu te‘ālā münevverligi ġāyet ziyāde oluban evvelki (10) münevverliginden imdi aña laṭįfe-i rūĥiyye (11) dirler ol daḥı hemān rūĥdur ki muḳbildür ki (12) Allāha müntefi‘dür tenezzül-ile nefse ve ḳalbe pes (13) aśfā oldı evvelki ĥālinden ve anuñ-ıçun bir sırr-ı (14) enver ĥāśıl oldı pes iki sır ĥāśıl oldu (15) biri ḳalb-i aśfādur biri rūĥ-ı enverdür ve daḥı (16) sırr-ı rūĥuñ nūrı žāhir olduḳdan śoñra bir nūr (17) daḥı žāhir olur kim eltafdur ve aśfādur ve aḥfādur

[89b] (1) ve enverdür cemį‘ nūrlardan kim andan andan öñ görinmişdi (2) aña laṭįfe-i ḥafiyye dirler andan śoñra śıfat-ı ĥayāt-ı (3) ĥaḳįḳiyyenüñ mevcūdiyye ve ḳayyūmiyenüñ feyżinden (4) laṭįfe-i uḥrā feyż olur aña laṭįfe-i ĥaḳiyyedirler (5) pes bu źikr olunan letāyif seb‘adur bu letāif-i (6) seb‘anuñ envārı mülābis ḳıldı ĥaḳiḳat-i insāniyyeye (7) içün ki ol ĥaḳiḳat-i insāniyye işāretdür her (8) kişi ben didügi ḳavlile ammā meşayıḥ[-ı] müteḳadimūn (9) ḳaddesa’llāhu ervāĥahum tertįb žuhūr-ı envārda söz (10) söylemediler ki ol envār-ı seyyāra müşāhede idüp belki (11) anlaruñ nefyine emr eylediler nitekim şeyḥ şiblį iki (12) beytinde didi ki ol beytleri biz źikr eyledük ĥaḳ (13) daḥı oldur zįrā ol envāra meşġūl olmaḳ (14) daḥı ba‘żını ba‘żından temyįz itmek daḥı ol envāruñ (15) ḳatlarında žuhūrına muntažır olmaḳ sāliküñ (16) sırrını men‘ eyler Allāhu te‘ālāya meşġūl olmaḳdan (17) ve daḥı az olur kim bu envāruñ ba‘żınuñ müşāhedesi

[90a] (1) tayy olunur anuñ fevḳındaġı nūr münkeşif (2) olur şol kimseye kim anuñ isti‘dādında ḳābiliyyet (3) ceźbe ola daḥı az olur kim ol envārı aślā görmez (4) şol kimse kim ḳaviyyü’l-yaḳįn ola anuñ sırrı (5) mübāşiret yaḳįn śāfiye Allāhu te‘ālāyı müşāhede (6) ider sırrıyla bir mekşūfa ve bir meşhūda müte‘alliḳ (7) olmadın ĥaḳdan ġayrı te‘ālā ve taḳaddes lākin (8) şeyḥ rüknü’l-milleti ve’d-dįn[i] ‘alā’e’d-devleti ‘aleyhi’r-raĥmeti (9) müte’aḥirįnden bu envārı terbiyyet itdi daḥı (10) her nūruñ levnini letāyif-i seb‘adan bir laṭįfe-i (11) ḳātliyye nūrınuñ levnini azraḳ śāfį ḳıldı (12) daḥı laṭįfe-i ḳalbiyye nūrınuñ levnini aĥmer-i ‘aḳįḳiye (13) śāfį ḳıldı ve laṭįfe-i sırrıye nūrınuñ levnin beyāż (14) śāfį ve śafįḳ ḳıldı ve laṭįfe-i rūĥiyye (15) nūrınuñ levnin aśfer ḳıldı ve laṭįfe-i ḥafiyye nūrınuñ (16) levnini sevād-ı berrāḳ ḳıldı ki žāhir olur inci (17) olduġı ĥālde fevḳ-i re’sden ve laṭįfe-i iḥfā

[90b] (1) nūrınuñ levnini aĥđarı śāfį ḳıldı imdi şek yoḳdur (2) kim sāliklerüñ ba‘żı taĥḳįḳ envārdan bu elvānı görür (3) lįkin eyle gerekdür kim taĥḳįḳ bile kim levni sevād-ı (4) berrāḳ ki nāzil olur fevk-i re’sde ola laṭįfe-i ḥafiyye (5) nūrınuñ levni degüldür belki ol vücūd-ı insįdür ki (6) fānį olur tecellį źāt nūrınuñ žuhūrında baña münkeşif (7) olan üzerine

ammā cihet fevk[-i] re’sden žāhir olduġınuñ (8) sırrı oldur kim ẕįrā re’s aśıldur vücūdda belki (9) laṭįfe-i ħafiyye nūrınuñ levni şol beyāż-ı śāfįdür ki (10) aśfādur ol görinen beyāżdan ẕįrā eger böyle ol (11) seyyįdi nitekim şeyẖ rüknü’l-milleti ve’d-dįn-ü ed-devleti eyitdi (12) ‘aleyhi’r-raĥmeti žāhir olaydı źāt-ı insāniyyenüñ fenāsından (13) śoñra nitekim az olur kim leṭayif-i āẖaruñ (14) ba‘żınuñ elvānı žāhir olur yine ancılayın levn-i śaġįr (15) laṭįfe-i rūĥiyye-i insāniyye nūrınuñ levni degüldür (16) belki ol laṭįfe-i rūĥiyye-i ĥayvāniyye sırrınuñdur ki (17) ol hemān nefs-i insāniyyedür mütecennisdür rūĥ-ı

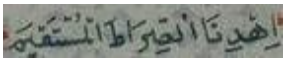
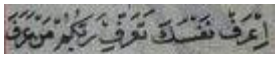
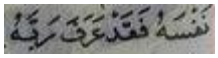
[91a] (1) insān-ıla pes laṭįfe-i nefsiyyenüñ iki levni vardur biri (2) rūĥ-ı insān-ıla cinsiyetinden öñ žāhir olur ve biri (3) cinsiyyeti olduḳdan śoñra žāhir olur daẖı gerekdür (4) her kim bile taĥḳįḳ mübtedį az olur ki envārdan (5) bu elvānı müctemi‘ ve muẖtelit görür sevād-ı berrāḳdan (6) ġayrısı imdi bu ṭavr nefsden teraḳḳį itdüginden (7) śoñradur daẖı az olur ki münferid görinür neye (8) ancılayın imdi bu envārı müctemi‘ görmek ya her birini (9) münferid görmek ol leṭāyifden teraḳḳį ‘alāmeti degüldür (10) belki ol envārdan geçmegüñ ‘alāmeti ol nūr-ı cemį‘ (11) aḳṭārı vücūdında müstevfā olmaḳdur bir hayŝiyyet-ile ki (12) sālik kendüden ilede yaza ḳıla taĥḳįḳ ġalaṭ (13) itdi bunda ba‘żı kimse kim irşād itmege mutaśaddį (14) olur bir üstāda iḳtidā itmedin pes ṭālipler mücerred (15) ol elvāndan bir levn görmek-ile źį-‘ucub ve ġurūr (16) ḳıldı daẖı sālik bilsün kim bu envār envār-ı ġaybiyye-i (17) insāniyyedür ĥādiŝedür ħayālde görinür ‘ālem-i şehādet

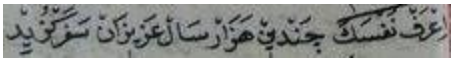
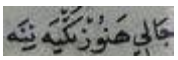
[91b] (1) levnleri üzerine ẕįrā ħayāl’i ĥaḳįḳat-ı insāniyye içün (2) şebe’dür ya‘nį ṭuzaḳdur ki anuñ-ıla umūr-ı ġaybiyyeyi śayd (3) eyler śuver-i şehādiyye üzerine pes her kim ki bu elvāndan bir (4) şeyde ḳalsa ol kimse maĥcūbdur nūr-ı ilāhiden ki ḳadįmdür (5) münezzehdür elvāndan ve eşkālden ve cihetden pes (6) bundan ötüri eyitdi şeyẖ şiblį ol envār-ı ĥicāb (7) ĥażret-i ilāhiyyedür daẖı ‘ubbād-ı ħayālüñ re’s maḳāmıdur (8) didi ammā nūr-ı iĥāṭį ki cemį‘ envār anuñ taĥtında (9) müstaġraḳdur ol bizüm nebįmüz ki Muĥammedi Muśtafādur (śav) (10) anuñ nūrıdur taĥḳįḳ bunda ġalaṭ eyledi şol kimse (11) kim ol nūr-ı iĥāṭį nūr-ı ilāhįdür ki muĥįṭdür her şeyde (12) diyü žann eyledi imdi ol nūr-ı iĥāṭį seyyāre (13) müşāhede ider merātib-i envāruñ cemį‘inden teraḳḳį (14) itdügi vaḳt lākin ol sālik henüz şu‘ūr ve (15) idrāk issidür ammā ḳaçan bilmesini ve idrāk (16) fānį olsa daẖı sāliküñ vücūdı alınsa (17) ol ĥaḳ te‘ālānuñ biźatihi tecellįsinüñ ‘alāmetidür

[92a] (1) ve bu ṭā’ifenüñ daẖı ehli ehl-i įmāndandur ve bu mertebede rıżā ve (2) teslįm ġālibdür ve sa‘y kūşişį maġlūbdur şol cihetden (3) ki bu ṭā’ife Allāhuñ birliġini ‘aḳl delįl dilile ḳat‘į birle (4) ve burhān[-ı] yaḳįn-ile añlamışlardur ve Allāhuñ ‘ilmini ve irādetini (5) küllį mevcūdāt üzerine muĥįṭ görmişlerdür ve mevcūdāt (6) bir kezden ‘āciz ve maḳhūr

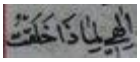
görüp bilmişlerdür ve esbāb-ı müsebbibāt (7) gibi ‘āciz ve maḳhūr müşāhede ḳılmışlardur ya‘nį tā şimdiye degin (8) müsebbib ‘āciz ve maḳhūr görürlerdi şimdiki ĥālde sebebi hem (9) ‘āciz ve maḳhūr görürlerdi ya‘nį müsebbibü’l-esbāb irişdiler (10) ve anı cemį‘ eşyāda muĥįṭ gördiler teslįm ve rāżį oldılar (11) ve anlaruñ i‘timād hįç bir nesneye ḳılmadı ne sa‘y ve ne kūşiş (12) ne māl ve ne cāh ne ṭā‘at ve ne ‘ibādet üzerine (13) ve anlaruñ i‘timādı Allāh üzerinedür ancaḳ hemān Allāh ki (14) sūreler ve Allāhuñ muḳarreblerin severler imdi bu ṭā’ifenüñ (15) ehl-i terk ve ehl-i tevekküldür hįç nesne dilemezler illā yine Allāh (16) dilerler sālik ki Allāha irişdi ve Allāhuñ ‘ilmini ve irādetini (17) cümle eşyāda muĥįṭ gördi bu maḳāmdadur ki ĥırś götürürler

[92b] (1) rıża ve teslįm anuñ yerine gelür iy dervįş esbābı (2) sāliküñ göñlinden götürürler şöyle kim zamāndan ki nažįri bir (3) sebebe düşerse renc vaḳtinde veya rāĥat vaḳtinde anı şirk (4) dutar ve andan istiġfār ider ehl-i istidlālüñ ve ehl-i įmānuñ (5) ve ehl-i taḳvānuñ i‘tiḳād i‘timād budur faśl-ı der-beyān-ı i‘tiḳād (6) ehl-i keşf iy dervįş sālik çünki keşf maḳāmına (7) irişdi ḳıyāmet geldi ve yirler tebdįl oldı ve göklerden (8) Allāh žāhir oldı bilgil ki ehl-i keşf dil-ile iḳrār ider (9) ve göñli birle inanur Allāhuñ birliġine ve anlaruñ iḳrārları (10) ve taśdįḳleri keşf ‘ayān ṭarįḳ-iledür iy dervįş bu ol (11) ṭā’ifedür ki cemį‘ ĥacletden geçmişlerdür ‘ilme’l-yaḳįn ve (12) ‘ayne’l-yaḳįn görmişlerdür ki varluḳ Allāhuñdur ancaḳ ĥaḳdan (13) ġayrı nesneyi görmezler ne kim görürlerse Allāhı görürler (14) ve Allāhı bilürler ehl-i keşfüñ i‘tiḳādı budur beyt neden kim (15) on işidürsem itdügin ol ne deñlise anuñdur bu cümle naḳş u (16) nigāra bāb-ı maḳām der-beyān-ı maġrūr-ı insān bilgil ki bu bābı evvelinde nice (17) faśllar yazsam gerekdür ki anı żarūridür anuñ-ıçundur kim kendü

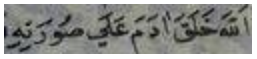
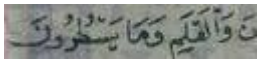
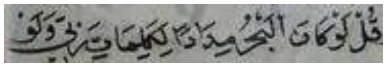
[93a] (1) kendü nefsüñ ma‘rifeti ve mebde’i ve ma‘ādüñ mevḳūfdur bu sözleri (2) bilmege ve Allāhı añlamaḳ žāhirin bāṭının añlamaḳ ve hem anuñ (3) tecellisin bilmek mevḳūfdur bu sözleri bilmege faśl bilgil ki (4) insānı ‘ālem-i śaġįrdür ve her ne kim ġayrı insāndur bir kezden ‘ālem-i (5) kebįrde vardur anuñ nümūdārı ki ‘ālem-i śaġįrde vardur tā her ki (6) ‘ālem-i śaġįr şöyle ki bile ‘ālem-i kebįri daĥı ancılayın bile bilgil ki (7) kişi kendüyi añlamaḳ ulaşdur sırat[-ı] müstaḳįm didükleri (8) kişi kendüyi bilmekdür resūl ‘aleyhi’s-selām bu du‘āyı oḳurdı (9) iy dervįş tā kim (10) sen kendü nefsüñ bilmeyince mümkin degüldür ki Allāhı bilesin (11) añlayasın nitekim buyurur beyt (12) bul ġāyet yaḳįndür ammā be-ġāyet (13) müşkildür seksen yıldur kim dürüşdüm nitekim bu yoluñ pāyānına (14) irişem seksen

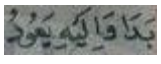
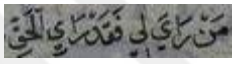
yıldur kim bu yol üzerinde beyt (15) (16) durur maḳām-ı ışḳ şad hezārān kārubān (17) bu yolda cān virdi henüz kim bir menzile irdi bu yolı sanma

[93b] (1) küdef ve her fende bir dānā vezįrāñ nişānı virseler varurdum (2) anuñ ḥiźmetinde oldum ta ki kendüyi añladum emįr[-el] mü'minįn (3) 'alį kerrama'llāhu vechehu her fende ki resūl Ĥażretini ḥalvetde bulaydı (4) suvāl eydürdi ki yā resūlu'llāh ne işleyem ve ne işe meşġūl (5) olayım ki 'ömrüm żāyi' itmemiş olam dirdi resūl 'aleyhi's-selām (6) dirdi kim kendüzüñi ki añla ve bil ki 'ömrüñi żāyi' itmemiş olasın çünki (7) kendüñi añladuñ ve bildüñ pes Allāhu añladuñ ve bildüñ ve aña (8) irişdüñ 'urūc tamām itdüñ faśl bilgil ki 'ālem-i kebįrüñ (9) cevher-i evveli vardur nitekim 'ālem-i kebįrde žāhir olur ol cevher (10) evvelden žāhir olur pes 'ālem-i kebįrüñ cevher-i ol rūĥ-ı (11) iżāfįdür ve 'ālem-i śaġįrüñ cevher-i evvel[-i] nutfedür pes 'ālem-i (12) kebįrüñ dört deñizi vardur geldük śaġįrüñ dört (13) deñizin beyān idelüm bilgil ki mādem nutfe ir belindedür 'ālem-i (14) śaġįrüñ evvelki deñizdür çünki ana raĥmine geldi (15) 'ālem-i śaġįrüñ ikinci deñizi žāhir oldı nutfuñ daḥı žāhiri (16) vardur ve bātın vardur bilgil ki nutfınuñ žāhirinden (17) oġlınuñ žāhiri peydā olur ol 'ālem-i milkdür ve bātından

[94a] (1) oġlınuñ bātın peydā olur ol 'ālem-i melekūt nutfınuñ (2) ve oġlında žāhir ve bātındur dört deñiz tamām oldı ve evvelki (3) deñiz ki er belinde-y-idi āşikār oldı işde ede geldi eglendi (4) 'ālem-i śaġįri bildüñ uş 'ālem-i kebįre daḥı ancılayın bil dāvud (5) peyġāmber 'āleyhi's-selām münācāt eyitdi (6) (7) didi ki Allāhuñ źātı ve Allāhuñ (8) źātı evvelki deñizdür evvelki deñiz tecellį ḳıldı (9) ikinci deniz peydā oldı ikinci deñiz rūĥ[-ı] iżāfįdür ve rūĥ-ı (10) iżāfį 'ālem-i kebįrüñ cevher[-i] evvelidür Allāhuñ śıfatları ve esāsı (11) bunda žāhir oldı bu rūĥ[-ı] iżāfįnüñ daḥı žāhir ü (12) bātın[ı] vardur rūĥ[-ı] iżāfįnüñ žāhiri eflāküñ ve encümüñ (13) 'anāśıruñ ecsāmı oldı bu tertįbden 'ālem-i milki oldı (14) geldük rūĥ[-ı] iżāfįnüñ bātın eflāküñ ve encümüñ ve (15) 'anāśıruñ Ĥayātı oldı tā kim dört deñiz tamām oldı (16) bilgil ki eflāk ve encüm ve 'anaśır ve ṭabāyi' kim vardur (17) bunlara ümmehāt dirler dāyim tecellįde dururlar ve anlaruñ tecellįlerinden

[94b] (1) mevālid-i ŝelāŝe žāhir oldılar deryā-yı evvelüñ genci pinhāndı dildeki (2) āşikāre ola işbu vech-ile āşikāre oldı faśl imdi (3) bilgil ki bāb[-ı] evvelden tā bu araya degin dinildi müşkil sözlerdür (4) düşvārlıġ-ıla 'azįzler fehmine irişe fikr rāst gele ve (5) Ĥātırı

pāk ve dānā śohbetin bilmiş gerekdür tā ki fāyide vire imdi (6) ‘aẓ̣izler bu kelimāt şöyleki benüm murādumdur bilürler bu ĥadi̇ŝüñ (7) ma‘nisini bileler ki ve hem bu ĥadiŝüñ (8) ma‘nị̇sini bileler ki ve (9) hem bu āyetüñ ma‘nisini bileler ki (10) ‘ibāretdür deryā-yı ŝālis̱den ve deryā-yı rābi‘den ki müfredāt-ı (11) milk-i melekūtdur müfredātı dāyim kitābındadur ve anlaruñ kitābında (12) mevālị̇d-i ŝelāŝe žāhir oldı bu mevālị̇d-i ŝelāŝe kelimātdur (13) bu kelimātuñ nihāyeti yoḳdur milkdür degüldür nitekim kelām-ı (14) ḳadi̇mde buyurur (15) ehl-i hikmet eydürler ki ādem çünki (16)‘aḳlı irişdi ‘āḳil oldı ‘urūc tamām oldı ve ehl-i (17) vaĥdet eydürler ki ādemi çün ‘aḳla irişe ‘āḳil ola

[95a] (1) ve andan śonra Allāh źātına irişe tā dāyire tamām ola şol (2) cihetden ki evvel Allāhuñ źātı idi çün Allāh źātına (3) irişdi dāyire tamām oldı bunuñ ma‘nisi budur (4) ve dahı ĥażret-i resūl risālet bunda (5) didi ki şol cihetdeki źāta irmişdi (6) ve ‘urūc tamām eylemişdi geldük insānuñ žāhiri (7) ve bātın şerĥine faśl bilgil ki e‘izike Allāhu fi̇ddareyni (8) nutfe çün raĥme düşer yir bir müddet anda durur andan (9) bir müddet ‘alaḳa olur andan bir müddet dahı muḍġa olup (10) durur ol muḍġa ol nesnede süñükler ve tamarlar ve (11) baġlayup žāhir olur ve dördünci ayuñ evvelindeki güneş (12) nevbeti dür ĥayāt olur āġāz olur ve tedri̇c-ile (13) ĥüsn ĥareket ire idi žāhir olur tā kim dört ay geçe (14) çünki dört ay geçdi oġlınuñ cismi ve rūĥı (15) ĥāśıl oldı a‘zā ve endām ve cevāhiri sa‘y-i ḫilḳat (16) tamām oldı ve andan ana raĥmine cem‘ olan ḳan (17) oġlanuñ ġıdāsı olur göbek yolından ol ḳan oġlana

[95b] (1) irişdi oġlanuñ cismi ve rūĥı tedri̇c-ile kemāle irişdi (2) tā ḳi sekiz ay giçe çün toḳuzuncı aydaki nevbet yine (3) müşteriye irişdi ana raĥmine oġlan rücū‘ idüp (4) ‘ālem-i kübrāya güzer eyledi faśl-ı der-beyān-ı ĥamse (5) ĥavāś nice birūn ve nice enderūn bilgil ki rūĥ[-ı] nefsānị̇ (6) ki dimāġdadur müdrik ve müteĥarrikdür anuñ idrāki iki (7) ḳısm üzredür bir ḳısmı žāhirde ve bir ḳısmı bātındadur (8) ol ki žāhirde durur beş ḳısımdur sem‘ ve baśar ve şem (9) ve zevḳ ve [lems]lerdür ol ki bātındadur ol dahı beş ḳısımdur (10) ĥiss-ü müşterekdür ve ĥayāl ve fehm ve ĥāfiž ve mutaśarrıfdur (11) ve dahı bilgil ki ādemi̇de dört rūĥ vardur birisi rūĥ[-ı] (12) nebātdur anuñ mevżi‘i cigerdür birisi rūĥ[-ı] ĥayvānị̇dür (13) anuñ mekānı yürekdür birisi nefsānị̇dür anuñ mevżi‘i (14) dimāġdur çünki bunları

bildüñ imdi bilgil ki ta bu ĥāle (15) degin söylendi ki ādemįdür girü ḳalan ĥayvānāt-ıla (16) müşterekdür bu ya‘nį bu üç rūĥdaki rūĥ-ı nebātį ve rūĥ-ı (17) ĥayvānį ve rūĥ-ı nefsānįdür şol cihetden benį ādemde

[96a] (1) olmasıla ba‘dehu ḳaçan ol śıfatları ġālib olmasıla (2) bulsañ lāzımdur üzerüñe ki żıddıla ‘ilāc idesin (3) taĥḳįḳ keyfiyyet-i riyāżet ḳavmüñ kitāblarında beyān olınmışdur (4) daħı bil kim nefs[-i] insāniyye çünki rūĥ-ı ĥayvāniyye oldı (5) pes ol nefs-i insānįde cemį‘ ĥayvānātuñ śıfatından (6) vardur keennehu cemį‘ ĥayvānātı bir havana ḳoyduñ (7) döküldi andan nefs-i insānį yaradıldı pes ol (8) ḳaçan bir śıfatdan ĥālį olsa bir śıfat daħı geyer pes (9) sen müstaḳimdür kim tā nefsüñ cemi‘ śıfāt-ı ĥayvāniyesi (10) śıfāt-ı melekiyyeye mütebeddil olsa andan śoñra (11) ḳaçan nefsüñ ba‘żı śıfātı śāfį olup mütebeddil (12) olsa daħı źikrüñ nūrı sirāyet itse źākir (13) vāḳı‘asında görür kim taĥḳįḳ ḳandįl yanduruldı (14) yāħūż śafį ḳılındı yāħūż anuñ vasḫı giderildi (15) yāħūż ħalvetinde yaḳıldı yāħūż bir žāhir süpürilmiş (16) mescide girdi ve fi’l-cümle her nesne kim ḳandįl (17) müte‘alliḳdür yāħūż sırçaya ya mescide ya nūra ya

[96b] (1) çıraġa küllisi ḳalbüñ ĥāline müte‘alliḳ andan śoñra ḳaçan (2) görse kim gökyüzi yılduzlar-ıla müzeyyen olmışdur (3) ḳalbidür kim münevver olmışdur źikir nūrıla ḳaçan ay (4) görse ol daħı ḳalbe mažhardur i‘tibār itsün (5) ḳalbüñ śafāsını daħı ‘adem-i śafāsını ḳamerüñ żiyāsından (6) daħı ‘adem-i żiyāsından ḳaçan güneş görse ol (7) rūĥınuñ śūretidür ḳaçan zühreyi görse gözi (8) ḳarşusında ıraḳdan śıfāt-ı vaśf üzerine ol sırrınuñ (9) kevkebidür ġayrısın daħı bunuñ üzerine (10) ḳıyāsın eyle ḳaçan eŝeri ‘anāśıra sirāyet itse (11) gāh görür kim beriyyede yürür yāħūż hevāda uçar (12) yāħūż oda girür yāħūż oduñ çevresinde devr (13) ider ‘anāsıra iħtilāf üzerine andan śoñra bil kim (14) ben ḳādir degülem şimdiki ĥālde vāḳı‘ātda görinenlerüñ **(**15) cem‘isini źikr itmege lįkin ba‘żısına işaret (16) iderin pes sen ḳalanın anuñ üzerine (17) ḳıyās eyle ḳaçan görse kim ĥammāma girür kirin

[97a] (1) giderür delālet eyler kim ḳalbini śāfį ḳılur andan śıfāt-ı (2) zemįmeleri zā’il ḳılur ḳaçan görse kim bāzāra (3) girür delālet eyler kim tabį‘at muḳteżāsınca ‘amel eyler (4) ḳaçan görse kim oġlan-iken besledükleri eve girür (5) delālet ider tabi‘at ḳadįmesinüñ yine žuhūrına ḳaçan (6) evi müzeyyen görse ĥüsn ĥāline delālet ider (7) ḳaçan evi süpürülmemiş görse daħı döşek döşenmemiş (8) görse tabį‘atınuñ daħı nefsinüñ ıślāĥına ihtimāyı (9) olmamasına delālet ider eger görse kim ol eve (10) girdi delālet eyler kim tabį‘atına ‘ilm sirāyet itdi (11) eger görse kim bustāna girdi eger aġaçları yemiş (12) virür aġaç olursa elma enār ĥayvā gibi ḳalb ma‘mūrınuñ (13) bustānıdur eger ol yemişler

yetişmiş ve olmış (14) olsa eger ol aġaçlar daḥı şimdi çiçeklenmiş (15) olsa delālet eyler ḳalbinüñ ibtidā-yı ʻimāretine (16) daḥı ibtidā-yı ıślāĥına eger bustāna girse kim (17) aġaçları yemiş virmez aġaç olsa sögüt ve ḳavaḳ

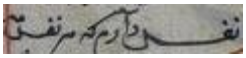
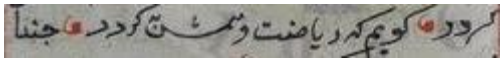
[97b] (1) gibi ve alġun gibi delālet eger görse kim sāliküñ (2) ʻālem-i müsaheleye rücūʻ itmesine daḥı ṭabį̇ʻat ruḥśatlarına (3) tābiʻ olmasına eger görse kim kaʻbeye gider delālet (4) ider kim Allāha müteveccihdür eger görse kim beytü'l- (5) muḳaddese gider delālet ider ĥālinüñ ıślāĥına (6) daḥı nefsinüñ tenzį̇hine meşġūl olmaġa eger görse (7) kim gemiye binüp deñizde seyr ider delālet (8) ider kim sālik şerį̇ʻata mütemessikdür ṭarį̇ḳatda (9) seyr ider eger görse kim bir yüce ṭaġ üzerine (10) çıḳmış kim anda bį̇-kārlar çıḳup aḳar ol ṭāġ ḳalbe (11) mažhardur eger görse kim dehlįzlere girür kimi ṭardur (12) kimi ĥarābdur kimi maʻmūrdur ol vücūdınuñ (13) dehlįzlerdür eger derin ḳuyu görse kim dibinde śu (14) var ol daḥı vücūd ḳuyusıdur eger görse kim (15) ḳuyudan ḳoġa-y-ıla śu çeker ol anuñ ḳalbidür (16) eger anasın görse delālet ider nefs śalāĥına (17) girmege eger ol ana aña şefḳat iderse

[98a] (1) delālet ider nefsinüñ śalāhına eger şefḳat (2) itmezse delālet ider fenāsına eger atasını görürse (3) taĥḳįḳ nefsini gördi kim emr-i maʻāşda ihtimām (4) idicidür daḥı ĥāle daḥı ʻamme daḥı ʻammete yine (5) ancılayındur pes aḳrabadan her ne kim ana ṭarafından ola (6) ol ḳuvā-yı nefsiyye şeheviyedür yine ʻavratda (7) ancılayındur daḥı aḳrabadan her ne kim ata ṭarafındandur (8) şol ḳuvādur kim tedbįr idicidür emr-i maʻāşda (9) vaḳt olur kim şeyĥ ata śūretinde görinür daḥı ḳuvānuñ (10) ĥademesi ḳullar śūretinde daḥı cāriyeler (11) śūretinde görinür daḥı ḳuvvet-i ʻāḳile ḳāđį̇ śūretinde (12) görinür daḥı melā'ike etrāk śūretinde görinür (13) kim leşkerler gibi ola daḥı ĥādimler śūretinde (14) görinür şehvetleri olmaduġı-çun daḥı emredler (15) śūretinde görinür kim melį̇ḫ ve ĥūb śūretlü (16) olalar anlar latįf olduḳları-çun cinnįler kedi (17) śūretinde görinür melį̇ĥ ve ĥūb śūretlü olurlarsa

[98b] (1) vaḳt olur benį ādem śūretinde görinür eśnāf-ı iĥtilāf (2) üzerine daḥı insān kendü rūĥını şol (3) emer oġlan śūretinde görür kim śabiĥü'l vech (4) ola ve ġāyet cemįl ola ve latįf ola daḥı ḳalbini (5) ḳaçan ṭabį̇ʻatdan ṭoġa emer oġlan śūretinde görür (6) daḥı az olur kim kendü ṭabį̇ʻatını bu śūretde (7) görür daḥı ĥālinüñ śalāĥını ṭuz śūretinde (8) görür ve ĥālinüñ fesādını balçıḳ düşmek śūretinde (9) görür ḳaçan iki edügin geymiş görse yāĥūd iki (10) naʻlın geymiş görse delālet ider ki seyrinde (11) müstaḳįmdür ḳaçan görse kim yalın ayaḳ yürür (12) bābucın veya naʻlının bulımaz delālet ider ki hebṭ (13) içindedür daḥı seyrden münḳaṭiʻdür ḳaçan kendüyi (14) yalıncaḳ görse iḫtimāl var kim kendünüñ (15) śūreti tecerrüd ola daḥı iĥtimāl var kim įmāna (16) naḳś getüren nesneden iĥtirāz itmedüginüñ śūreti (17) ola kendü te'emmül eyleye ĥālini nice bulur

[99a] (1) göre ve ol ĥisāb-ıla vezn idüp farḳ eyleye (2) ḳaçan görse kim ṭa‘ām yir et gibi ve etmek gibi daḥı (3) eṭ‘amınuñ küllisi ma‘nevį ġıdālardur kim anuñ-ıla ḳalb (4) ḳuvvet bulur evlāsı ve aḥśį itmekdür ve etdür kim (5) śuda bişmiş ola biryān ola daḥı bal-ıla süddür (6) ammā çig et delālet ider beşeriyyetüñ žuhūrına (7) daḥı ‘ulūm-ı ledünniye ancılayın bal sūretinde (8) görünür fıtrat-ı asliye daḥı ancılayın süd śūretinde (9) görinür daḥı yemişler yine ancılayın ġıdā-yı ma‘nevįdendür (10) ḳalbe ḳuvvet virür aḥsį ve evlāsı üzümdür (11) ve ḥurmādur elma ve enārdur ammā ḳavun ‘ilm-i (12) kesbį śūretidür ḳoz daḥı ancılayındur ammā (13) ḳarpūz śūret-i ma‘ārifdür pes fehm eyle elān (14) ḥuśūśiyyāt-ı eṭ‘ime ve eşribe daḥı fevākihe (15) bāḳįlerini daḫı anuñ üzerine ḳıyās eyle ammā (16) geyeceklerüñ pākligi daḥı śāfįlıġı delālet ider (17) nefsüñ ve ḳalbüñ Ĥālinüñ śafāsına ve mükedder

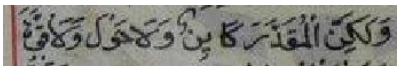
[99b] (1) olmasına śafāsuzlıġa delālet ider ḳaçan (2) görse kim ḥırḳası žāyi‘ oldı yāḥūd uġurlandı (3) eyle gerekdür kim Ĥālini añlaya bu bir ‘ažįm musįbetdür (4) aña yetişdi şehvete inhimālinden ve meşġūl (5) olmasından ya şeytān üzerine musallaṭ olup ġalebe (6) itmişdür ne‘ūźubi’llāhi eger kendüyi śayru görürse (7) fehm ide kim ḳalbi marįždür ba‘żı Ĥiśāl-i (8) žemįmeden kim aña mübāşeret itmişdür eger görürse kim (9) oldı ya bir kimsene kendü elinde oldı bile (10) kim nefs maġlūb olup meyyit ölü gibi oldı (11) lākin bile ḳaçan ol nefs hevāsını bulsa yine (12) dirilür Ĥayāt bulur iyi kāşḳį nolaydı (13) bu nefs bir kere öleydi yılan gibidür ḳaçan śovuḳ (14) yetişe uyuşur ölü gibi olur ḳaçan güneş ıssısı irişse (15) yā od ıssısı doḳınsa yine Ĥareket eyler ve žarar (16) eyler pes sālik gerekmez kim nefsüñ emrinde (17) teāhül ide zįrā sālik ḳaçan nefsinüñ śafa

[100a] (1) žabtından ġāfil olsa yine evvelki ṭabį‘atına ‘avdet ider (2) pes lāzımdur sālike dāyim mülāĥažā eyleye nefs muḳtezāsınca (3) kendüden ne śādır olur göre daḥı nefsüñ (4) mekrinden ve aldamasından emįn olmaya zįra nefs (5) bir Ĥareketde kim hevāsı muḳteżāsınca ‘amel ider ya bir (6) kelime Ĥažž-ıla söyler ya kendü fażįletlerinden bir fażįleti (7) iżhār ider niçe yıllıḳ ‘ibādetleri žāyi‘ ḳılup bāṭıl (8) eyler pes eger sen tecribe idüp taĥrįk iderseñ (9) nice yirlerde bilürsin kim anuñ içinde ne ḳadar aḥlāḳ-ı (10) žemįme ve desįseler var-ımış ne gökçek eyitdi (11) şol kimse kim nefsüñ Ĥālini tecribe itdi parsį (12) dil-ile beyān itdi nažm (13)

(14) (15) benüm beḳām-içün nefsüñ

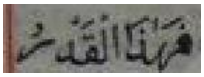
mekāyidini (16) bilmek dahı anuñ mekirlerin bilmek ve tezvịrlerin (17) bilmek dahı nefsde mahfị olan sıfāt-ı żemịmeleri

[100b] (1) bilmek mürịde menfe‘atlüdür anuñ ḥayālātın bilmekden lịkin (2) gördüm fuḳarānuñ nažarı vāḳı‘ānuñ ma‘rifetine ḳavịdür (3) pes anlaruñ-ıla müdārā itdüm vāḳı‘alardan (4) nicesini beyān itmek-ile dahı anlaruñ iḥtiyārlarıdur (5) gine śalıvirdüm şol ümịze kim anlar müstaḳịm olalar maḳām-ı (6) ‘irfāna yetişmek içün inşāa’llāhu te‘ālā andan (7) śoñra dünyā-yı ‘acūze şūhā śūretinde görür (8) ve az olur kim yigit ‘avrat śūretinde görür dahı (9) cāriye śūretinde görür kim ḥizmet itmek ister ammā (10) bunı şol vaḳt görür kim dünyāyı bil-küllịye terk ider (11) bir iki loḳma-y-ıla bir ḥırḳaya ḳanā‘at ide zịra dünyā (12) ma‘şūḳat-ıla aldamaġa ḳādir olmadı diler (13) ḥādimiyyetile anı aldaya pes sālike gerekmez kim aña ve anuñ ḥiżmetine (14) iltifāt ḥādimeti-y-ile anı aldaya pes sālike (15) eyle eyleye dahı lāzımdur sālike enbā-yı dünyā-y-ıla ve (16) anuñ ṯāliblerile ve ‘āṣıḳlarıla iḥtilāt ḳapusın (17) yapa evvel żarar kim bu ṯarịḳde ben faḳịre vāḳi‘ oldı

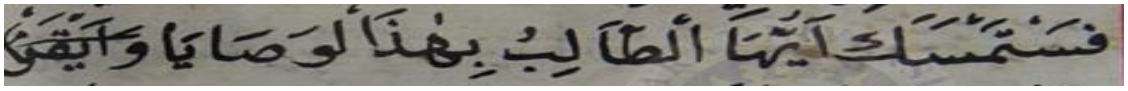
[101a] (1) i‘tiḳād idici tācirler-ile iḥtilāṯ-ı cem‘iyyetinden oldı (2) pes her kimse kim dünyādan ḳaçmaya gerek ki sālik anı (3) bilmeye ve anuñ-ıla hịç iḥtilāt itmeye ebedị dahı żarar (4) müstemir bu ṯarịḳde budur kim şeyḥ mürịdlerüñ umūrını (5) żabṯ eylemege iltifāt eylemeye yeyeceklerinden ve (6) içeceklerinden ve geyeceklerinden zịra ol vaḳt (7) şeyḥ muḥtāc olur mezārı‘ı ve esbābı żabṯ eylemege (8) pes yine dünyāya meyl ider dünyāyı terk itmişken (9) dahı kendüye śafā-yı ‘ibādeti mükedder ḳılur ḥaḳ (10) oldur kim bizüm şeyḥimüz anuñ üzerine idi (11) ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azịz bunuñ gibi umūra aślā iltifāt (12) itmezdi (13) ne gökçek eyitdi rūḥu’llāh śalavātu’llahi (14) ‘aleyhi ve selāmuhu (15) **beyt** ala iy ṯālib-i dünyā eger iḥsān idem dirseñ (16) anı terk itmekde evlādur nitekim didi raḥu aş (17) hemān esbāb itmeye ḥaḳịḳat bil ki dünyādur seni meşġūl

[101b] (1) iden ḥaḳdan ne kim varsa ġayru’llāh gel imdi anı terk eyle (2) ḳul olma nefse teslịm aña göñülden küllị maḥv eyle olasın (3) ‘abdu’llāh dünyā necis śūretinde görinür pes ḳaçan sālik (4) görse ŝevbine necis bulaşmış ya eline ya ayaġına bulaşmış (5) bile ki dünyāya meyl itdi ḳaçan görse kim cennete girdi (6) bile kim ‘ālem-i ḳalbe girdi dahı tefriḳadan cem‘e yetişdi (7) eger cehennem görse bilsün kim maḳām-ı nefse düşdi (8) dahı anuñ hevāsına tābi‘ oldı dahı gerekdür sālike (9) bile kim her ādemị cem‘ olmışdı cemị‘ ‘avālimden (10) pes ‘ālemde hịç bir şey yoḳdur illā ol şeyden āzāde (11) bir nesne vardur

pes evvel sālik az az ḥalāś bulur (12) ḳuvvetlenür nitekim dinildi riyāżet idüp sülūk (13) itdügi vaḳt avālimden her nesneye müte‘alliḳ olmış (14) pes sālik kendü ĥālini fehm eyler daḥı teraḳḳį beyānını (15) ve tenezzülātını daḥı ḳalan ĥāllerini vaḳı‘ālardan bilür (16) daḥı nefsinüñ ve ḳalbinüñ ĥarekātından ve sekānātından (17) bilür her kim ki fiten zįrek ve ĥāżıru’l-ḳalb olsa

[102a] (1) kendüden ‘śādır olan nesnelerde Allāh-ıla ĥālini (2) ri‘āyet itdügi vaḳitde žāhir ve bātında ol kimse fehm (3) eyler cemį‘ vāḳı‘ātını vecdānından daḥı ĥālātından (4) ĥālinden pes muĥtāc olmaz vāḳı‘adan her nesne’ (5) aña tafsįl idüp beyān idi virmege (6) daḥı va‘de olunmışdur (7) ki Allāh ecelden emān virürse sāliklerüñ sā’ir (8) mühimmātını taĥrįr idem ve beyān idem ma‘rifet ve irādātdan (9) daḥı ḥavātırla ve irādāt arasında farḳdan (10) ve keyfiyyet ve vürūd-ı ḥavātır beyān itmekden daḥı (11) ba‘żını ba‘żından temįz itmekden daḥı tecelliyāt (12) arasındaġı farḳı daḥı anuñ merātibinüñ beyān ve āŝārınuñ (13) ve levāzımınuñ ma‘rifeti daḥı andan yuḳaruya (14) teraḳḳįnüñ keyfiyyetini daḥı tecellį[-i] ĥaḳḳınuñ tecellį[-i] (15) rūĥiyyeye iştibāhınuñ beyānı daḥı ‘aksinüñ beyānı (16) daḥı merātib-i tevĥįdüñ beyānı daḥı tevĥįd-ile (17) ittiĥāduñ daḥı vaĥdetüñ farḳı daḥı śıfātuñ

[102b] (1) kā’ināta ta‘alluḳātı daḥı tecellį[-i] żatda fānį olmaġuñ (2) ma‘ānįsi daḥı tecellį[-i] sıfāta bāḳį olmaġuñ ma‘ānisi (3) daḥı tecellį[-i] źāt müstelzim olur mı ‘adem-i ma‘rifet (4) śıfātı daḥı śıfātuñ ve žātuñ tecelliyātınuñ merātib-i (5) telvįnāt-ı ĥaḳįḳiyyesi ve daḥı temkįnātda daḥı ebedi’l-ābād (6) ma‘ārifüñ ve esrāruñ ziyāde olmasınuñ (7) beyānı tafśįl ide inşā’a’llāhu te‘ālā

(8)

(9)

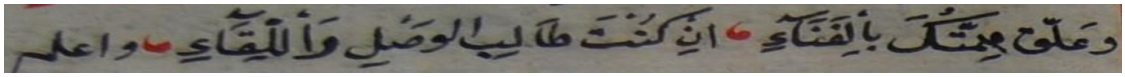
(10)

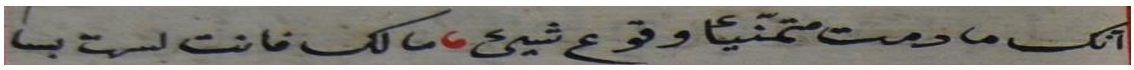
(11)

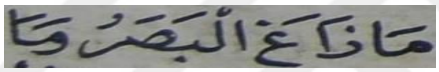
daḥı ḳāni‘ ol (12) beyān-ı vāḳı‘ātdan bu miḳdā[r] daḥı tālib olma (13) ale’t-tafsįl şerh envāra daḥı mütenebbih ol (14) şū kelāmı saña didüm ki taĥḳįḳ ĥaḳ subĥānehu (15) ve

te‘ālā muḳaddesdür cemį‘ nesneden kim esrār (16) üzerine münkeşif olur ḳande ḳaldı şol nesne (17) kim envārdan ĥayāl üzerine tārį olur daḥı

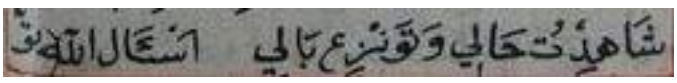
[103a] (1) şeyḫ şiblįnüñ raĥimehu beytini ĥıfż eyle daḥı beyt

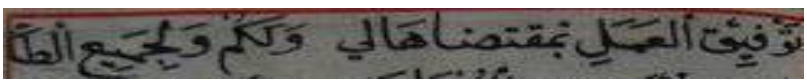
(2)

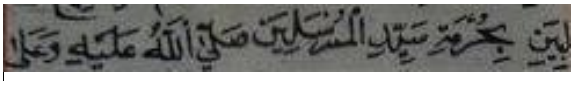
(3)

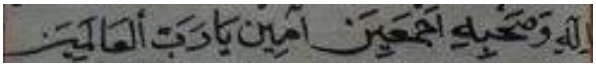
(4) iyi ṭālib himmetüñi müte‘alliḳ ḳıl fenāya (5) eger ṭalebüñ var-ısa vaśla ve liḳāya daḥı bil mādemki (6) saña bir şey vāḳi‘ olmasını temennį idersin sālik (7) degülsin ṭarįḳ-i fenāya pes himmetüñi mücerred eyle keşūfāt-ı (8) kevniyyeye daḥı kerāmāt-ı ‘ayāniyyeye meyl idüp (9) ve anları temennį itmekden zįrā anlar ĥaḳāyıḳ-ı ilāhiyye (10) ṭāliblerinüñ mevāḳıfidür ya‘nį teraḳḳįden kesilüp (11) ṭuracaḳ yerleridür daḥı meāric-i ebediyye ve ma‘ārif-i (12) ĥaḳįḳiyye ve sermediyye aġalısına śa‘ūd idicilerüñ (13) mevāni‘idür imdi žāhirüñ-ile va bātınuñ-ıla ve (14) sırruñ-ıla ittibā‘ eyle habįbu’llāh muĥammedi muśtāfā (15) ĥażretine ki anuñ şānıdur

(16) ol ĥabįbu’llāhuñ (17) gözleri müşāhede-i cemālden ırılmadı daḥı ol

[103b] (1) dünyādan ve āḫiretden ‘arż olunan nesnelere hįç (2) iltifāt eylemedi śalavatu’llāhi ve selāmuhu ‘aleyhi ve ‘alā (3) mütbe‘iyyehi’l-mümtimįn bi’ś-śıdḳı ileyhi Allāhu te‘ālānuñ (4) śalavātı ve selāmı anuñ üzerine olsun daḥı aña (5) śıdḳ-ıla tābi’ olup mensūb olanlar üzerine olsun (6) tā kim merzūḳ olasın ve saña nasįb ola şol (7) ‘ālį feyżlerden kim anuñ-ıla sen müsta‘id olursın (8) teraḳḳiyāta kim müstemirdür ve ebedįdür ve allāhu’l-kerįmu’l (9) -mennān ve’l- mütefaḍḍalu bil-cūdi ve’l-iĥsān imdi (10) iltimās olunan senden oldur kim beni du‘āñdan (11) unutmayasın ḫuśūśā evḳāt-ı śafāñda pes (12) biz senüñ ve vefāñ-ıla ġanįmetlenicin daḥı bu veśāyı (13) naśib-[i] ‘ayn idinesin bundan nažaruñ gidermeyesin ve (14) bir bir bunuñ-ıla ‘amel eyleyesin ve tertįbatın (15) ri‘āyet eyleyesin zįrā ki ben bunı ebvāb üzerine (16) yazmadum ve fuśūl üzerine terkįb itmedüm ve ente (17)

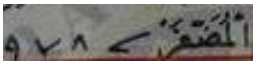
[104a] (1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

SONUÇ

Bu çalışmada Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşıyan *Risâle-i Cüneyd* adlı eser transkribe edilerek günümüz Türkçesine kazandırılması, eserin ses ve şekil özellikleri bakımından incelenmesi ve böylece Eski Anadolu Türkçesi alanında yapılan çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar şöyle sıralanabilir:

1. *Risâle-i Cüneyd*, tasavvufla ilgili kavramlar, halvetin faydaları, usul ve esasları, müridin seyr-i süluk esnasında karşılaşacağı hâller ve bu hâller karşısında neler yapması gerektiğiyle ilgili tavsiyeleri ihtiva etmektedir.

2. *Risâle-i Cüneyd*, harekeli olarak kaleme alınmış bir eserdir. Bu durum, kelimelerin doğru ve kolay bir şekilde okunmasını sağlamıştır. Metinde Arapça ve Farsça kelimeler imlalarına uygun şekilde kullanılırken Türkçe kelimelerin imlasında bazı farklılıklar görülmektedir. Türkçe kelimelerin yazımında görülen farklılıklar, Uygur ve Arap-Fars yazı geleneklerinden kaynaklanmaktadır.

3. Eserin genelinde Türkçe kelimelerde kalınlık-incelik uyumu sağlamdır: güneş 70b/8, ayruḳ 70b/10, söykenmeye 71a/13, yatsudan 72b/7, yönelmege 73b/6.

Bununla birlikte bazı Türkçe eklerin kalınlık-incelik uyumuna uymadığı tespit edilmiştir: aydaki 95b/2, ṭururken 86b/11.

Türkiye Türkçesinde kalınlık-incelik uyumunu girmeyen *+ki* ekinin metinde bir iki yerde kalın şekliyle uyuma girdiği görülmektedir: arasındaġı 102a/12.

4. Risâle-i Cüneyd'de düzlük-yuvarlaklık uyumu sağlam değildir. Metinde bazı Türkçe asıllı kelimelerin uyum dışında kaldığı tespit edilmiştir: degül 93a/10, girü 95b/15, kendü 98b/2 vb.

Kimi kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyum açısından görülen uyumsuzluk eklerde de görülmektedir. Bunun nedeni Eski Anadolu Türkçesi döneminin bir özelliği olarak bazı eklerin yuvarlak ünlülü, bazı eklerin ise düz ünlülü olarak kullanılmasıdır: aśhābum 78a/4, bildürür 80b/4, bilsün 91a/16, eylemesün 79a/2, idüben 87b/9, itdür 74a/3, ḳılur 79a/8, oġlınuñ 93b/17, şeyẖümüz 79b/6, ṯārīḳümüze 77b/17 vb.

5. Eserde genel olarak Eski Anadolu Türkçesinin dil özellikleri görülmektedir. Bununla birlikte eserin dinî ve tasavvufi içerikli bir metin olmasından ötürü eserde birçok Arapça ve Farsça kelime ile tamlamalara yer verildiği tespit edilmiştir. Eserde kullanılan bazı Arapça ve Farsça kelimelerle tamlamalar şunlardır: Ĥaḳīḳat-ı insāniyye 91b/1, ehl-i istidlālüñ

92b/4, pinhāndı 94b/1, bustāna 97a/16, ġıdā-yı ma‘nevịdendür 99a/9, beytü’l-muḳaddese 97b/4.

6. Metinde geniş zaman kpinin çekiminde *-r, -Ur, -Ar* ekleri, görülen geçmiş zaman kipinin çekiminde *-dI, -dU* ekleri, öğrenilen geçmiş zaman kipinin çekiminde ise *-mIş* eki kullanılmıştır. Eserde Eski Anadolu Türkçesi döneminin tipik gelecek zaman eki *-IsAr* eki kullanılmamış, Türkiye Türkçesinde gelecek zaman çekiminde kullanılan *-AcAk* eki, bu işeviyle bir yerde tespit edilmiştir. Bu ek metnimizde daha çok sıfat-fiil işleviyle kullanımıştır.

7. Eserde Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait tipik zarf-fiil eklerinin kullanıldığı saptanmıştır: diyicek 80b/18, idüben 87b/6, ḳorḳuban 84a/12, olmayıncaḳ 76a/9, tayanıcaḳ 77a/12, umuban 77b/6.

8. Eserin bazı bölümlerinde yer yer devrik cümle yapılarına rastlanmaktadır.
daḥı anuñ hevāsına tābi‘ oldı daḥı gerekdür sālike 101b/8
olayım ki ‘ömrüm żāyi‘ itmemiş olam dirdi resūl ‘aleyhi’s-selām 93b/5
‘asker-i şeyāṭịni ana musallaṭ eyler ol ḳula 87b/8
ba‘żılara śordular ki devāy-ı ḳalb ne nesnedür 79a/10
eger anasın görse delālet ider nefs śalāĥına 97b/16

9. Risâle-i Cüneyd’de Eski Anadolu Türkçesi döneminin söz varlığını yansıtan ve günümüz Türkçesinde kullanılmayan Türkçe kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: bilgil ki 94b/3, eyitdi 76a/3, ırılmadı 13a/17, söykenmeye 71a/13, yörenmege 72a/12.

10. Metinde bazı Arapça kelimelerin yanlış yazıldığı tespit edilmiştir: rūĥ-ı idāfị < rūĥ-ı iżāfị 94a/9

11. Eser, gerek taşıdığı Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait dil özellikleri gerekse dinî-tasavvufi içerikli olması bakımından Türk dili ve edebiyatı ile ilgili araştırma ve çalışmalara kaynak niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Akar, A. (2018). *Oğuzların Dili, Eski Anadolu Türkçesine Giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ateş, S. (1993). İslam Ansiklopedisi. *Cüneyd-i Bağdâdî*. Cilt: 8, s. 119-121. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri* (8. bs.). Ankara: TDK Yayınları.

Bayraktar, N. (2004). Türkçede Fiilimsiler. Ankara: TDK Yayınları.

Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik* Lûgat (13. bs.). Ankara: Aydın Kitabevi.

Ercilasun A.B. (2009). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı II İndeks - Gramer*. Ankara: TDK Yayınları.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım.

Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: TDK Yayınları.

Gülsevin, G., Boz, E. (2013). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Güneş, İ. (2022). *Usûl-i Vusûl-i İlâhiyye*. Ankara: Sonçağ Akademi.

Karadoğan, A. (2003). Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlaklaşan ekler. *TDAY Belleten*, 49 (2001) 170-180.

Kocaoğlu, T. (2003). Tarihî Türk lehçeleri metinlerinin transkripsiyonlanmasında kapalı e/i meselesi. *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı: 483-484, s. 266-281, Ankara.

Korkmaz, Z. (2005). Eski Anadolu Türkçesi üzerindeki çalışmaların bu günkü durumu ve karşılaştığı sorunlar. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. I, s. 475-482). Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2005). Eski Anadolu Türkçesinde imla-fonoloji bağlantısı üzerine notlar. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. I, s. 497-508. Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2017). *Marzubân-Nâme Tercümesi (Destûr-ı Şâhî)*. Ankara: TDK Yayınları.

Köktekin, K. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.

Mansuroğlu, M. (1988). Tarihî Türk Şiveleri. M. Akalın (Çev.), *Eski Osmanlıca* (ss. 247-276). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Merhan, A., Şan, F. (2016). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Özkan, M. (2009). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Öztürk, E. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Salan, E. (2021). Eski Anadolu Türkçesindeki belirtme durumu ekleri üzerine bazı düşünceler. *Türkçeye Saygı (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz'a Armağan)*. s. 387-407, Konya: Palet Yayınları.

Şahin, H. (2009*). Eski Anadolu Türkçesi* (2. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Tekin, A. (1998). *Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (4. Cilt, 1. Kısım)*. Ankara: TDK Yayınları.

Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

Tiken, K. (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-Fiiller*. Ankara: TDK Yayınları.

Timurtaş, F.K. (2015). *Osmanlı Türkçesi Grameri 3*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Timurtaş F. K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: TDK Yayınları.

Yavuz, O. (2006). *Anadolu Türkçesiyle Yapılan En Eski Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri*. Konya: Tablet Kitabevi.

Yelten, M. (2019). *Eski Anadolu Türkçesi (Dil Bilgisi ve Metinler)*. İstanbul: Arel Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, A., Şimsek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TIPKIBASIM

هوح

كتاب رسالة جنيد قدس الله عليه رحمة واسعة

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد وآله اجمعين

اما بعد سيد الطائفه جنيد بغدادي قدس الله

سره العزيز صحبت ايقطا يحون داعي خلوتك فايز

سيني بلما يحون سكر سنه شرط ايلدي اولكي شر

دوام وضو در يعني دايم ابدست الموق در زيرا ابدست

نور ي واردر كم ساطع در ابتداء اي نور كبي ظاهر او

انكله خلوت منور او لور نهايت حالك كنش نور كبي

ظاهر او لور چون كنش كبي ظاهر او لسه دخي سالك

كلسه اجنه كرسه ايرق انك اما قد ظهور قلمز

انفسه باطنه سرايدر پس ايرق اول نور ظاهر او لسه

بلكه ايرق نور ظاهر او لور اميد در كم اول انوار

نور ي ظاهر شرح ظاهر ومبسر او له ان شاء الله تعالى

الكي دوام خلوتدر يعني دايم خلوت اجنه

او

وتر مقدر خلوته كرمسجده كرز كبي بسم الله الرحمن الرحيم

ويه اشيعانت واسيميدا در جي اولدغي حالده مشايخ

سليله نك ارواحندن كلدوشيخي واسطه سيله دائمي

خلوته حاصلا الله ايجون كرمنقطع اولدغي حالده ما

سوي الله دن خلوتي مي قبر منزلنده فلاداخ الله هلك

كا كدجي اولمن كرم الله دن غيري نسنه ظاهر ده

ترك الدكي كبي قليله دخي ترك ايده اوتردغي وقت

بعداش فورب اولوتر وياشهده اوتر زكبي وياخود

اولو در مي ديلب داعي بليله دخي رمي بر سيله وشد

وتر هر نه وجهله كم قلب تراحت اولورسه ايله

وتر تاكم اعضاسي متاكم اولب كوكلي تشويش جكمية

قليله فرشو اوتر خلوت ديوارنه ارقاسي طايمايا

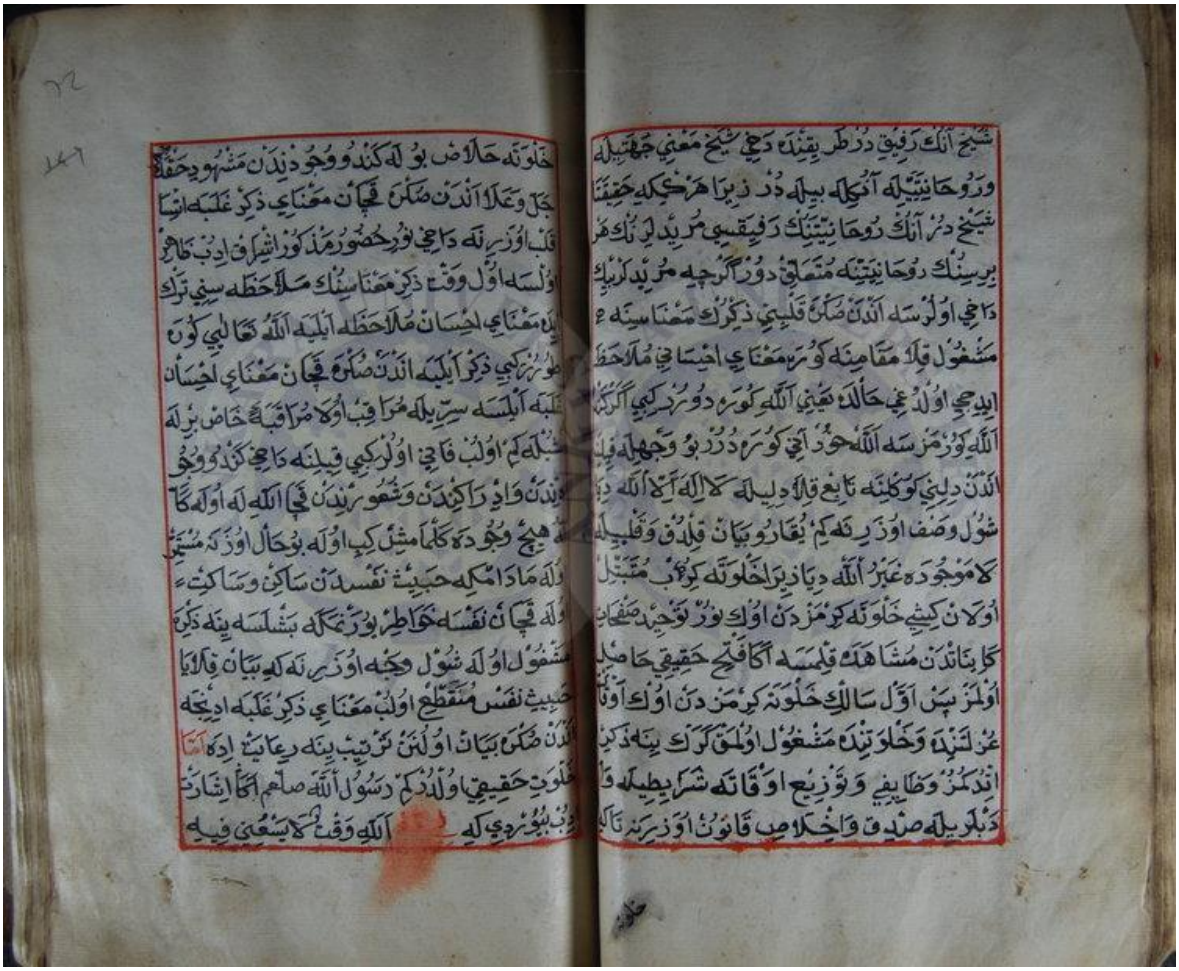
جي اوتر مي سوبكميه باشي استغا الله تعظيم لوين

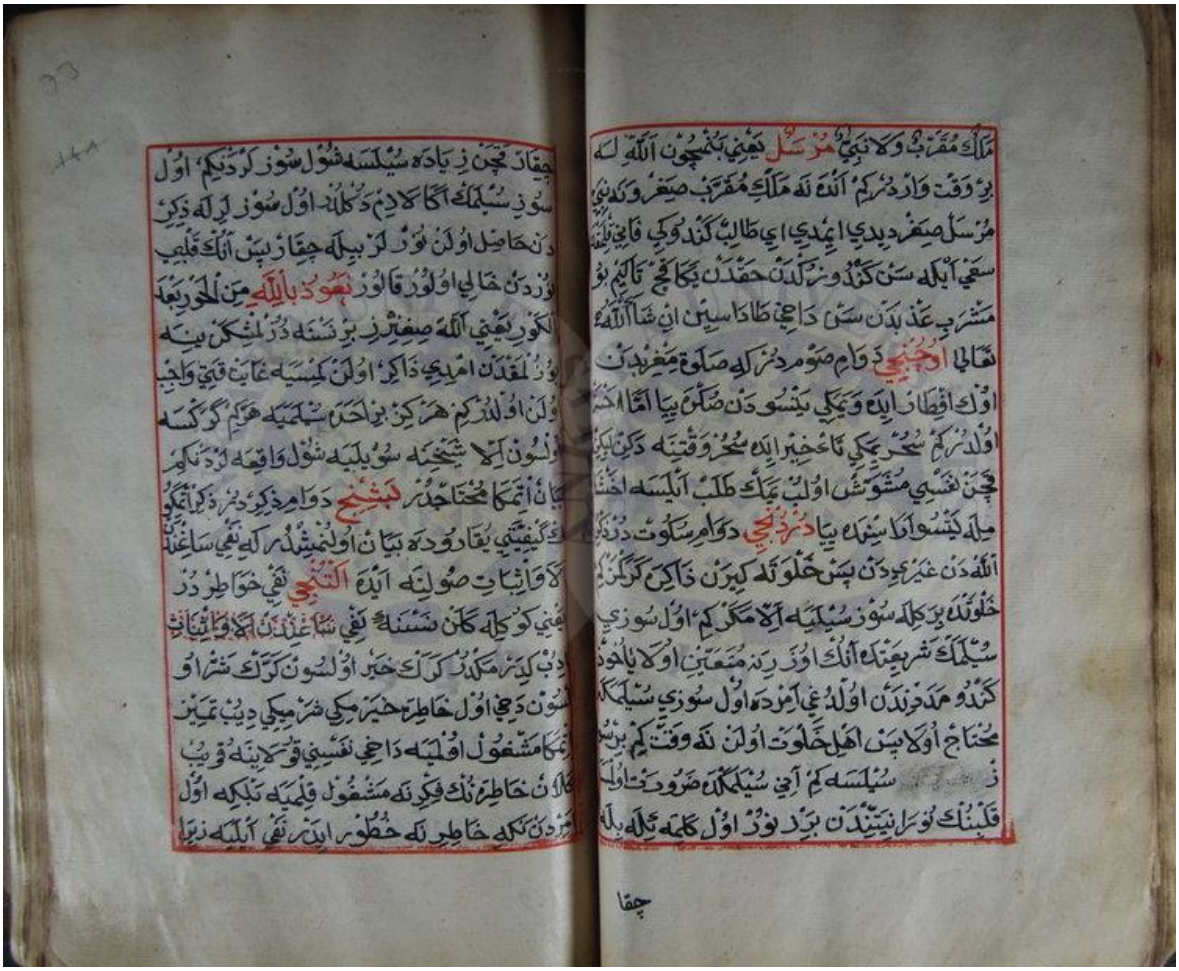
واكي كوز مي يومامق تعالى نك اجليس من ذكري

ديدكي قولني يعني هركم بني ذكر اورسه بن اكله

اوتوردغي ديدكي ملاحظه ايليه الدن صكره خيال

يني مفني جهتيله اكي كوزي اراسنده قلاز يرا

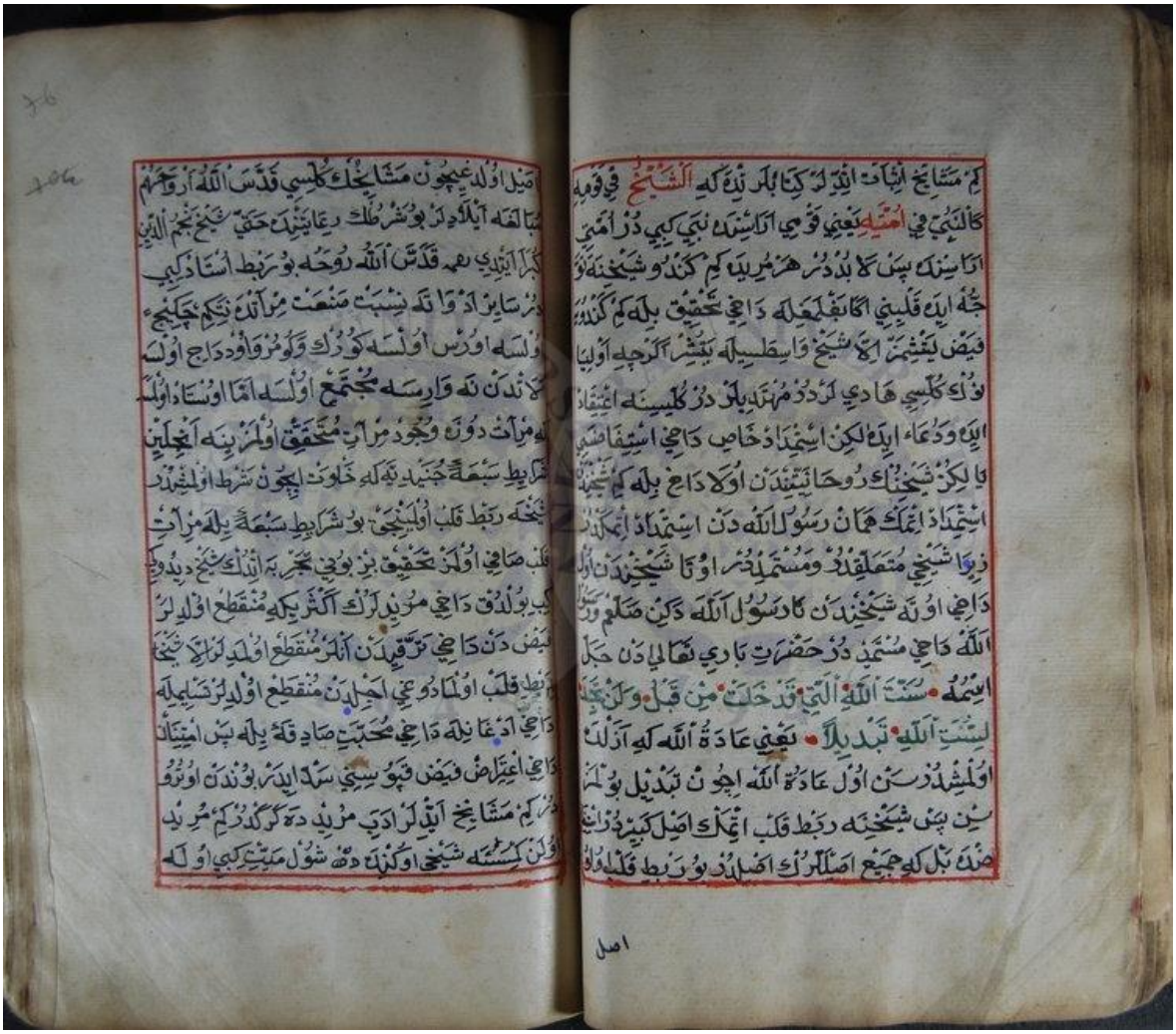
مَلَك مُقَرَّب وَلا نَبِيّ مُرْسَل يَعْنِي بَنْشِيوْن اَللّٰه لَه
بِر وَقْت وَارْدُر كِم اَنْدَه نَه مَلَك مُقَرَّب صِغَر وَنَه نَبِي
مُرْسَل صِغَر دِيدِي اِيمْدِي اِي طَالِب گَنْدُوكِي فَانِي تَلَفُّظ
سَعْي اَيْلَه سَن گَنْدُو وَر گَلْدَن حَقْدَن يَگَا گِچ تَالِيم بُو
مَشْرَب عَذْبَدَن سَن دَاعِي طَادَاسِين اِن شَا اَللّٰه
تَعَالَى اُوجُنْجِي دَوَام صَوْم دُرُكَه صَلَوٰة مَغْرِبْدَن
اُوْل اِفْطَار اِيْلَه وَيَكِي يَنْسُودَن صَلَن بِيَا اَمَّا اَسْ
اُولَدُرُكِم سُحُور يَكِي تَاعَخِير اِيْلَه سُحُور وَقْتِنَه دَگِن لَكِن
گِچَن نَفْسِي مُشَوَّش اُولُب يَگَا طَلَب اَيْلَسَه اَخْشَ
مِلَه يَنْسُوا اَدَا سِنَه بِيَا دُرُدُنْجِي دَوَام سُكُوت دُرُدُ
اَللّٰه دَن غَيْر بِرْدَن بِرْسَن خَلْوَتَه كِيرَن ذَاكِر گَرَكَدُر
خَلْوَتَه بِرْكِلَه سُوز سُيْلَيَه اِلَّا مَگَر كِم اُول سُوزِي
سُيْلَمَك شَرِيعَتَه اَنْلَك اُوزَرِنَه مُعَيَّن اُولَا يَاخُود
گَنْدُو مَدْرَنْدَن اُولَدِغِي اَيْمَدَه اُول سُوزِي سُيْلَمَگَه
مُحْتَاج اُولَا بِين اَهْل خَلْوَت اُولَن نَه وَقْت كِم بِرْسَن
ز سُيْلَسَه كِم اَنِي سُيْلَمَگَه ضَرُورَت اُولَه
قَلْبُنَك نُورَانِيَتِنْدَن بِرْدَم نُور اُول كَلِمَه يَلَه يَلَه

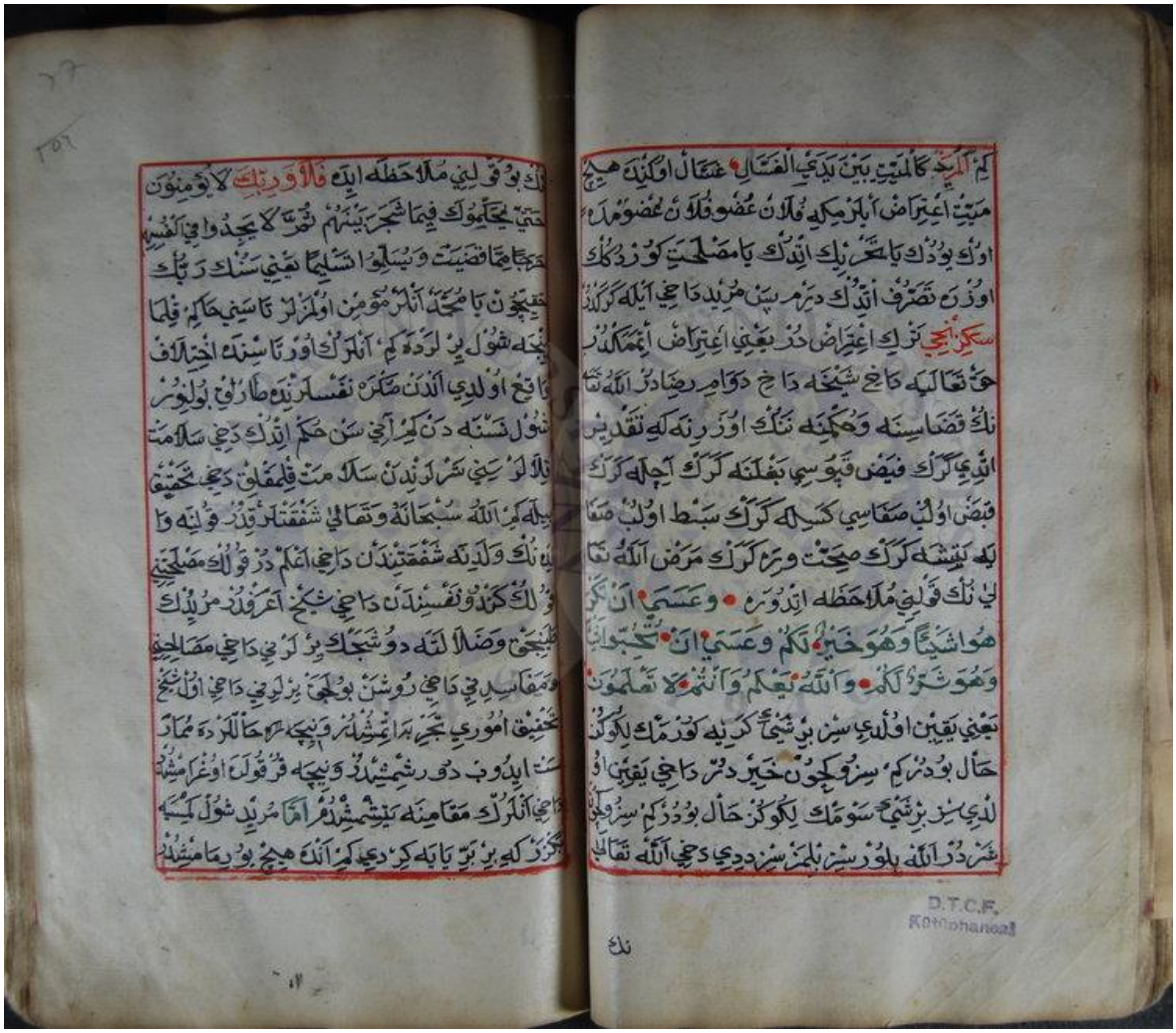
چقا

چقاندن چمن زیاده سیلسه شول سوز کودیکم اول
سوز سیلمك اگا کلادم دکلدر اول سوز لرله ذکر
دن حاصل اولن نور لر بیله چقار پس انك قلبی
نور دن خالی اولور قالور بعوذ بالله من الحور بعد
الکور یعنی الله صفدن بر نسنه دن لشکن بیله
نور لمقدن امدی ذاکر اولن کیسه غایت قبحی واجب
اولن اولدرکم هر کز بر احد سلمیه هرکم گرکسه
اولسون الا شیخنه سویلیه شول واقعه لرد نکم
بیان اتمکما محتاجدر بشنجی دوام ذکر در ذکر اتمکو
ك گنیقتی یقاردوده بیان اولنمشدر که نفی ساغدن
لا و اثبات صولنه ایده التنجی نفی خواطر در
یعنی کوکله کلان نسنه نفی ساغدن لا و اثبات
دیب کدر مکدر کرك خیر اولسون کرك شر اولسون دیمك اول خاطر خیر مکی در میکی دیب تمیز
ایمکسزین مشغول اولیه ذاکر نفسی قوی لاینه قویب
کلان خاطر نك فکرینه مشغول قلمیه تبلکه اول
نور دن کلکه خاطر لره خطور ایدر نفی ایله زیرا

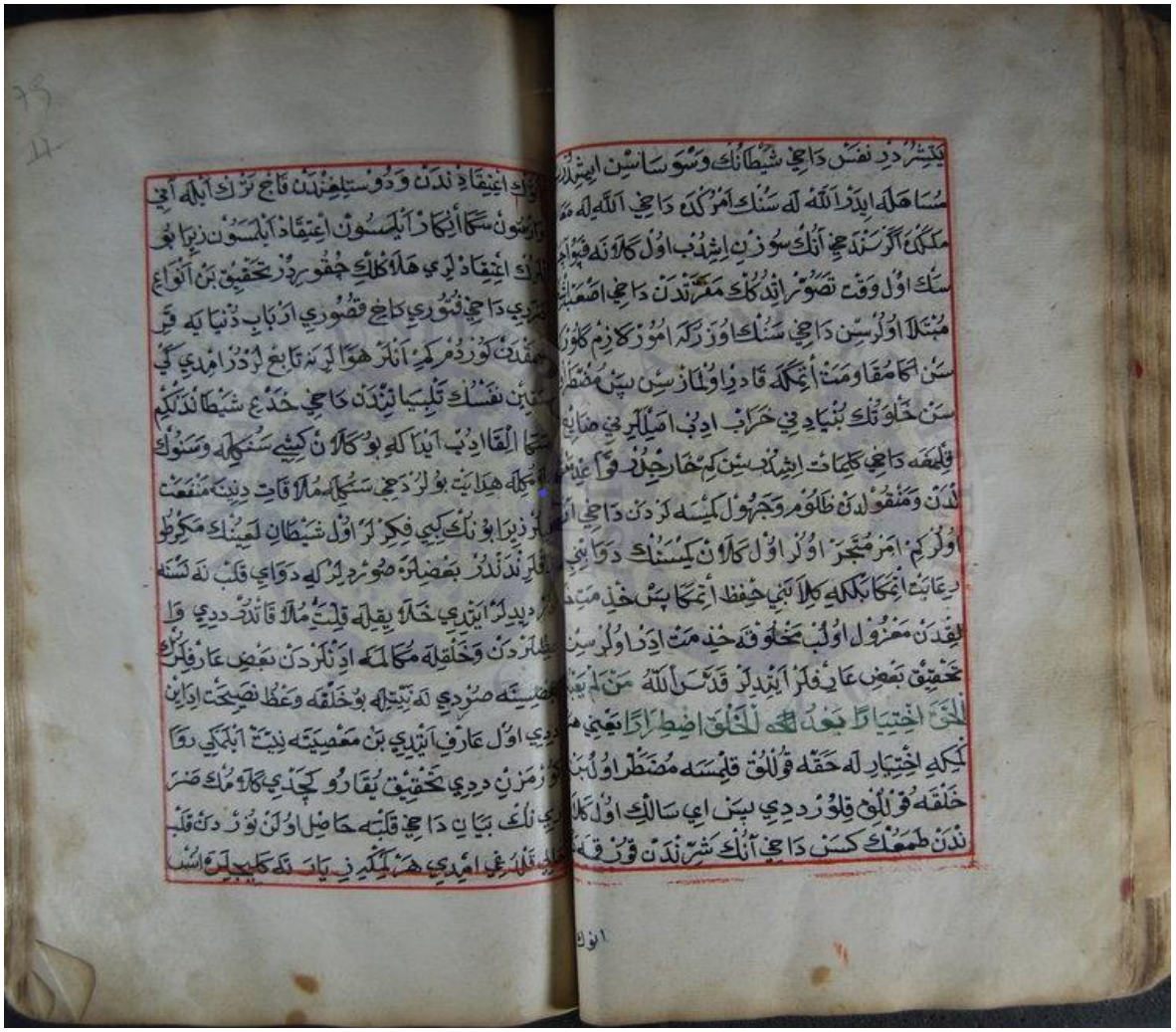

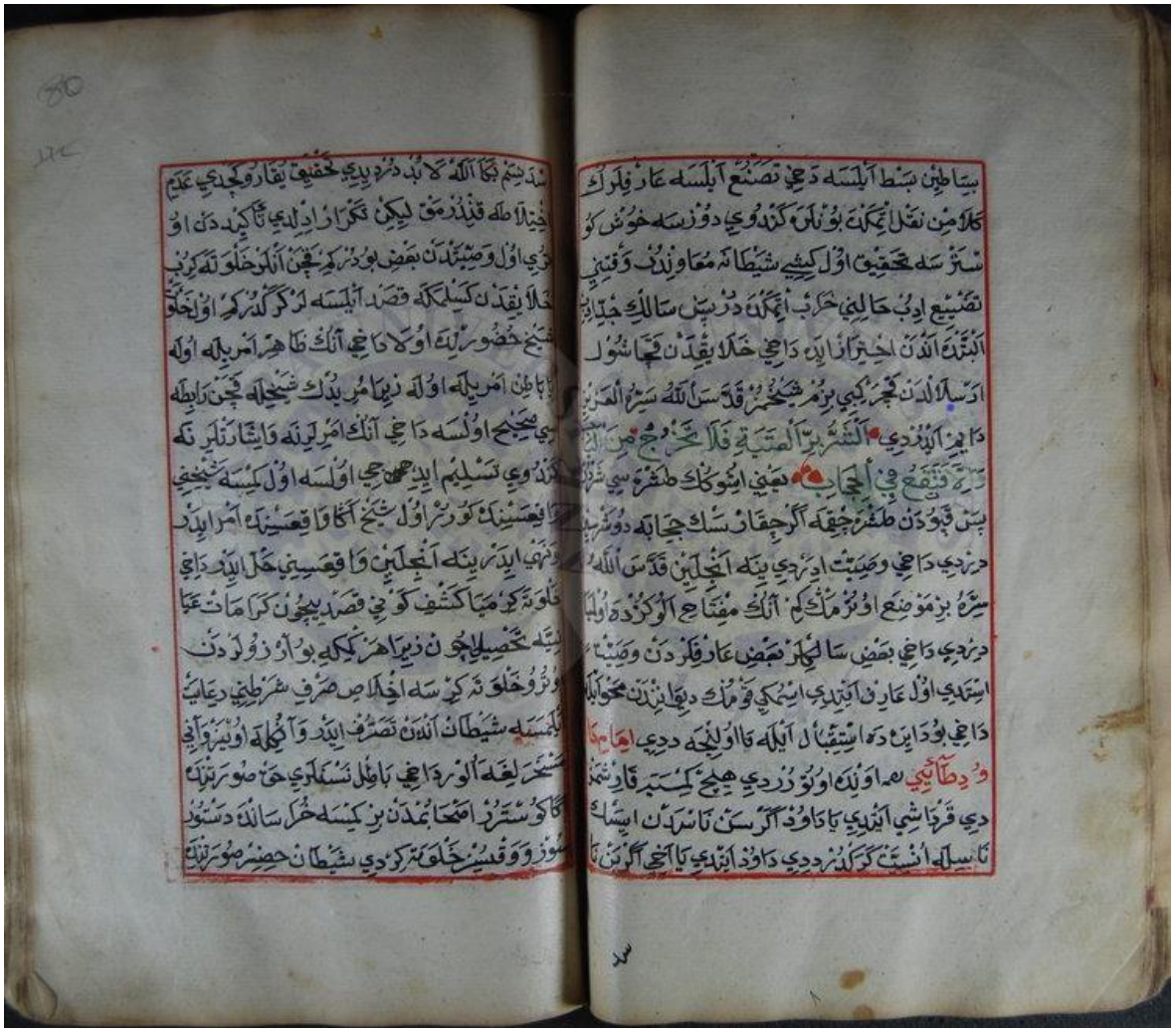

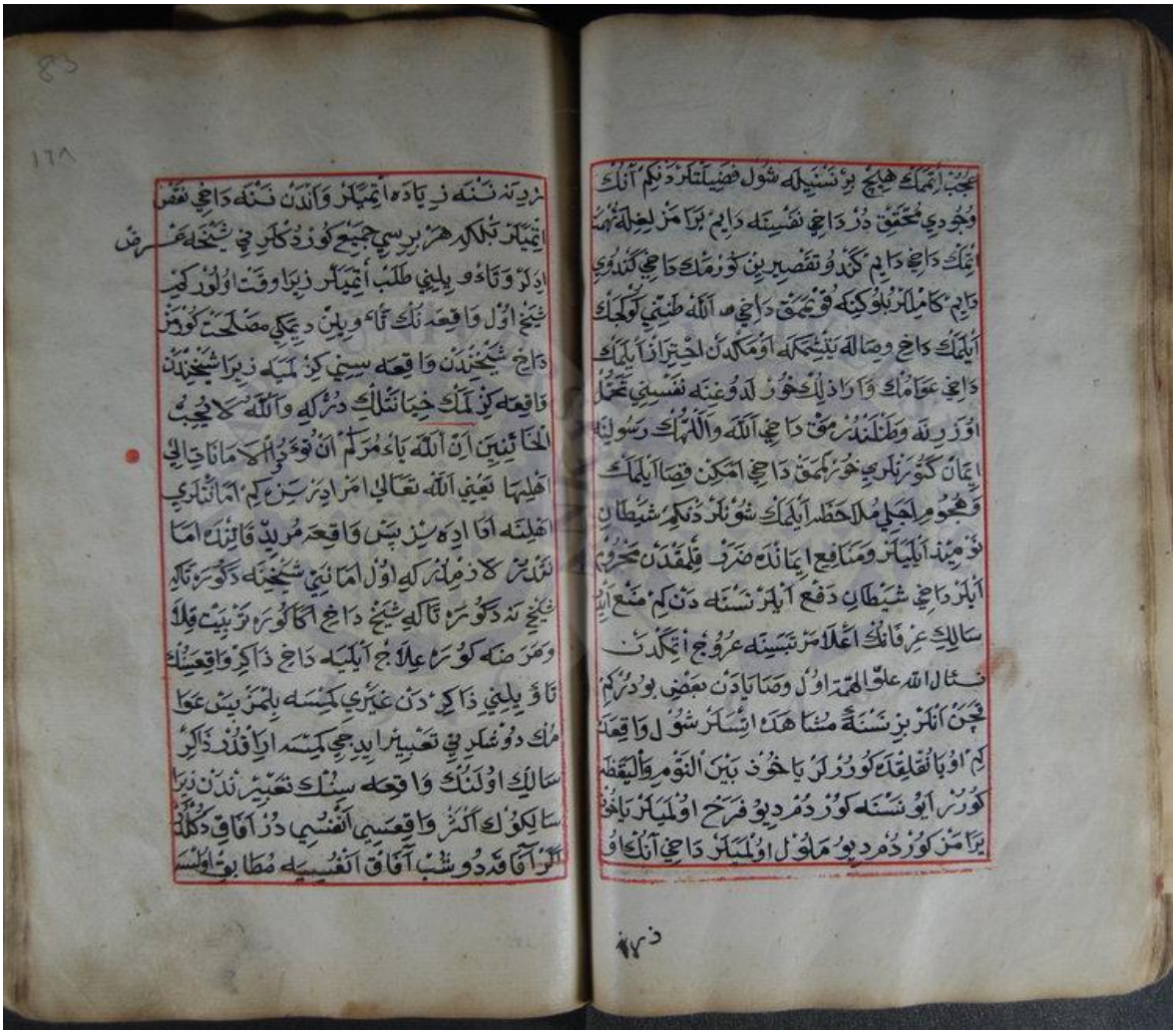

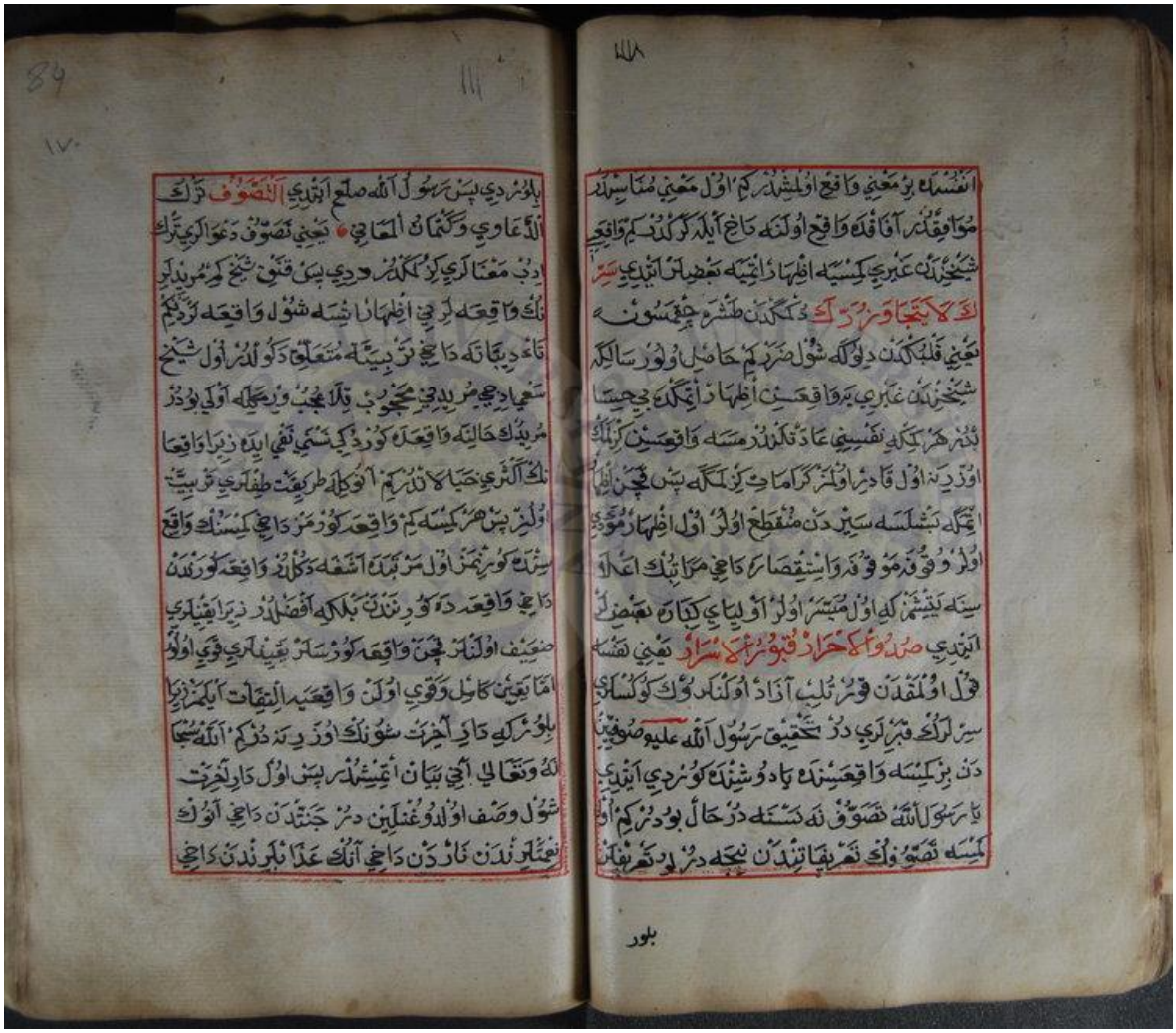

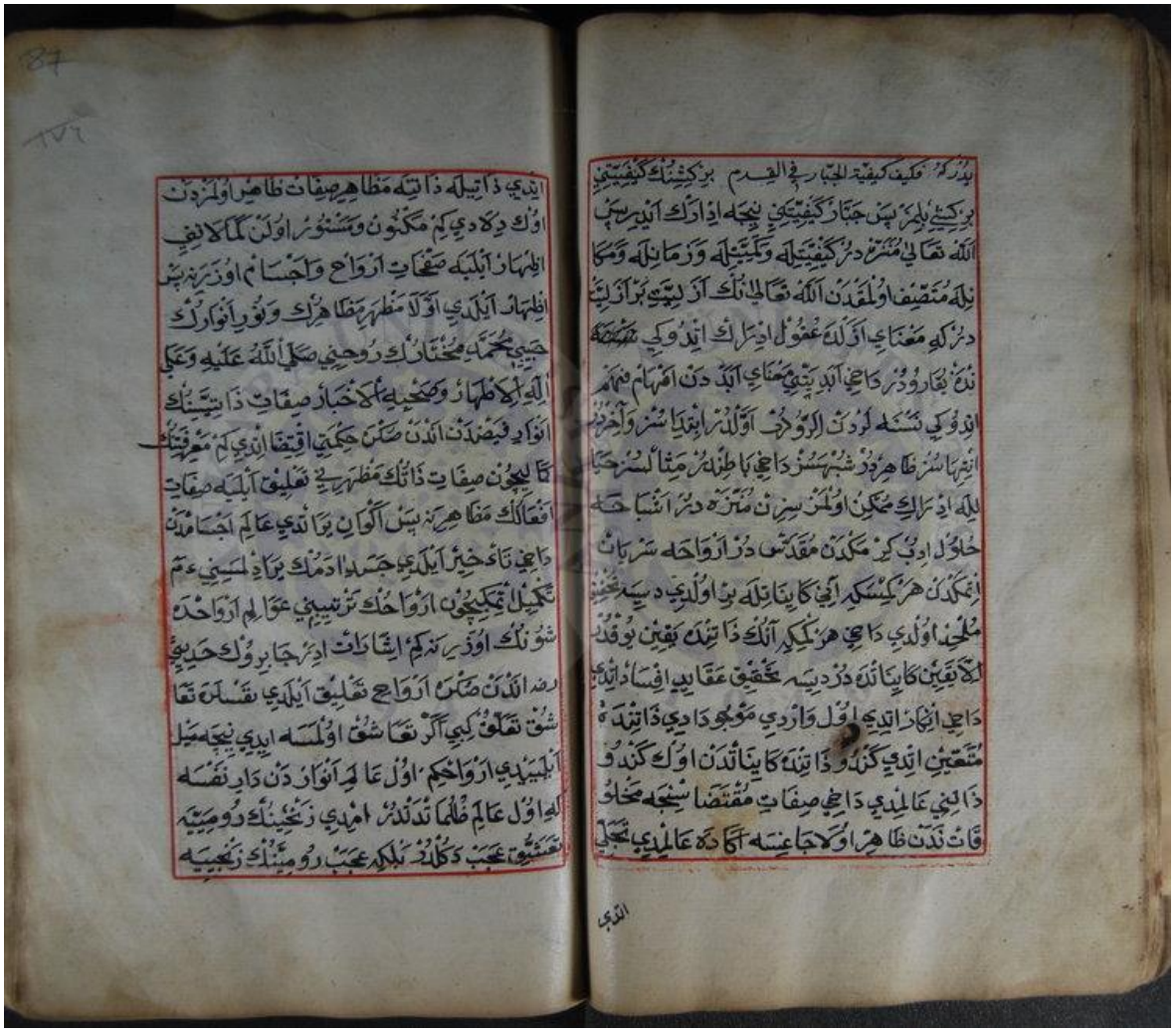

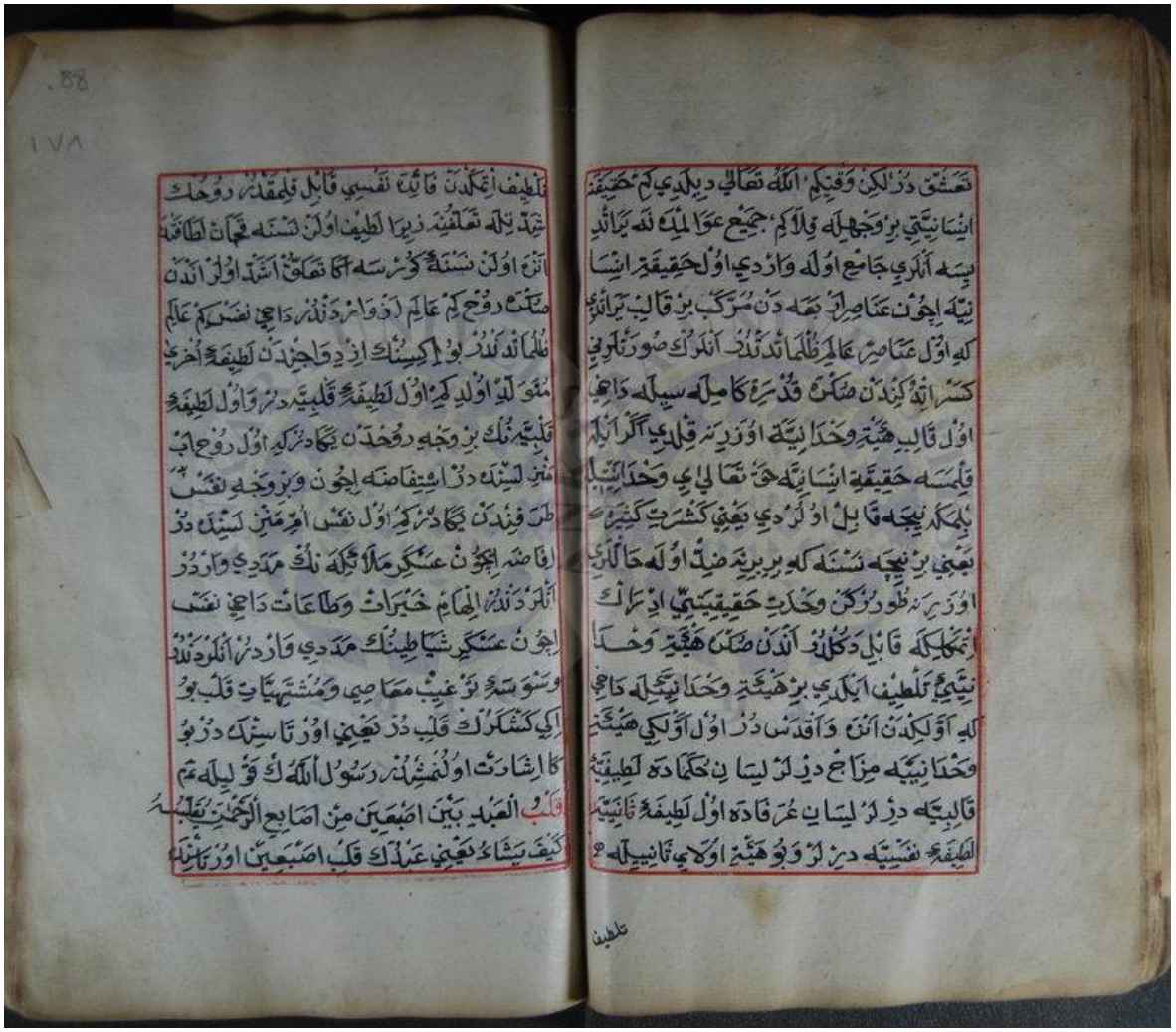

مُشْتَاقَ دَرْ اَصْلَا هِيچ بِرْ نِسْبَتِيه اِلْتِفَاتِي نَمِيه كَه اِخْلَاصِ سَبَقِي اِيدَه عَوَالِمِ تَقْلِيدِدَن عَالِمِ اِطْلَاقَه تَاكِم مُسْتَعِدْ اُولَه جَذْبَةِ كَرِيمَه خَلَّاقَه شِعر بَرْ كَنَارْ شُو زِ نَفْسِ كَم آن آيد بديد ۞ تَا تَوَانَائِي شَوِي مُطْلَق زَآن مِيان آيد بديد ۞ يَعْنِي هَرْ نَفْسِدَن كِنَارِ اُولْ يَعْنِي نَفْسِ كِه ظَاهِرِ اُولُورْ تَاكِه فَنَا شَيْنِ مُطْلَقِ اُولْ اُولُورْ تَادِن ظَاهِرْ اُولَه اَمَّا بِزِ كَلِمَاتِ اَنْوَارُ الْوَانِنَكْ ظُهُورِ نَه اَطْوَارِدَه دَاعِي سَالِكِ سَتَارِكِ بِزِ حَالِدَن بِزِ حَالَه تَقَلُّبَاتِنَه بِزِ مَوْطِنِدَن بِزِ مَوْطِنَه اِنْتِقَالِدَه دَاعِي بِزِ مَقَامِدَن بِزِ مَقَامِ اَعْلَا يَه تَرَقِّي دَه دَاعِي بِزِ لَطِيفَه نُكْ مُشَاهَكِ سِنْدَن بِزِ لَطِيفَه دَخِي وَرْ مَقْدَه بِسْ غَيْرِي نِسْبَتِه كِيبِي بُولْمَزْ دَاعِي نَفْيِ اُولَدِقْدَن تَمَكِ زِيرَا بُو اَنْوَارْ اَنْوَارِ اِنْسَانَكْ كَه نُورِي دُرْ ظَاهِرِ اُولُورْ بَعْضِ اَحْيَانَدَه دَاعِي تَخَفِّي اُولُورْ بَعْضِ اَزْمَانَدَه شَيْخِ شِبْلِي قُدِّسَ اللّٰه سِرَّه الْعَزِيز اَيْدِيَدِي اَمَانَه كَوْ كِلَكْ اَيْدِي نَظْم دَعْ كُلَّ الْاَنْوَارَ فَهِيَ حِجَابٌ عَنِ الْعَيْنِ ۞ وَرَاءَ كُلِّ مَقَامٍ عُبَّادُ الْخَيَالِ ۞ وَلٰكِنَّ الَّذِي يَفْنِي فَيَفْنِي ۞ يَنَالُ خُصُوصَ اَحْوَالِ الرِّجَالِ ۞ يَعْنِي نُورْ لَرْ تَرْكِ اَيْلَه كِم اُولْ نُورْ

لَرْ تَرْكِ اَيْلَه كِم اُولْ نُورْ لَرْ حِجَابِ عَيْنِ دُرْ عِبَادِ خَيَالِ لَكِ رَأْسِ مَقَامِ دُرْ لٰكِنْ شُولْ ذَاتِي اُولُرْ بِسْ اِنَه فَانِي اُولُرْ اُولْ كِمْسَه يَتِشُرْ اَحْوَالِ رِجَالَكْ خُصُوصِنَه دَاعِي سَالِكِ تَحْقِيقِ يَلِمَكْ گَرَكْ كِه نُورْ لَرْ نُورِ نَكْ نُورِي حَتَّى نَجَاتَه وَتَعَالِي مُنْتَزَه دُرْ جَمِيعِ اَنْوَارِدَن كِم ظَاهِرْ اُولُرْ اَنْوَارْ اُولُرْ سِرِّ لِقَاءِ فِي سُبْحَانَكْ بِرْ دَلِيلِ دَلِيلْ اُولُورْ كُدُورَتِدَن وَلُوكْ لٰكِنْ دَاعِي حُكْمِ تَدَنِّي كِه عَقِيقَتِه اُولَه دَاعِي صُفْرَتِدَن وَاَقْلِقِدَن دَاعِي سَوَادِ بَرَاقْلِقِدَن دَاعِي حُضْرَتِدَن دَاعِي سُنْبُلِ دُرْ اَنْجُلِينِ قَمَرِ شَكْلِنِدَن دَاعِي شَمْسِ شَكْلِنِدَن دَاعِي مُتَنَه دُرْ سِرِّ تَهْيِئَه كَلَانْ نِسْبَتِه لَرْ دَن دَاعِي مُقَدَّسِ دُرْ اُولْ قَلَمِ صُورَتِ نُورِيَه خَيَالِيَه دَه دَاعِي مِثَالِيَدَن بِسْ هَرْ نِسْبَتِي كِه اِنْسَانْ مُشَاهَكِ اِيدَر بَصَرِيلَه يَا اِنْسَانَكْ مَعْرِفَتِنَه مُتَعَلِّقْ اُولُرْ اَللّٰه سُبْحَانَه وَتَعَالَى اَعْلَمْ دُرْ ۞ هر چه نشان برد توئی ۞ راه نشان زنی برد ۞ يَعْنِي هَرْ نَه نِشَانْ وِرِرْ مَكْ اِيسْتِسَه سَنْدَن كِمْسَه نِشَانَكْ بُولُنْ بُولْمَزْ ۞ كَيْفِيَّةُ الْمَرْءِ لَيْسَ الْمَرْءُ

تعشق در لکن وقتیکم الله تعالی دیلدی کم حقیقه
انسانیتی بر وجهله قیلام جمیع عوالمکه نه یراتدی
بسه انلری جامع اولله وارلغی اول حقیقتم انسا
نیته ایجون عناصر اربعه دن مرکب بر قالب یراتدی
که اول عناصر عالم ظلمانیدن انلرک صورتلری
کسر اتدکلرندن صکره قدرة کامله سیله داخی
اول قالب هیئة وحدانیه اوزره قلدی اکر انیله
قیلمسه حقیقة انسانیه حق تعالی ای وحدانیتی
بلمکه نیجه قابل اولور دی یعنی کثرت کثیره
یعنی بر نیجه سنه که بر بریندن ضد اولله حالاری
اوزره ظهور ایدرکن وحدت حقیقیتی ادراک
ایتمکلکه قابل دکللر اندن صکره هیئة وحدا
نیتی قلطیف ایلدی بر هیئة وحدانیتله داخی
که اولکیدن انور و اقدس در اول اولکی هیئة
وحدانیته مزاحم دکللر لیسانین حکمادن لطیفة
قالبیه دکللر لیسانین عرفاده اول لطیفة ثانیه
لطیفة نفسیه درلر و بو هیئة اولای ثانیه له

لطیف

لطیف انمکدن قابلیة نفسی قابل قلمقدن روحک
شدة یله تعلقنه زیرا لطیف اولن نسنه قهمان لطافة
انزه اولن نسنه کوزسه اکا تعلق اشد اولر اندن
صکره روح کم عالم اردواح دندر داخی نفس کم عالم
ظلمانیدندر بو اکسیلک ازدواجندن لطیفة اخری
متولد اولدی کم اول لطیفة قلبیه در واول لطیفة
قلبیه نک بر وجهی روحدن یکادرکه اول روح اب
مفرد لسنه در اشتقاضه ایجون و بر وجهی نفس
طرفندن یکادرکم اول نفس امر مفرد لسنه در
اقتضه ایجون عسکر ملائکه نک مددی وارلغی
انلردندر الهام خیرات وطاعات داخی نفس
ایجون عسکر شیاطینک مددی وارلغی انلردندر
وسوسه بر غیب معاصی و مشتهیات قلب بو
ایکی کشکرک قلب در یعنی اورتاسنده در بو
کا اشارت اولنمشدر رسول الله ک قولیله عم
قلب العبد بین اصبعین من اصابع الرحمن یقلبه
کیف یشاء یعنی عبدک قلب اصبعین اورتاسنده

دُرُ آلر صَابِعِ رَحْمٰنْ دَنْ اِحِي دُونْدَا دُرْ بِنْجَه دِلْسَه
وَوُ اِشَارَتْ حَقْ تَعَالِي نُكْ اِكِي صِفَتِيْنَه لَه بِرْ صِفَتِ
لُطْفْ دُرْ كِه وَاقِعْ دُرْ جَهْمِيَّتْ مَلَا ئِكَدَنْ وَبِرْ صِفَتِ
قَهْرْ دُرْ كِه وَاقِعْ دُرْ جَهْمِيَّتْ شَيْطَانْدَنْ پَسْ قَحْنْ
اَللّٰه تَعَالِي بِرْ قُولَه خَيْرْ دِلْسَه عَسْكَرِ مَلَا ئِكَدَنْ
مَدَدَ اِلْدُوْرْ اَوْلْ قُولَه لُطْفْ اِدُوبَنْ پَسْ اَنْدَنْ
مُرَاضِي وَسَوْ كَلُوْ اِشْلَرْ كَلُوْرْ وَقَحْنْ كِمْ بِرْ قُولَه شَرْ
دِلْسَه عَسْكَرِ شَيَاطِينِ اَكَا مُسَلَّطْ اَيْلَرْ اَوْلْ قُولَه
قَهْرْ اِدُوبَنْ وَعَدْلْ اِدُوبَنْ پَسْ اَنْدَنْ غَضَبِه مُسْتَحِقْ
اُولُجَقْ اِشْلَرْ وَمَعْصِيَتْلَرْ كَلُوْرْ اَنْدَنْ صَكْرَ اَللّٰهُمَّ
فَضْلِكَ لَه قَحْنْ تَوْبَه نَصُوحْ وَاقِعْ اُولْسَه اَوْلْ وَقْتْ
شَيَاطِينِ لَشْكَرِي صِنْ وَمَلَا ئِكَه لَشْكَرِي اُوْزَرِيَه
غَلَبَه اِيْدَرْ يَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ يَعْنِي
اَللّٰه تَبَارَكَ وَتَعَالَى اِشْلَرْ شُونْسَنَه كِمْ اَكَا مُشْتَهِي
مُتَعَلِّقْ اُولُرْ دَاعِي حُكْمِ اِيْدَرْ شُونْسَنَه كِمْ اَكَا
اِرَادَه مُتَعَلِّقْ اُولُرْ دَاعِي اِدْ عِيَّه مَاءْ ثُورَه دَنْدَه
يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ وَطَاعَتِكَ

وَلَا تَكِلْنِي اِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ وَلَا اَقَلَّ مِنْ
ذٰلِكَ لَه وَقْتَكِمْ اِنْسَانْ كُنْدُوْ دَه اَللّٰه تَعَالَى نُكْ
فَهْرِي اَنْزِنْ اِدْرَاكْ اَيْلَسَه مَعْصِيَتْلَرْ ظَاهِرْ اُولَه
غَيْلَه اَيْلَه كَرَكْدُرْ كِمْ تَضَرُّعْ اَيْلَيَه حَقْ تَعَالَى يَه تَاكِمْ
اَللّٰه تَعَالَى اُولْ مَعْصِيَتْلَرْ دَنْ خَلَاصْ اِيْدَه وَاكَا فَرْ
يَادْ اِدْرَكْ قَالَ اَللّٰه تَعَالَى فَلَوْلَا اِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا
تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ اَللّٰه تَعَالَى وُ تَلْوِينْ
تَعْلِيمْ اِيْدَرْ لَه كَنْدُوْ يَه تَضَرُّعْ اِيْدَلَرْ بِرْ بَاسْ وَبِرْ
شِدَّتْ ظَاهِرْ اُولْدُوغِنِي وَقْتْ اَمْدِي مَعَاصِي ظَا
هِرْ اُولْدُوغِنِي وَقْتْ اَمْدِي مَعَاصِي صَادِرْ اُولْمَقْ دَ
لِيلْ اَنْدَنْ ظُهُورِ يَاْسَه بَسْ بَلَا اَنْدَنْ دُرْ دِحِي خَلَا
صْ بِنَه اَنْجَلَيْنْ اَنْدَنْ دُرْ تَعَالَى كَبِيرْ يَاوُوه بَسْ لَطِيفَه
قَلْبِيَّه غَيْبِيَّه دُرْ دِحِي شَهَادِيَه دُرْ دُرْ يَعْنِي لَطِيفَه
قَلْبِيَّه نَكْ نِسْبَتِي وَاردُرْ عَالَمِ غَيْبِيَّه دَاعِي عَالَمِ شَهَادَه
شُولْ جِهَتْدَنْ كِمْ غَيْبِيَّه دُرْ بَصِيرَتْ نَكْ دَاعِي رُوحَكْ مَدَدِيَلَه
كُورُرْ اُمُورِ غَيْبِيَّه نَكْ دَاعِي حُكْمِ اِلٰهِيَّه بَسْ اَحْوَالِ اٰخِرَتْ بِلُورْ
وَكَا مِيلْ اِدْرَاجِ اَللّٰه سُبْحَانَه وَتَعَالَى بِلَرْ اَكَا مُطِيعْ اُولُرْ

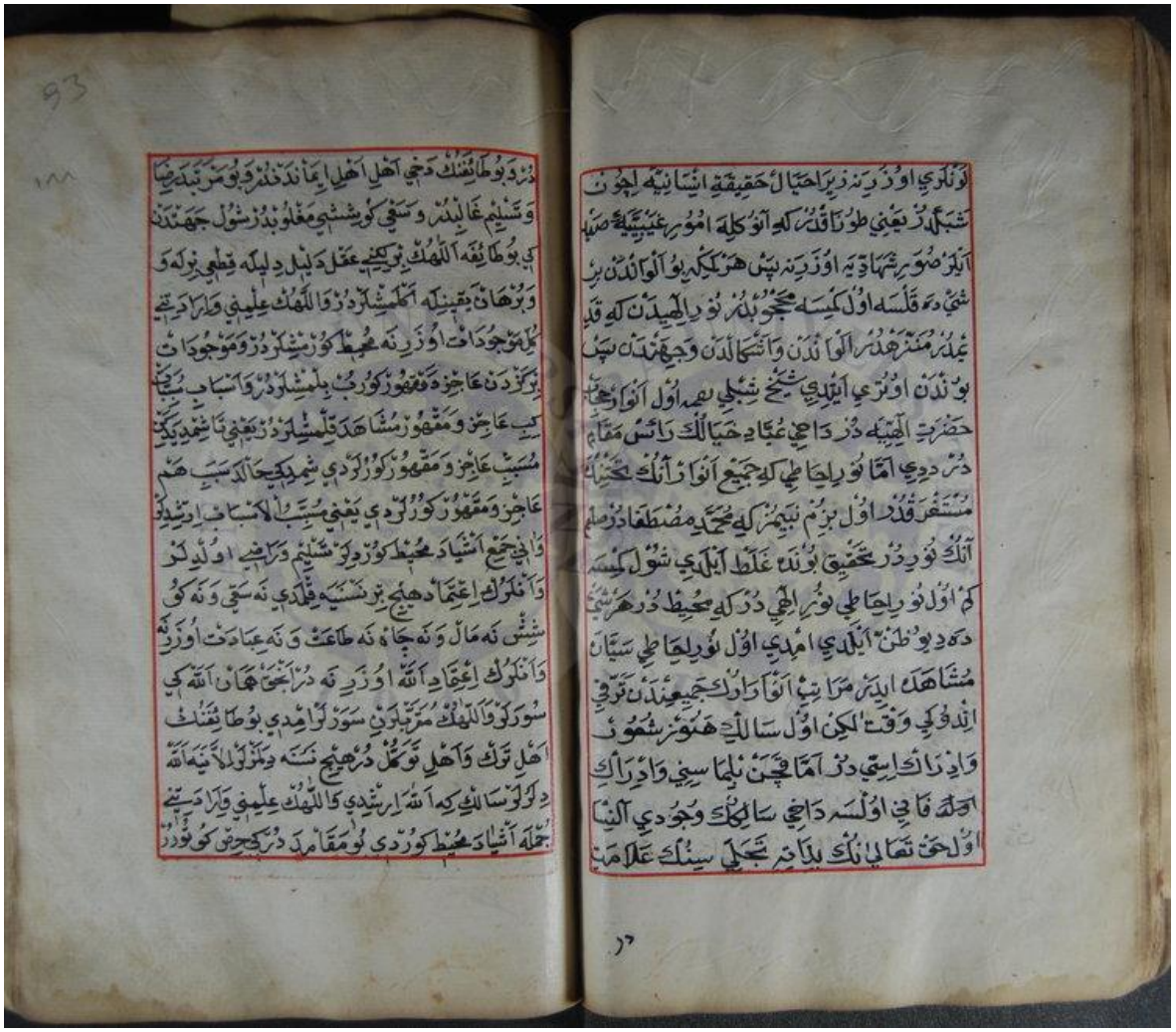
وَاَنِي سَوْرَ شَوْلِ جَهَنْدَنْ كِمْ شَهَادِيَهْ دُرْ نَفْسَكْ دَاخِي عَقْلَكْ
مَهْ دِيلَهْ بِلُرْ اُمُورِ شَهَادِيَهْ يَعْنِي زِيرَا حَقْ عَزَّ وَجَلَّ تَعْلِيقْ اِيْمَيْ
اُولْ لَطِيفَهْ قَلْبِيَهْ شَوْلْ قَلْبْ لَحْمِي يَهْ كِهْ صُورَتِ بَرْجِ اَنْكُلْ
دُرْ بَدَنْ اَكْ صُولْ بَاتِنْدَهْ حَمَدْ اَكْ اَنْدَنْ كُوكْسُ كُوكِنَكْ
بَاتِنْكْ قُوغْشَهْ دُرْ وَبُو قَلْبْ عَالَمِ شَهَادَتْ دُرْ وَقِنِي بِلْمِ هَلَكْ
اِسْتِعْدَادِي اُولْمَادِيسَهْ اُولْ لَطِيفَهْ نَكْ غَيْبِيَهْ لَكِي
فَرْمَهْ اَيْلَكَهْ اِشَارَتْ اِيْدِي رَسُولْ اَللَّهْ صَلَّى اَللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمْ اَكَا اُولْ لَطِيفَهْ عَالَمِ شَهَادَتْ مُتَعَلِّقْ اُولْدِيغِي
شَوْلْ قَوْلِ لَيْلَهْ كِهْ اِنَّ فِي جَسَدِ بَنِي آدَمَ مُضْغَةً اِذَا
صَلَحَتْ صَلَحَ لَجَسَدُ كُلُّهُ وَاِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ لَجَسَدُ
كُلُّهُ اَكَا وَهِيَ اَلْقَلْبُ يَعْنِي تَحْقِيقْ جَسَدِ اِبْنِ آدَمْ
بِرْ بَارَاتْ وَاَرْدُرْ فَجَنْ اُولْ بَارَهْ اَكْ صَالِحْ اُولْسَهْ
كُوْدُنْكْ كَلْسِي صَالِحْ اُولُورْ وَفَجَنْ اُولْ مُضْغَهْ
اَزْسَهْ بَدَنْكْ كَلْسِي اَزْدَرْ اَكَاهْ اُولْكِمْ اُولْ قَلْبْ
دُرْدِي بِنْ اَنْكْ صَلَاحِي اِقْبَالِ وَنُورُجَهْ
اَيْمَكْلِكْ دُرْ مُوَلِّي سِنَهْ وَفَسَادِي مُنَابِجَنْ اَيْمَكْلِكْ
دُرْ نَفْسِنَهْ وَهَوَاسِنَهْ اَنْدَنْ صَكْرَ فَجَنْ اُولْ

لَطِيفَهْ

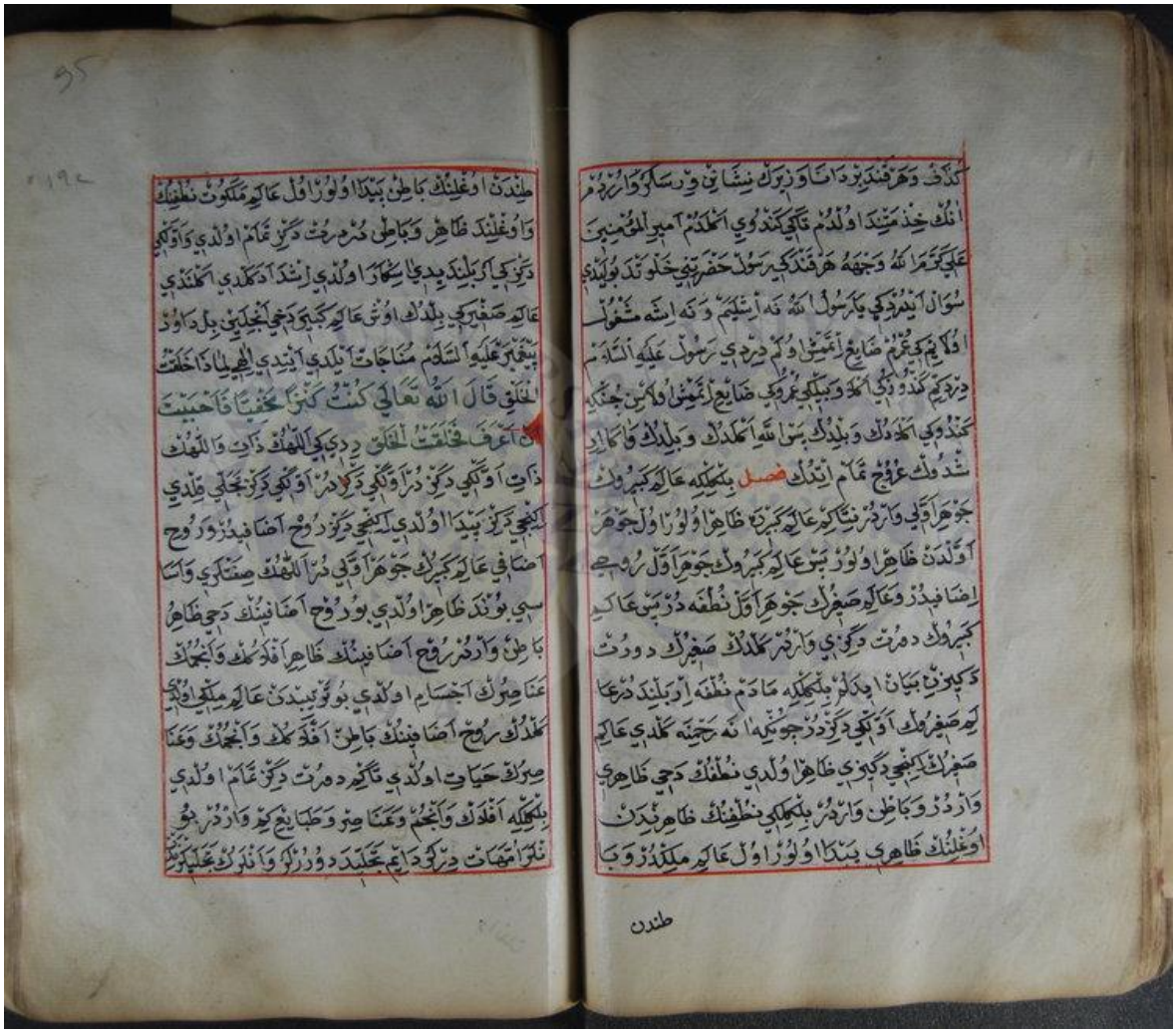
لَطِيفَهْ مُنَوَّرَهْ اُولْسَهْ اَنْوَارِ عِبَادَتْ ظَاهِرْ بِلَهْ وَبَاطِنِيلَهْ
صَافِي وَلَطِيفْ اُولُرْ بِنْ اَلْطَفْ وَاَنْوَرْ اُولُرْ اَوْلَكِي لَطَافَتِيَهْ
اِمْدِي اُولْ لَطِيفَهْ سِرِّيَهْ بِنْ اُولْ هَمَانْ لَطِيفَهْ قَلْبِيَهْ
دُرْ اَلْطَفْ وَاَصْفَى اُولْدِي اَنْدَنْ صَكْرَ رُوحْ وَقْتِي كِهْ
تَنْزِلْ اِيْدِي كَنْدُوعَالَمِنْدَنْ دَاخِي حَاصِلْ اُولْدِي
اَكَا وَلِيدِ قَلْبْ اِنْتِفَاعْ اِيْدِي صِفَاتِ فِعْلِيَكْ مَعْرِ
فَتِيلَهْ بِرْ وَجْهِلَهْ كِمْ كَنْدُوعَالَمِنَهْ بَكَنْ اُولْ مَعْرِ
فَتِنَهْ اِسْتِعْدَادِي يُوغْدِي بِنْ اِقْبَالْ اَيْلَدِي
اَللَّهْ تَعَالَى مُنَوَّرْ لِكِي غَايَتْ زِيَادَهْ اُولَبِنْ اُولْكِي
مَهْ مُنَوَّرْ لِكِنْدَنْ اِمْدِي اَكَا لَطِيفَهْ رُوحِيَهْ
دُرْ لَرْ اُولْ دَاخِي هَمَانْ رُوحْ دُرْ كِهْ مُقَبِّلْ دُرْ كِهْ
اَللَّهْ مُنْتَفِعْ دُرْ تَنَزُّلْ لِيلَهْ نَفْسَهْ وَقَلْبَهْ بِنْ
اَصْفَى اُولْدِي اَوَّلْكِي حَالِنْدَنْ وَاَنْكِيُونْ بِرْ سِرِّ
اَنْوَرْ حَاصِلْ اُولْدِي بِنْ اِكِي سِرِّ حَاصِلْ اُولْدَرْ
بِرِي قَلْبِ اَصْفَى دُرْ بِرِي رُوحِ اَنْوَرْ دُرْ وَدَرِجِ
سِرِّ رُوحْ نُورِ ظَاهِرْ اُولْدُقْدَنْ صَكْرَ بِرْ نُورْ
دَرِجِ ظَاهِرْ اُولُرْ اَلْطَفْ دُرْ وَاَصْفَى دُرْ وَاَخْفَى دُرْ

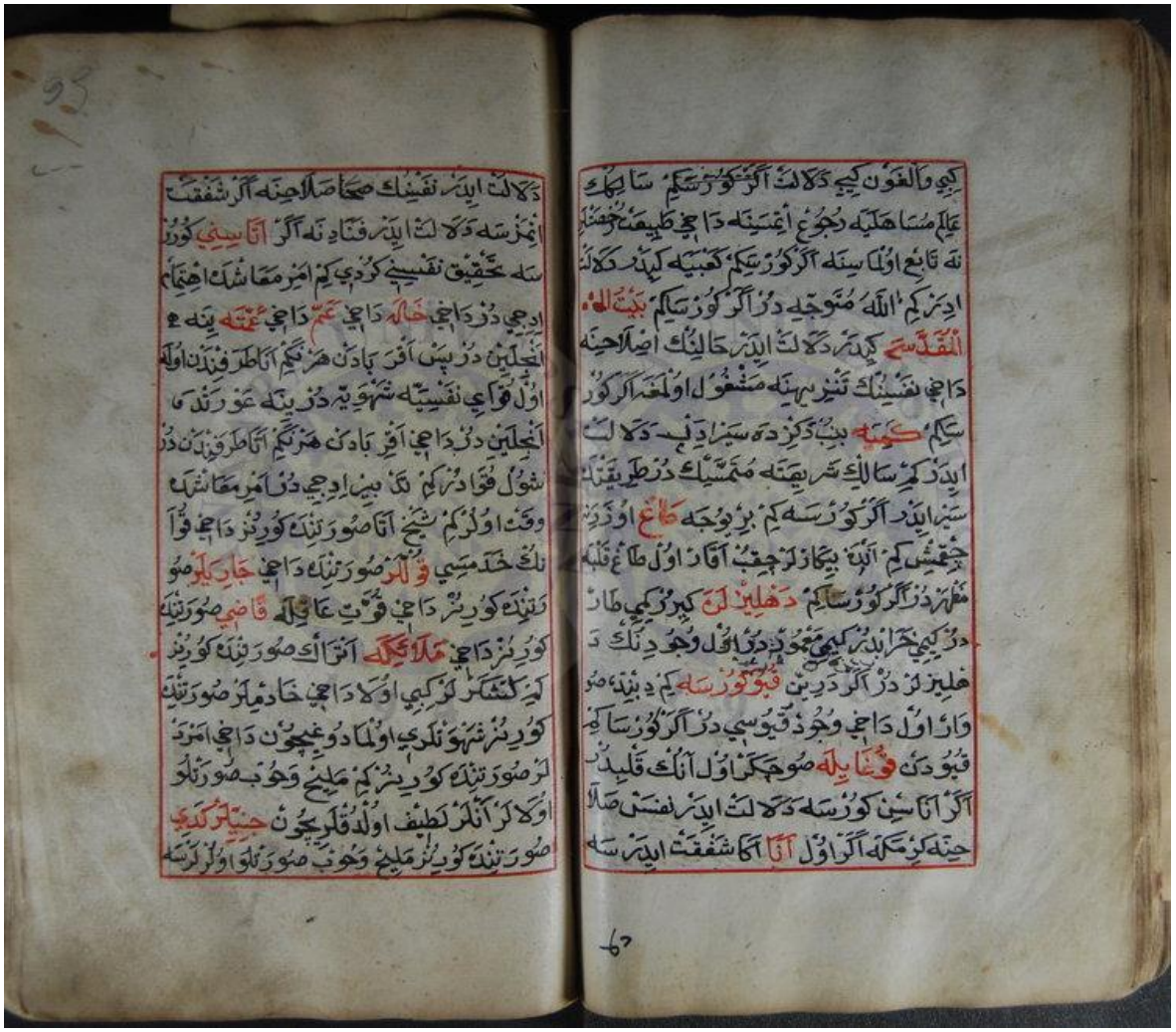

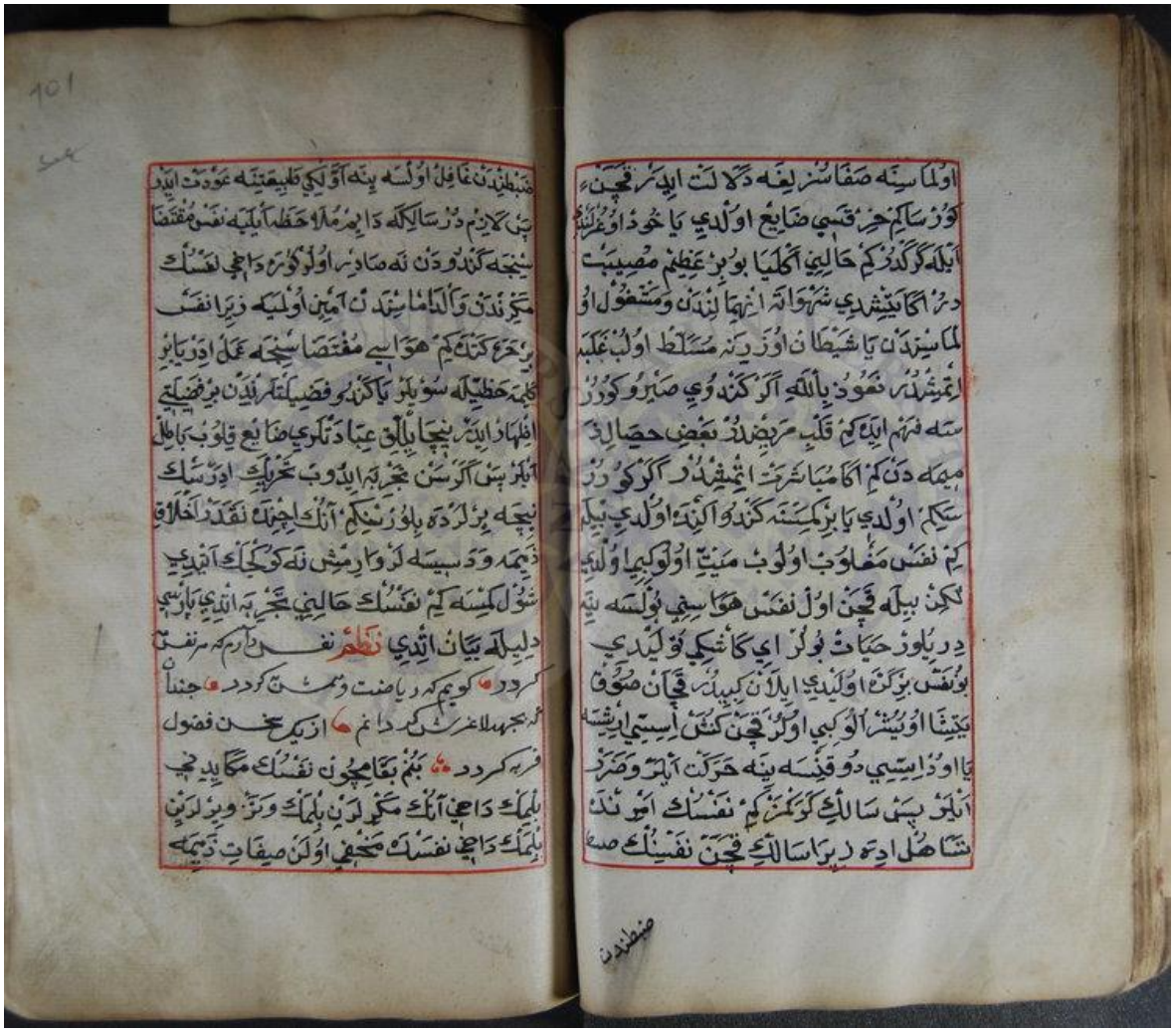
كبي والغون كبي دكلانت اكر كورسكم سالمك
علم مساهليه دجوع اعسنه داجي طليفه رحمتله
نه تابع اولماسنه اكر كورسكم كعبيه كيدر دكلانت
ادرنه كم الله متوجه در اكر كورسكم بيت المقدس
كيدر دكلانت ادر حالنك اصلا حينه
داجي نفسينك تنزيهنه مشغول اولمغه اكر كورسكم
كمنه بنب دكرده سيرادنب دكلانت
ادركم سالك شريعتله متمسك در طريقتله
سيرايدر اكر كورسه كم بر وجه طاغ اوزرينه
چقمش كم انده بيكار لرچقب آغار اول طاغ قلبه
مظهر در اكر كورسكم دهليز لرن كيرر كبي طار
در كبي حرابده كبي معهود در اول وجودينك د
هليز لرندر اكر درين قبور سنه كم دينده صو
وار اول داجي وجود قيوسي در اكر كورسكم
قبودن قوغايله صوچكر اول انك قليدر
اكر انا سين كورسه دكلانت ادر نفس صلا
حينه كرمكله اكر اول انا اكا شفقت ادرسه

دكلانت ادر نفسينك صحا صالحينه اكر شفقت
ايمزسه دكلانت ادر فنا دينه اكر انا سيي كورر
سه تحقيق نفسيني كوديكم امر معاشك اهتمام
ادجي در داجي خاله داجي عم داجي عمته ينه ه
انجلين در پس آفر بادن هركم انا طرفندن اولله
اول قواجي نفسيه شهويه در ينه عورتدن
انجلين در داجي آفر بادن هركم انا طرفندن در
شول قوادركم لكن بين ادجي در امر معاشك
وقت اولركم شيخ انا صورتنده كورنر داجي قوا
نك خدمتسي قوللر صورتنده داجي جاريلر صو
رتنده كورنر داجي قوت غالبله قاضي صورتنده
كورنر داجي تماما كله انرك صورتنده كورنر
كبي لشكر لركبي اولاد داجي خادملر صورتنده
كورنر شهوتلري اولماد وغيچون داجي امرد
لر صورتنده كورنركم مليح وخوب صورتلو
اولاكر انلر لطيف اولد قلرچون حتى لركدي
صورتنده كورنر مليح وخوب صورتلو اولر سه

وقت اولر بني آدم صورتيدك كورنر اصناف اختلا
ف اوزره داعي انسان كندو روحيني شول
امرا وغلان صورتيدك كورركم صبيح الوجه
اولر وعنايت جميل اولر ولطيف اولر داعي قلبني
محض طبيعتدن ظلما امرا وغلمن صورتيدك كورر
داعي آز اولركم كندو طبيعتيني بو صورتك
كورر داعي حالينك صالاحي طوز صورتيدك
كورر وحالينك فساد يحي دشمك صورتيدك
كورر فحان اكي ادوكن كيمش كورسا يا خود اكي
تعلين كيمش كورسه دلالت ايدر كه سير يدك
مستقيم در فحان كورساكم تا ان ايان يوردر
با بوجين ويا تعلينين بولمز دلالت ايدر كه هبط
اجنك در داعي سردن منقطع در فحان كندو
يه يا لنجك كورسه احتمال وار كم كندونك
صورتي تجرد اولر داعي احتمال وار كما يا نه
نقص گورن نسنه دن اخترازا ايمدوكنك صو
رتي اولكندو تاءمل ايدنه حالين نيجه بولن

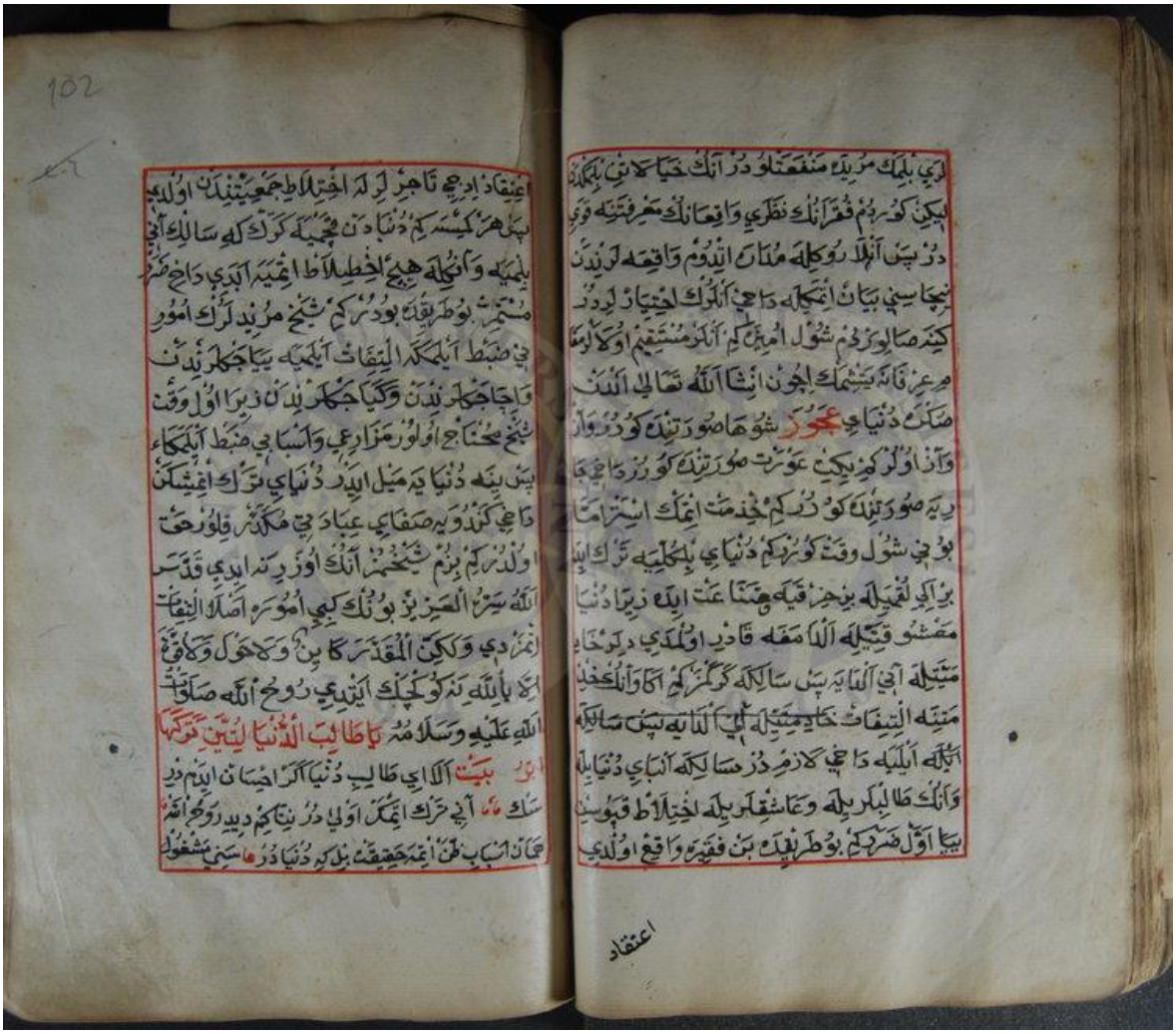
كورسه واول حسابله وزن ادب فرق ايدنيه
فحان كورساكم طعام يه اتكي وآتمك كبي دعي
اطمينك كلسي مقبوضي غذالر دركم آنو كله قلب
قوتي بولور اولي سي وآخصي ايمكدر وات در كم
صودن شمش اولر بزيان اولر داعي بالله شد
در امآ چيك اتدلالت ايدر تجرد يدك ظهو
رنه دعي علوم لدنيه انجلين بالصورتيدن
كورنر فطرت اصليه دعي انجلين سدصورتيدن
كورنر دعي يمشلر ينه انجلين غذاي معنوي
دندر قلبه قوت ورر اخصي واولي سي اوزم
در وخرما در الما وانار در امآ قادن علم
كسبي صورتيدر فوز داعي انجلين در امآ
قزوز صورتي معارف در پس فهم ايله الا
خصوصيات اطعمه واشربه داعي فوالله تا
قيلا رضي داعي آنلك اوزره قياس ايله امآ
كبجكرك باكلكي داعي صافي لغي دلالت ايدر
نفسك وقلبك حالينك صفاسينه ومكدر

اولماسنه صفاسز لغه دلالت ايدر فحسن
كورساكم حرقسي ضايع اولدي يا خود اولمشدر
آيله كوركدركم حالي اكليا بويله عظيم مصيبت
در اكا تيشدي شهوانه انهما لندن ومشغول اولما
سيدن يا شيطان اوزرنه مسلط اولب غلبه
ايتمشدر نعوذ بالله اكر كندوي صبر وكورر
سنه فهم ايدهكم قلب مريضدر بعض حصالري
ميله دن كم اكا مباشرت ايتمشدر اكر كورر
سكم اولدي يا برمسئله كندو اكندن اولدي بيلم
كم نفس مغلوب اولوب ميتي اولوكبي اولدي
لكن بيله فحسن اول نفس هواسني بولسه بنه
دريلور حياتي بولر اي كاشكي تولديي
بولمش بوكون اولديي ايلان كيبيدر فحسان صوق
يتشا اويسه اولوكبي اولر فحسن كسن اسيي ايشه
يا اوداسيي دوقنسه بنه حركت ايلر وضرر
ايلر بس سالك كوركمز كم نفسك امو ندن
تساهل ادهٔ دير اسالك فحسن نفسك صحا

ضبطلندن

ضبطلندن غافل اولسه بنه اوليي تلبيقتيله عودت ايدر
بس كلديم درسالكه دايم ملاحظه ايليه نفس مقتضا
سنجه كندو دن نه صادر اولورسه داجي نفسك
مكر ندن واكدا ماسيندن امين اولسه زيرا نفس
برحركت كندكم هوا سيي مقتضا سنجه عمل ادر يا بو
كلمه حظيله سويلر ياكندو فضيلتدن بر فضيلتي
اظهار ايلر بنجا يالاق عبادتكري ضايع قيلوب باطل
ايلر بس اكر سن بحر به ايدوب تحريك ادرسك
بنجه برلرده بلورسكم انك اجزاك نقدر اخلاق
ذميمه ودسيسه لرو ارمش نه كوجك آتديي
شول لمسه كم نفسك حالي بحر به اتديي بارسي
دليله بيان اتدي نظم نفس دارم كه مرنفس
كردم كويم كه رياضت وممانعت كردم جنان
كه بجهد لاغرش كردانم ازيك سخن فضول
فربه كردد بنم بقا مجنون نفسك مكايدي
بلمك داجي آنك مكر لرين بلمك وتزويرلرين
بلمك داجي نفسك مخفي اولان صفات ذميمه

اعتقاد

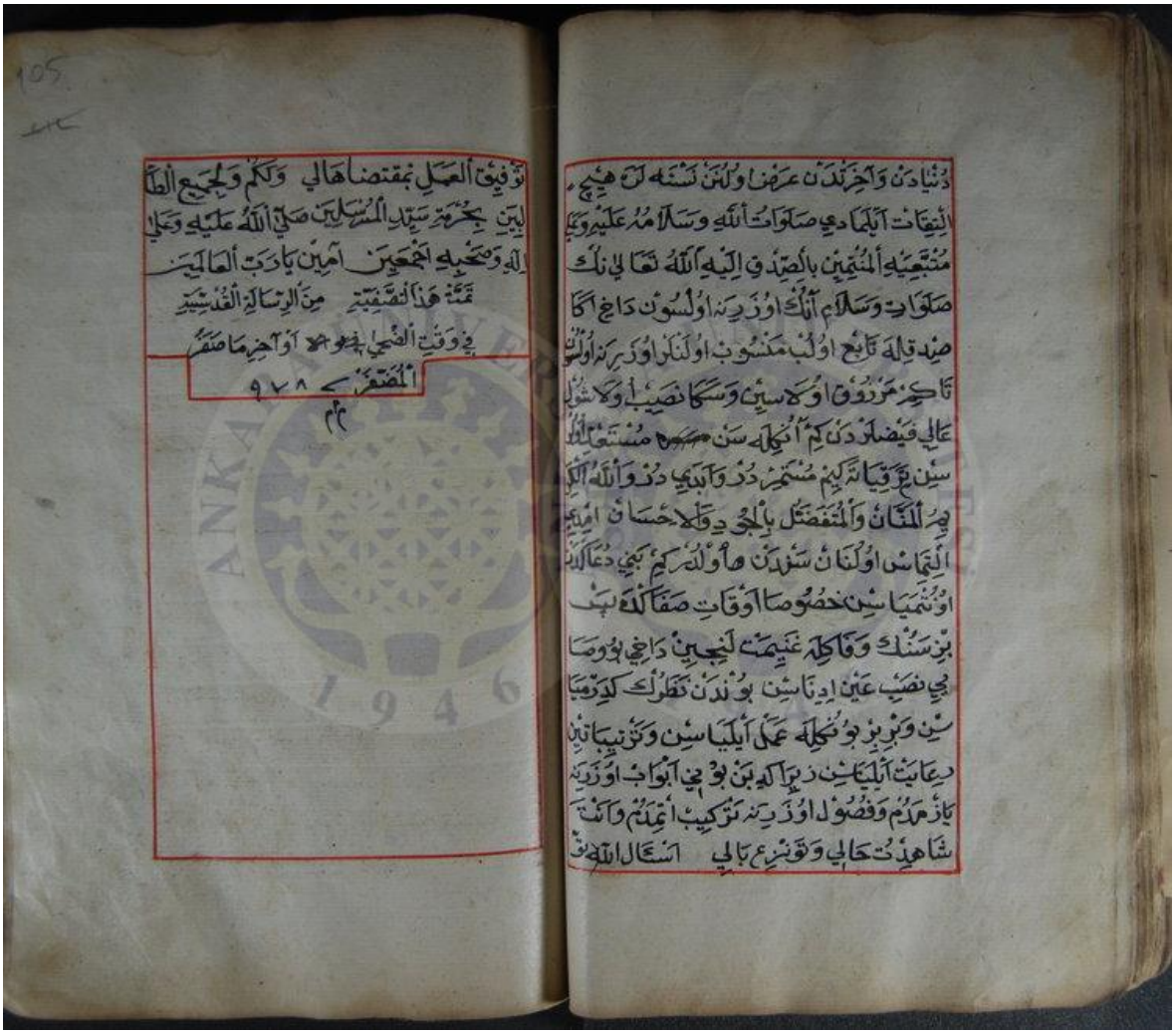

كاينات تعلقا بي دعي تجلي ذاته فاني اولغاك
معناسي داعي تجلي صفاته باقي اولماك معانيسي
داعي تجلي ذات مستلزم اولرمي عدم معرفت
صفاتي داعي صفاتك وذاتك تجليا تنك مراتب
تلو بنات حقيقيه داعي تمكينا تك داعي ابدالآ
باد معارفك واسرارك زيادة اولمسينك
بيان تفصيل ايده ان شاء الله تعالى
فستمسك ايتها الطالب بهذا لوصايا واتيقن
واتيقن بفضل الله بالمواهب والعطايا واقتنع
من بيان الواقعات بهذا المقدار ولا تطلب
على التفصيل شرح الانوار داعي قانع اول
بيان واقعا تدن بو مقدا داعي طالب اولمه
على التفصيل شرح انوار داغ منتبه اول
شوكا كم سكا ديدكم كه تحقيق حق سبحانه
وتعالي مقدسدر جميع شئونه دن كم اسرار
اوزره منكشف اولرقدن قالدي شول شئونه
كم انوار دن حيال اوزره طاري اولردي

104

شيخ شبلي نك بعمه بيتيني حفظ ايله داغ بيت
دملق ومتصل بالفناء اني كنت طالب الوصل والتقاء واعلم
انك مادمت متمنيا وقوع شيء مالك فانت لست با
لك في طريق لقايه اي طالب فمتكي متعلق قل فنايه
اكر طلبك واهر سه وصله ولقايه داعي بل مادام
كه سكا بر شيء واقع اولماسين تمني ايدرسن سالك
دكولسين طريق فنايه پس فمتكي مجرد ايله كشو
فايت كونيتيه داعي كرامات عيانيه ميل ايدب
وانلري تمنيا ايتمكدن زيرا انلر حقايق الهيه
طالبلرينك مواقف در يعني نرسي دن كسلب
طوداجق يرلري در داعي مقاديج ابديه ومعا
رف حقيقيه وسر مديه انما ليسينه صعود ايد
جلرك موانع در امدي ظاهر كله وباطنكله
وسر كله اتباع ايله حبيب الله محمد مصطفا
حضرتينه كيه انك شايندر ما زاغ البصر وما
طغى عن مشاهدك العلي الاعلى اولحبيب الله
كوزلري مشاهدك جمالدن ارلماسي داغ اول

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı Soyadı:		**EVET**
	Kapak	
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
	İçindekiler	
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
	Giriş	
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
	Özet/Abstract	
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
	Kaynakça	
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
	Atıf Yöntemi **APA 6** ☐ **CMS** ☐ **İSNAD** ☐	
	Genel Değerlendirme	
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Bu tezin tarafımdan "Tez yazım kuralları" okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası